

77. szám

2012.

EX

S y m p o s i o n

irodalom művészet filozófia reflexió

„Mint a könny
Pontosan tudod,
hogyan csorog le,
sát, aztán letör-
Idővel eltűnnek
bemélyedés pe-
érintése hagy a
tűnik. Legalábbis
tartósabb, mivel

nyoma az arcon.
hogy hová tart,
követed a folyá-
löd az ujjaddal.
a nyomok, az a
dig, amit a másik
bőrön, rögtön el-
kívülről, belülről
a test emlékezik.

A testünk az emlékezet legjobb tárolóeszköze, épp azért megbízható, mert nem tudjuk tudatosan ellenőrzésünk alatt tartani. Mi felejtünk, de a testünk emlékezik. Mi megpróbáljuk kiszorítani az emléket, de a testünk ellenáll. Döntéseket hozunk, mégis a testünk dönt. Gyűjti magában a benyomásokat, terekhez kapcsolódik, érzékeivel emlékezik.”

Andrea ZLATAR

TEST-EMLÉKEZET

A NAPÁNUSZ

Kétségtelen, hogy a világ teljességgel parodisztikus, hogy a szemünk elé kerülő dolgok mindegyike paródiája egy másiknak vagy még inkább, megcsalt formájában ugyanannak a dolognak.

Attól fogva, hogy a gondolkodás lefoglalja az agyat és a mondatok *keringeni* kezdenek, egy mindent átfogó meghatározás megy végbe, hiszen a *kopula* segítségével minden mondat egy dolgot egy másikhoz fűz. És minden láthatóan összefüggene, ha egy csapásra, teljességében ismernénk fel azt az utat, amelyet Ariadné fonalaként a gondolat saját labirintusában maga mögött hagyott.

De a kifejezések *kopulája* nem kevésbé irritáló, mint a testé. Így amikor leírom magamnak: én vagyok a nap, ennek következménye egy mindenre kiterjedő erekció lesz, hiszen a létege a szerelmi önkívület közvetítője.

Mindenki tisztában van vele, hogy az élet parodisztikus és hogy hiányzik az értelmezése.

Eképpen az ólom az arany paródiája.

A levegő a víz paródiája.

Az agy az egyenlítő paródiája.

A koitusz a bűn paródiája.

Az arany, a víz, az egyenlítő vagy a bűn egyaránt felfogható a dolgok alapelveként.

És ha az eredet nem az alapként megmutató földfelszínhez hasonlatos, hanem ahhoz a körkörös mozgáshoz, amelyet egy helyzetét változtató középpont körül keringve a planéta leír, akkor egy jármű, egy falióra vagy egy varrógép is ugyanígy elfogadható nemzőelvnek.

A két alapvető mozgás a forgó mozgás és a nemi mozgás, amelyek kombinációja egy kerékekből és dugattyúkból álló gépezetben fejeződik ki.

Ez a kétféle mozgás kölcsönösen egymásba alakul át.

Így ismerjük fel, minthogy az eredmény és az előidéző hatás egyaránt ok, hogy forgása közben a föld állatokat és embereket párosít, és hogy koitálván az állatok és az emberek mozgásba hozzák a földet.

Ezt a kombinációt vagy mechanikus átalakulást keresték az alkimisták a *filozófusok köve* név alatt.

Az elemek közt létező ember jelenlegi helyzetét ennek a mágikus érték-együttállásnak a használata determinálja.

Egy elhagyott félcipő, egy szuvas fog, egy túlon túl rövid orr, az urak ételébe köpő szakács az a szerelemnek, ami a zászló a nemzetiségnek.

Egy esernyő, egy hatvanas nő, egy szeminarista, egy rohadó tojás szaga, a bírák kivájt szeme az a gyökérzet, amellyel a szerelem szüntelen táplálja magát.

Egy liba gyomrát faló eb, egy részegen hányó nő, egy zokogó könyvelő, egy mustártartó az a zavar, amely a szerelmet közvetíti.

A többiek közé vegyülve nem hagyja nyugton az embert a kérdés, miért nem egy ő is a többiek közül.

Egy szeretett lány mellett fekvé elfelejti, hogy fogalma sincsen, miért is ő önmaga, ahelyett, hogy az a test volna, amelyet megérint.

Mit sem sejtve, az ember annak az értelemnek a sötétjétől szenved, amely meggátolja, hogy hangos szóval hirdesse, ő maga a lány, aki karjai közt hánykolódva saját jelenlétét felejt el.

Vagy a szerelem, vagy a gyermeki harag, vagy egy hasztalan özvegyasszony, vagy a klerikus pornográfia, vagy egy énekesnő naplopása mind-mind poros lakások mélyén régmúlt alakok emlékét törli el.

Hiába keresik elszántan egymást: örökké csak parodisztikus képekre lelnek és éppoly üresen alszanak el, akár a tükrök.

A távollevő és mozdulatlan lányra nem jön álom, és ahogy karjaim közt kimerevítve

Egyhangú természet, 2011, olaj, vászon, 40x30cm

nyugszik, nem idegenebb nekem, mint az ajtó vagy az ablak, amelyen kinézek vagy áthaladok.

Képtelen vagyok szeretni, ami jön, ettől alszol el és újra meglelem a közönyt, amelynek segítségével a lány elszakadhat tőlem.

Számára azért lehetetlenség tudni, hogy szorításomban kire lel, mert elszántan egy hiánytalan felejtést valósít meg.

A bolygórendszerek, melyek úgy keringenek az űrben, akár a gyors röptű lemezek és amelyek középpontja szintén mozgásban van, de aképpen, hogy egy végtelenül hatalmasabb kört ír le, csakis azért távolodnak folyamatosan tulajdon helyzetüktől, hogy forgásukat bevégezvén majd visszatérjenek hozzá.

A mozgás a szerelem azon alakja, amely képtelen egyetlen, kitüntetett létezőn megpihenni, ezért egyiktől a másikig halad.

De a felejtés, amely a mozgást így megszabja, csupán az emlékezet kibúvója.

Akár kísértet egy koporsóban, az ember ugyanolyan hirtelen pattan fel, majd szintén ugyanúgy össze is csuklik.

Néhány óra múlva újból felébred, újból visszazuhan és így zajlik az egész minden áldott nap: ezt az égi atmoszférával folytatott hatalmas koituszt a nappal szemközt lezajló földi, forgó mozgás ellenőrzi.

Így, bár a földi élet mozgásának ez a forgás kölcsönöz ritmust, ennek a mozgásnak a képe nem a forgó föld, hanem a nőténybe hatoló, majd szinte teljes egészében kihátráló és újból beléhatoló hímtag.

A szerelem és az élet csakis azért jelenhet meg egyénítve a földön, mert a kilengő rezgések és az idő változó hossza benne mindent feltört és felaprított.

Mégis, nincs rezgés, amely ne egyesülne egy folytonos, körkörös mozgással, ugyanúgy, ahogy a földfelszínen végigrobogó lokomotív is, amely a szüntelen átalakulás képe.

A létezők csak azért halnak meg, hogy, akár a fallosz, megszülessenek, elhagyják a testet és belépjenek a testbe.

A növények a nap irányába nyújtózkodnak, majd a földre roskadnak.

A fák nap felé növekvő megannyi, virágzó vesszővel tűzdelik tele a földfelszínt.

A megiramló, erőben dúskáló fákat villám sújtja vagy fejsze, vagy gyökerestől kitépik. És ahogy a földön nyugszanak elterülve, már egy másik forma azonossága az övék.

De többalakú koituszuk az egyalakú, földi forgás függvénye.

A forgáshoz társuló szerves élet legegyszerűbb képe az árapály forgása.

A tenger mozgásából, amely a föld és a hold egyalakú koitusza, a föld és a nap többalakú, szerves koitusza fakad.

De a napszerelem első formája a folyékony elem fölé magasodó felhő.

Az erotikus felhő alkalomadtán viharossá válik, és miközben villámok szakítják át a légkör rétegeit, eső alakjában visszazúdul a földre.

Az eső azután mozdulatlan növényként egyenesedik fel újból.

Az állati létezés teljes egészében a tengerek mozgásából ered, és a test belsejében, az élet továbbra is a sós vízből lép elő.

A tengeré így annak a nőtény szervnek a szerepe, amelyet a hímtag felizgat és vizezős lesz.

A tenger véget nem érően maszturbál.

A szilárd elemeket, melyek a tengerből repülő halakként törnek elő, az erotikus mozgás által áradó víz fedi el és kavarja.

Az erekció és a nap ugyanúgy megbotránkozást kelt, mint a holttest és a barlangok sötétje.

A növények egyként a nap felé tartanak, és bár az emberek fallosszerűek, akárcsak a fák, szemüket, szemben a többi állattal, szükség-szerűen elfordítják a naptól.

Az emberi szem nem képes elviselni sem a napot, sem a koituszt, sem a holttestet, sem a sötétséget, de mindet másképpen képtelen.

Ha bevérzett, arcom vörös lesz és szemérmetlen.

Ezzel egyidőben beteges reakcióim felfedik véres merevedésemet és szemérmetlen szomjomat és bűnös züllésemet.

Így aztán nem félek kimondani, hogy az arcom botrány, és hogy szenvedélyeim egyedül a Jézúv révén fejeződnek ki.

A földgömböt vulkánok borítják, amelyeket ánuszként használnak.

És bár ez a gömb nem él semmiféle táplálékkal, mégis néha kilöki magából belének tartalmát.

Ez a tartalom nagy zajjal tör elő és csobogva hull vissza a Jézúv lejtőire, miközben hallát és terrort terjeszt.

Valójában a földfelszín erotikus mozgásai nem úgy termékenyek, mint a vízé, sokkal sebesebbek annál.

A föld néha önkívületben maszturbál és a felszínen minden megremeg.

A Jézúv így annak az erotikus mozgásnak a képe, amely a kitörésben az elme tárolta képzeteknek a botrányos erupció erejét kölcsönzi.

Az erő felhalmozódása szükségszerűen olyasvalamiben öszpontosul, ami alul helyezkedik el.

A kommunista munkások ugyanolyan csúfak és szennyesek a polgárok szemében, mint a szőrös nemi szervek vagy az alantas testrészek: előbb vagy utóbb azonban majd egy botrányos erupció megy végbe, melynek során lenyisszantják a polgárok szexuális, nemes fejét.

A szerelem dinamizmusa, 2010, olaj, vászon, 40x30cm

De borzalom, a forradalmak és a vulkánok nem szeretkeznek az égitestekkel. A forradalmi-vulkanikus erotikus fellángolások ellentétesek az éggel.

Ahogy a féktelen szerelem is, amely áthágja a termékenység szabályait.

Az égi termékenységgel szemben a földi borzalom áll, a feltétlen, földi szerelem képe, a rendszertelen, zsákutca-merevedés, botrány és terror.

Így kiált a szerelem tulajdon torkomon át: a Jézúv vagyok, szutykos paródiája a perzselő, a vakító napnak.

Arra vágyom, hogy nyessék el a torkomat, miközben erőszakot követek el a lányon, akihez így szólhattam volna: az éjszaka vagy.

A Nap egyedül az Éjszakát szereti és a föld felé hajtja fénylő erőszakát, az aljas vesszőt, de pillantását képtelen az éjszakára vetni, habár a sötét kiterjedések a földön szüntelenül a napfény szennyje felé tartanak.

A napgyűrű a tizenhét éves, érintetlen test ánusza, amelyhez semmi vakító fel nem érhet, kivéve a napot, jóllehet, az ánusza maga az éjszaka.

SZABÓ Marcell fordítása

ESŐ

– regényrészlet

Bemegek a fürdőszobába, hogy felfrissítsem magam. Kibújok a cipőmből, és arébb lököm a szőnyeget. Pepita metlaki borítja a padlót, szeretem a hűvösségét a talpam alatt. Megengedem a fürdővizet, és leborítom a sarokban lévő állótükröt egy nagy törökzövel. A kis tükröktől nem félek, csak azoktól, amik elég nagyok ahhoz, hogy ajtóként lehessen őket használni. Hallom, hogy csörög kint a táskámban a telefonom. Anyám bekopog, és megkérdezi, beadja-e, vagy már a kádban vagyok. Gergő keres. Majd később visszahívom, kiáltok ki neki.

Levetkőzöm. Ahogy lehajlok, a melleim és a hasam, mint egy-egy homokkal teli zsák hullanak előre. Olyanok már nekem, mintha nem is hozzám tartoznának. Oldalra fordulok és megnézem magam a kézmosó feletti tükörben. Egyre jobban hasonlítok a willendorfi vénuszra. Sok helyen olvastam, hogy a terhesség megszépíti a nőket. Igazán megmutathatnák, rajtam mit szépített meg. A testem furcsa, amorf részekből áll, és mintha mindenem a végét járná. Fájok, dagadok, erőtlenedek.

Elnyúlok a meleg vízben. Nem akarok Gergőre gondolni. Nem jó így, hogy ő férfi, én meg nem vagyok nő. Egy lélegző és meleg inkubátor vagyok, egy olyan élőlény, aminek

mindenki csak a funkciójára kíváncsi. Vegetatív feladatokkal kell megküzdenem napról napra. Táplálkoznom kell, és ürítenem, hogy a testem végezhesse a munkáját. A hasamra teszem a kezem. Még nem érzek semmit, csak néha, mintha valaminek a hullámozását sejteném. Jó lenne, ha már rugdosna. Akkor nem tűnne az egész olyan furcsának és idegennek.

A fürdőszobában hűvös van, lúdbőrös lesz a karom tőle. A meleg víztől bepárásodik a magasan lévő, kis négyszögletes ablak, nem látom a mögötte bólogató cseresznyefát. Felteszem a lábaimat a kád szélére. A körmeimet feketére festettem, mint egy kamaszlány. Egyre jobban vizesedik a bokám, de a lábfejem még nem torzult el. Azon gondolkozom, mi az, ami szép maradt bennem. Nem akarok Gergőre gondolni.

Ebéd után egyedül sétálok Böbéhez. Megkérdem anyámat, nem tart-e velem. Azt mondja, elvisz autóval, ha fáradt vagyok, de rengeteg dolga van. Papírmunka, mondja, és az íróasztalára mutat. Az asztalon pedáns rend, néhány vaskos mappa. Elindulok egyedül, mert jólesik a hűvösben sétálni. Az ég borult, de nem esik az eső. Nagyanyám háza D. központjában van, a piac mellett. D.-ben minden távolság könnyedén megtehető gyalogosan is. Végig kell sétálnom a Bajcsy-Zsilinszky utcán, aztán lefordulni a Rákóczi utca előtti sarkon, elmenni a posta és az áruház előtt, és már ott is vagyok. Péntek délután van. D. kihalt és csendes. Az emberek dolgoznak. A gyereket nem engedik ki az utcára játszani, mert nagy a sár.

Elhatározom, hogy viszek Böbének néhány süteményt ajándékba a Laurinyecz cukrászdából. Tudom, hogy Böbe nem szeret túl sok időt a konyhában tölteni, amivel mindig is kivívta anyám és nagyanyám fejcsóváló rosszallását. Laurinyeczék nyitva vannak, Petra a hűtőpult mögött üldögél egy hokedlin, és a televíziót nézi. Petra az osztálytársam volt általános iskolában. Úgy emlékszem, kedves, egészen jó eszű lány. Most ő vezeti a cukrászdát: így a szüleinek nem kell alkalmazottat fizetni, és intézhetik a többi vállalkozásuk ügyeit. Petra nagyon elhízott, mert egész

nap itt ül, és süteményt eszik, de még mindig olyan sugárzó a mosolya, mint régen. A haja rövidre van vágva, göndörítetve, és legalább háromféle szőkésvörössel melírozva. Erről a frizuráról mondják azt a fodrászok, hogy fiatalos, pedig nagyjából tíz évvel öregíti a viselőjét, és senkinek sem áll jól. Előnytelenül kiemeli Petra arcának puhaságát.

Petra felsikkant, amikor meglát, és kiszalad a pult mögül. Megölel a vaníliaillatú, tejfehér, puha karjaival, és ad két puszit az arcom mellett a levegőbe. Olyan, mint egy nagy franciakrémes, legszívesebben beleharapnék. Hellyel kínál az egyik fém asztalka mellett. A karfás szék nagyon szűk, és kényelmetlenül kemény. Megkérdi, mivel kínálhat meg. Egy nagy pohár szódát kérek. Valami harapnivalót? – kérdez vissza. Nem, válaszolom, éppen most ebédeltem. Azért kiemel néhány kis pogácsát a süteményfogóval egy fehér porcelántányérra, és leteszi az asztalra kettőnk közé. Egyikőnk sem nyúl hozzá, amíg ott vagyok, pedig ínycsiklandozóan néznek ki.

Beszélgetünk. Őszintén elmondok mindent a pesti munkámról, Gergőről és a gyerekről, mert nincs más választásom. Ha valaki hazajön D.-be, azonnal le kell adnia a drótot, különben megnézheti magát. Erre különböző lehetőségek vannak: a kenyérbolt, Laurinyeczék, az áruházban Iluska, a piacnál lévő zöldséges- és virágosbódék kofaasszonyai. Nyilván vannak még más opciók is, de a mi társadalmi helyzetünk D.-ben meghatározza azt is, hogy kivel állhatunk szóba. Böbe halálosan komolyan veszi ezeket a szabályokat, engem szórakoztatnak, ezért betartom őket, anyámat meg nem érdeklik, de ő amúgy sem beszél senkivel.

Miután mindent elmondtam, amit meg akartam osztani a faluval, meghallgatok pár mondatot Petráról is. Őszintén szólva, egyáltalán nem érdekel, de az udvariasság megköveteli. Utána szabadkozom, hogy Böbe vár rám, veszek néhány franciakrémost, mert megkívántam, és távozom. Tudom, hogy mire az utca végére érek, már mindenki tudni fog arról, hogy visszaérkeztem D.-be, és ha van egy kis szerencsém, a rólam keringő

pletykák nem is rugaszkodnak el annyira valóságától. Egyszer, amikor az anyám egy hétfő kórházban volt az első pajzsmirigyműtété miatt, majd hazatért a kötéssel a nyaka körül, hamar elterjedt, hogy az apám meg akarta fojtani éjjel, álmában. D.-vel sosem lehetett szórakozni.

Emlékszem, gyerekkoromban mennyire odavoltam Böbéért. Elviselhetetlennek találtam a gondolatot, hogy az anyám gyereke vagyok. Olyan akartam lenni, mint Böbe. Amikor náluk voltam, beszöktem a fürdőszobába, és magamra kentem a púderét, a rúzsát, magamra fújtam a nehéz, pézsmailatú parfümjéből, aztán az egyik magassarkújában illegettem magam a tükör előtt. Biztosan tudott róla, de nem tiltotta meg. Mielőtt hazamentem, megmostam a kezem és a nyakam, de anyám mindig megérezte rajtam az idegen illatot. Eltolt magától, amikor átöleltem, hogy puszit adjak neki. Anyám sosem mondta ki, hogy mi a véleménye Böbéről. Elég volt csak végigmérnie. Böbén mindenből kicsit sok volt: a sminkből, a mosolyból, az ékszerekből, a hajszőkítésből, a dekoltázból. Ezek ketten, anyám meg ő, igazán mulatságosan festettek egymás mellett.

Nem csöngetek, tudom, hogy ki lehet nyitni kívülről is a reteszt, csak ügyesen kell benyúlni a kerítés lécei között. A terasz padlója fehér fóliával van letakarva. Böbe valószínűleg megint újrafesteti a gerendákat. A vadszőlő, ami nyáron szépen be szokta futni a lugast, most csak kókadozik a sok víztől. A munkások is megritkíthatták kicsit, hogy hozzáférjenek a lécekhez. Böbe minden nyáron alakít valamit nagyanyám házában. Nem tudja, hogy a ház, hiába változik kicsit, sosem lesz másmilyen. Ezt a házat a nagyanyám építtette, nagyapám korai halála után. Amikor felépült, a nagyanyám ágynak esett. Én egy tétova, szerencsétlen próbálkozásból fogantam, a kisszoba padlóján. Oda esett ki nagyanyám kezéből az olvasószemüvege, amikor meghalt. Böbe, szegény, nem érti, miért van az, hogy több mint egy évtizede él itt, és nem tudja megszeretni a házat. Hát ezért. Ezt a házat nem is szabad megszeretni, ettől a háztól félni kell.

Belépek a hallba, és Böbe után kiáltok. Mielőtt válaszolna, már indulok is a konyha felé. Ez az egyetlen helyiség, ahol lehet dohányozni. A konyhaasztal mellett ül, az egyik viaszosvászonnal borított faszéken, és kávézik. Kicsit felemeli a fejét, és a plafon felé fújja a füstöt. A konyhában rend van, amolyan Böbe-féle rend: sokkal élhetőbb, mint az anyámé. Nemrég kompótot csinálhatott. Még érzem a szegfűszeget a levegőben.

Átölel, és azonnal elkezd belőle ömlelni a szó. Én nem mondok semmit, csak várom, hogy befejezze. Közben tálcat keresek, kistányért, megnézem, maradt-e még kávé a kávéfőzőben. Miközben Böbe magáról beszél, kikészítem az uzsonnát az asztalra. Nézem az ezüst színű tálcat, a porcelán tányérokra a krémet, a porcukor csíkjait, a tejszíneskancsót, és az a kényelmetlen érzésem támad, hogy ezt már láttam valahol. Ha most nem lennék terhes, félbeszakítanám Bóbét, és megkérném, hogy kínáljon meg egy konyakkal.

Nagyanyám semmit nem volt hajlandó megenni, aminek nem ismerte az eredetét. Tyúkot, libát csak a saját udvarából, disznót Bartáéktól, tejet és tejfölt Jolánka nénitől hozatott. A zöldséget, gyümölcsöt a saját kertjéből szedte, vagy a piacon vette ismerősöktől. Befőzött, kenyeret süített, tésztát gyúrt. Ha jobban belegondolok, végigrobotolta az egész életét, de ez teljesen természetesnek tűnt számára is. Már amennyit én láttam belőle. Nagyjából jártam tanulhattam, amikor ágynak esett.

Emlékszem, egyszer csirkét kívánt, és anyámnak hirtelen nem jutott jobb az eszébe, elhajtott a benzinkútra. Vasárnap este volt, D. közelében nincs hipermarket, nem volt már semmi sem nyitva, anyám meg nem az a típus, aki becsönget a szomszédhoz, mert szüksége van valamire. A benzinkúton árultak grillcsirkét, reménykedett, hogy jó lesz az is. Amikor hazaért, bevitte a betegszobába egy porcelántányéron. Apám nem volt ott, akkor talán már eljárógatott esténként.

Mi ez? – kérdezte nagyanyám, ahogy anyám az ölébe tette a tányért, és feljebb polcolta a kemény párnákat a háta mögött. Ezt kívánta,

mondta az anyám. Nagyanyám megszagolta a húst, és elfintorodott. Furcsa illata van, mondta. Ezt kívánta, egye meg, csattant fel anyám. Nagyanyám sóhajtott egyet, és elkezdett enni. Anyám leült az ágya szélére, és nézte.

Az első comb után már láthatóan nem esett neki jól, de nem merte abbahagyni. Anyám némán meredt rá, egészen addig, amíg meg nem ette mindet. Az egész állatot. Anyám utána gondosan megtörölte nagyanyám száját egy vászon szalvétával, és lekapcsolta a villanyt. Én ott álltam az ajtóban, nagyanyám engem kért meg, hogy hozzam be a lavórt. Az utolsó falatig kihányta az egészet. Túlságosan zsíros volt, mondta.

Anyám konyhája úgy nézett ki, mint a pattyolat, és mindig tele volt a kamra, de nem volt olyan megszállott, mint a nagyanyám. Nála a maradékokkal volt baj. Amikor apám először hagyta ki a közös vasárnapi ebédet, láttam rajta, hogy egyszerűen nem tud mit kezdeni a helyzettel. A hallban terített a vasárnapi porcelánnal, a levesestál alján egy adag húsleves, a muszlin háló alatt egy adag petrezselymes krumpli, egy rántott karaj, egy rántott máj, egy kupac csalamádé, és két szelet Rákóczi-túrós a kistányéron. Anyám időnként bement, megigazította a terítéket, aztán visszament a konyhába. Az étel másnap reggelig ott maradt. Én dobtam ki, mert már rágyűltek a hangyák.

A következő alkalommal, amikor már tíz perce vártunk, és még mindig csak ketten ültünk az asztalnál, anyám nem szólt semmit. Elővett egy dobozt, és lefagyasztotta apám ebédjét. Egy idő után kész rendszere lett. A rendszer minden helyzetben megnyugtatta. Egy dobozba nejlonzacskót tett, abba préselte bele az adagot, aztán másnap kivette a fagyott téglát, és gondosan felcímkézte. A pontos dátum, az étel neve. Ahogy nagyanyám haldoklott, apám egyre többször maradt ki, a fagyasztóládában gyűltek a közös étkezések. Gyűlöltem. Elképzeltem, hogy anyám meghal, én meg ott maradok egy évre elegendő vasárnapi ebéddel. Minden nap előveszek egyet, kiolvasztom, elmerengek a dátumon. Akkor már nem is gondolkoztam apámban.

Nagyanyám halála után, amikor apám végleg lelépett, anyám úgy döntött, hogy elköltözünk, és a házat Böbééknek adjuk. Aznap este megvártam, amíg elalszik, és kilopóztam a kamrába. Másnap döbenten vette észre, hogy az egész konyha úszik a vízben. A fagyasztóláda elromlott, és kiolvadt a jég. Azt hiszem, valójában ő is megkönnyebbült. Az új házban úgyszólván kevés a hely, mondta, és rám mosolygott. Visszamosolyogtam.

Gergő már megint hív. Lehalkítottam a telefont, de így is hallom, ahogy zörög a táskámban. Böbét nem zavarja, csak beszél tovább. Egy konyakot? – kérdi, amikor feszülten ránézek. Nemet intek a fejemmel. Böbe feláll, és odasétál a konyhapulthoz. Egy öblös pohár aljába konyakot önt egy csiszolt, füstszínű üvegből.

És ezek után, folytatja, egyik kezében a félig elhamvadt cigarettával gesztikulálva, nekem kellett bemennem Békéscsabára Ladányihoz, hogy megkapjuk a kurva pénzünket.

Nem tudom, miről beszél, és nem is érdekel. Újra belesüppedek a hallgatásba, kavargatom a kávémat, sütit majszolok. Gergő sokáig, kibírhatatlanul hosszú ideig csöngeti a

telefonomat. Közben Böbe csak beszél és beszél. Nyilván az alapítványról van szó, és ha jól szeretném végezni a munkámat az elkövetkezendő hetekben, oda kéne figyelnem rá. De nem tudok. Folyton Gergő jár a fejemben. Ugye, megmondtam? Itt, kétszáz kilométerrel arrébb, nagyon tudom szeretni őt. Csak hagyná abba a telefonálgatást. Gyűlölök telefonálni. Mindig összerenzenek, ha megszólal. Utálok, hogy bárki, bárhonnán rajtam üthet, és számon kérheti, hogy hol vagyok, mit csinálok, mik a terveim. Általában nem veszem fel a telefont, ha keresnek, de mindenkit visszahívok, amikor épp kedvem van hozzá. Megőrülök tőle, ha nem az én kezemen van az irányítás.

Böbe még mindig beszél. Kíváncsi vagyok, ha kimegyek mosdóba és visszajövök, észreveszi-e, hogy eltűntem. Nem merem megkockáztatni, hogy felálljak. Kellemesebb hallgatni, ahogy az enyhén szétcigaretázott, mély hangján duruzsol, mint beszélgetésbe kezdeni. Folyton attól rettegek, hogy Böbe a vesémben lát, bár jól tudom, hogy Böbét saját magán kívül semmi nem érdekli. De nem szeretnék hazudni neki, ha rákérdez, akarom-e én ezt a gyereket.

A természet sokszínűsége, 170x200 cm

HORROR

1

Elsötétítette a szobát, és a fotelba ült az ősrégi Olivetti számítógép mellé. Munkához nem használta, mindig Pac-Mant játszott rajta. Megnyugtatta az öreg, fénytelen monitor, a kirajzolódó sötétkék vonalak, a fekete háttér. Most először élt igazi redőnyös házban, tetszett neki, hogy a legnagyobb nyárban is be tud sötétíteni, ülhet egész délután a kellemes hűvösben. Csak néha ment ki vécére, vagy a kockaköves konyhába limonádéért.

Kis kecskeszakállát húzkodva kilépett a ház elé. Jól megnézte az ereszt. Úgy érezte, hálás az életnek, hálás, hogy itt van.

2

– Inkább nem – mondta. Nem nézett rám. Miután beszámolója végére ért, azt javasoltam, szólítsa meg a nőt. A tejeskávé bögrét nézte, amelynek szegélyén piros pontok futottak körbe.

Alig húsz perce ültünk be Simonnal a Kazinczy utcai kávézóba, látszólag jó kedve volt, munkámról, gyerekeimről kérdezett. – Minden rendben – feleltem gyorsan, mert vártam, hogy rátérjen találkozónk témájára. Először szeptember végén említette, hogy különös dolgot vett észre. Hazafelé menet, amikor egyedül baktat a kihalt kis utca keskeny járdáján, újra és újra ugyanaz esik meg vele. Először megrémisztette a jelenség, sehogy sem tudott napirendre térni a furcsa találkozások fölött. Minél többször ismétlődött, annál inkább felfigyelt az irracionális részletekre.

Október közepén véletlenül futottunk össze egy filmvetítés előtt, munkahelyén, a Francia Intézetben. Találkoztunk, csak pár percünk volt, de azért szóba hozta a biciklis jelenést.

– Már vagy tíz napja nem láttam – mondta. – Ennyi időre nem szokott eltűnni.

– De hát korábban épp azt mondtad, milyen rémisztő. Most meg hiányzik?

Simon nem válaszolt egyből. Arca elfelhősödött, felsóhajtott.

– Mióta tisztáztam magamban, hogy nem lehet véletlen a felbukkanása, olyankor is nyugtalanít, ha nem látom – felelte habozva. – Sőt azokon a napokon nyugtalanít igazán. Talán éppen a távolmaradásával akarja éreztetni, hogy nem jó helyen keresem a megoldást.

Simon, túlkombinálad a dolgot, válaszoltam volna szívem szerint, de aggódó képe láttán tudtam, nem intézhetem el ennyivel. Itt csak az empátia segít.

– Találkozzunk, még egyszer mesélj el mindent – biztattam. – Több szem többet lát. Biztos támad valami jó ötletünk.

Megint nagyot sóhajtott, aztán megrázta magát, és órájára nézett.

– Menj be, kezdődik a film – figyelmeztetett elcsukló orrhangon, lemondóan.

– Oké, de hívj fel holnap az irodában. Találkozzunk! – paskoltam meg a felkarját.

Ehhez képest majd' három hétig nem jelentkezett. Csak november első hetében csörgött a telefonom, zilált hangja hallatán rögtön tudtam, nem oldódott meg az ügy. Biztosra vettem, ismét a riasztó jelenésről fogunk beszélgetni, szeretné szavakba önteni, mi bántja, miért nem szabadul a végtelen tépelődés köreiből. Hiába áltattam magam, hogy a hallgatás jót jelent, biztos azért nem telefonál, mert éli világát, talán elköltözött, már meg is feledkezett a kísérteties nőről – hamis reményeim nyomban szertefoszlottak.

– Mi van a biciklistával, Simon – kérdeztem tehát most, november elején, a Kazinczy utcában –, minden rendben? Gondolom, erről akartál beszélni.

Első két találkozónkon már alaposan ki-tárgyaltuk a lényeges részleteket, úgyhogy

nagyjából mindent tudtam. Rózsaszínű kisestélyis nő, magas sarkú cipőben, csillogó metál piros versenybiciklivel. Simon a harmadik eset közben fogott gyanút; noha már először is felkapta fejét a különös összehatást kiváltó jelenségre, elsőre nem tűnt fel neki, hogy a kerékpár zökkenők nélkül, valószínűtlenül gyorsan halad, és a nő látványa összességében elűt a pillanatnyi fényviszonyoktól. Rögtön másnap délután újra ugyanazon az utcasarkon fordult be hazafelé menet, és megint meglátta. Ekkor leginkább a különös véletlen, az ismétlődés sorszerűsége kötötte le figyelmét. Harmadnap, a harmadik felbukkanáskor vált igazán lidércessé az élmény: egyértelműen le tudta szűrni, hogy a kihalt utcán lendületesen átteperő versenybiciklis alak nem lehet más, csak vetítés. Amint hazaért, megnyitotta a szövegszerkesztőt az albérlletben található számítógépen, és feljegyezte benyomásait. A dokumentumot az aznapi dátummal nevezte el: 2009. szeptember 28., csütörtök. Ijesztő, felkavaró eset, írta. Másnap, péntek reggel is zaklatott volt, amikor a valószínűtlenül vonásokat sorolta: a borús idő ellenére a nő hajában megcsillant a napfény, a betonozatlan utcában a kerékpár nem verte fel a port, ami azt illeti, mintha egy-két centiméterrel a talaj fölött lebegve haladt volna, a gép száguldott, pedig a nő nem is hajtotta, csak pihentette lábát a pedálon, és mindannyiszor ugyanazt a ruhát viselte, mi több, az estélyi vállpántja ugyanúgy volt megcsavarodva. Nem túl hosszan láthatta Simon a biciklist, hiszen ezzel a tempóval csak néhány pillanatra tartott az út a sarokig, három felbukkanás mégis elégnek bizonyult ahhoz, hogy a francia fiú riadalomtól felfokozott érzékekkel rögzítse az apróbb mozzanatokot is. Azon a szeptemberi péntek délelőttön, első beszélgetésünkkel nekem sem maradtak kétségeim: Simon valóban jelenés tanúja volt, a különös biciklista nem lehet hús-vér teremtmény, legalábbis a tér – időnek közvetlenül abban a szeletében nem.

Simon arcára megint ugyanaz a nyugtalanság ült ki, mint amit a filmvetítés előtt láttam rajta.

– Tegnap újra ott volt – mondta rekedten, és lehajtott a fejét. Hozzá sem nyúlt a kávéhoz. Nem értettem, ez miért olyan nagy szám, hiszen már eddig is számtalanszor találkozott a biciklissel, volt ideje megszokni. Láttam, milyen ideges. Vártam. Nem folytatta, elgyötörtten hallgatott. Burokként zárult ránk történetének különös atmoszférája, a zajos kávézó, a jövés-menés, a szomszédos asztaloknál egy-

Érintések, 170x140 cm, 2010

egy pillanatra felhangosodó vidám csevely sem oszlatta el a ránk nehezedő titokzatos, mégis jellegzetes szomorúságot.

Ekkor, közepesen hosszú csend után javasoltam Simonnak, legközelebb szólítsa meg a rózsaszín ruhás fiatal nőt.

– Nem akarom – mondta. Láttam rajta, hogy fél.

Simon augusztus végén költözött Marseille-ből Budapestre, lektorként dolgozik a Francia Intézetben. Valami miatt még otthon

kinézte magának a térképen Budapest negyedik kerületét, Újpestet, és a távolság ellenére ott, a kertvárosban bérelt magának lakást. Most, bő két hónappal később, a napos, de korai novemberi délutánokon is a metró végállomásán száll ki, hosszú sétát tesz a főúton, aztán lekanyarodva pár sarkot kelet felé halad, hogy elérje saját kis utcáját. Eleinte többször hívott magához, de akkoriban a gyerekek és a munka mellett nem jutott rá időm, hogy az öreg, kertés házikóban látogassam meg.

A hátborzongató nőalakot itt-tartózkodása második hetében pillantotta meg, egész pontosan szeptember huszonhatodikán, kedden – igaz, ez akkor még nem tűnt ilyen fontosnak. Háromszor kellett megisméltódnie a találkozásnak, hogy végérvényesen szöveget üssön az egyébként higgadt, lakonikus lektor fejébe, mennyire furcsa dolog is történik vele. Ami először személytelenül érdekesnek, bizarrnak, és a feltűnően öltözött nőnemű biciklista jóvoltából szinte csillámlóan hollywoodiasnak tűnt, csakhamar menthetetlenül nyomasztó tapasztalattá változott. Különös véletlen, hogy pont az első három felbukkanás utáni reggelen kávéztunk együtt először Budapesten. Szinte be nem állt a szája, lázas izgalommal elemezte az irracionális élményt és a mögé felsorakoztatható végtelen számú lehetőséget. Nem szakítottam félbe, csak füllettem. Végül elakadt, és rágyújtott. Csendben ültünk.

– Beszéljünk másról – mondta végül. – Mi van a gyerekeiddel?

Franciául beszélgettünk. Ahogy apró-cseprő, hétköznapi közjátékokról meséltem nekik, lassan kisimult az arca. Nagyfiam elsős volt a gimnáziumban, a kicsi pedig tíz éves fejjel kitalálta, hogy utcai mutatványos lesz, afféle botcsinálta pantomimművész. Simon érdeklődéssel adta át magát történeteimnek, bólogatott, olykor egy-egy ritkábban használatos jelzőt szúrt közbe, hogy gazdagítsa a szókincsemet. Tőlem nem fogadott el pénzt, mert még egyetemről ismertük egymást. Amikor 1990-ban cserediákként egy évet Marseille-ben töltöttem, rögtön az első héten összebarátkoztunk, és azóta sem szakadt meg a kapcsolat.

Egy héttel később, október hatodikán újra ugyanott, a Francia Intézetben találkoztunk. Üzleti levelet kellett írnom, ezzel kapcsolatban akartam nyelvi tanácsot kérni Simontól. Egy idő után megint a nyomasztó, visszatérő látomás került szóba.

– De miért nem költözöl el? – kérdeztem akkor, noha most, novemberi beszélgetésünkkel jóval több okom lett volna feltenni ezt a kérdést. Már nem hadart; mostanra tényleg maga alá gyűrte a felismerés, hogy

Osztály vigyázz, 2011, olaj, vászon, 50x40 cm

a rózsaszín ruhás biciklista mögött rejlő lidérces tapasztalatot személyesen neki szánja az élet. Nem bújhat ki alóla, nem hátrálhat meg. Fel kell tárnia, pontosan mit tartogat számára ez a bizarr ismétlődés, legyen bár hallucináció vagy különös, de ésszerű magyarázattal bíró jelenség. Azon a szeptemberi pénteken még azt hitte, talán nem mehet haza úgy a kis, kertés házba, hogy szembe ne találkozzon a versenybiciklis nővel. Aztán pár nap kimaradt. Simon már azt hitte, soha nem látja viszont. Ami kezdetben furcsaság volt, aztán megmagyarázhatatlan riadalom

forrása lett, kis idő múltán bizarr elégedetlenséget csempészett a fiú mindennapjaiba. A nyugodt, kisvárosi közeg ígérete csakhamar szertefoszlott számára Újpesten; lidérces fantáziaszüleményekkel telt meg a bérelt otthonában múló idő. Ha szembe jött vele a jelenés hazaúton, feltámadt benne a rettegés, hogy talán már nem is ura érzékszerveinek, hiszen amit lát, nem lehetséges. Ha pedig befordult a kis utcába, de nem közeledett az ijesztően sebes bicikli, nyergében a nap-sütötte nővel, nem értette, hol marad a vízió. Ebbe a szabálytalanságba talán még nehezebb lett volna beletörődnie, mint a minden hazatéréskor megismétlődő, hátborzongató megmagyarázhatatlanságba. Valami oka csak kell hogy legyen, ha egyszer előjön a jelenés, máskor meg nem. Terhes gondolatok ébresztették fel az éjszaka közepén, aztán hiába próbált visszaaludni. Nyúzottan, karikás szemmel ódöngött hajnaltájban a verandán, aztán, ahogy hidegebbre fordult az idő, a zárt folyosón és a konyhában. Nem tudta kiverni fejéből a napról napra megismétlődő, álomszerű, nemkívánatos jövőt. Másnap újra be kell mennie a városba, futott át rajta a gondolat számtalanszor, és hazafelé jövet vagy szembetalálja majd magát a versenybiciklin ejtőző, estélyi ruhás nővel – magas sarkúja pihen a pedálon, miközben a kerékpár ezerrel teper, hiába felhős az ég, a nő haján és arcán meleg napfény játszik, a ruha pántja pedig még mindig ugyanott megcsavarodva –, vagy nem. Vagy szembetalálja vele magát, vagy nem. De miért?

Miért? – Simont már október hatodikán, pénteken, a Francia Intézet barátságos kávézójában is ugyanez a kérdés kínozza, igaz, akkor még nem halmozódtak fel benne a személyes tétek. Akkor még egyszerűen bizarr jelenségnek tartotta a kihalt utcában ismételten elvonuló vetített képet, amelybe történetesen ő botlott bele. Mostanra megváltozott a helyzet. Már nem elemezte lázas izgatottsággal a potenciális vetítés technikai követelményeit, nem gyújtott enyhén remegő kézzel cigarettára, hogy aztán folytassa végtelen fejtegetéseit a nő külsejéről, a bicikli sebességéről, haladási irányáról, a pár pillanatnyi tartamról, ame-

lyet a jelenés igénybe vesz. Nem ismételtette, hogy *mindannyiszor tökéletesen változatlan*, nem emelte ki, hogy *tökéletesen egyenes vonalban halad*. Enerválnak tűnt. Összetörte a jó két hónapja ránehezülő dilemma, a megoldatlanság állandósulása. Már az elköltözés is csak a kudarc beismerése lett volna. Az emlék talán lassacskán megfakul, a gyötrő tanácstalanság viszont betokosodott volna elméjébe: ugyan mi a fene lehetett ez? És, ami még borzalmasabb: nem kizárt, hogy a jelenés új lakhelyére is követte volna. Ezt ép ésszel nem kockáztathatta meg. Muszáj volt dűlőre jutnia. Még ha nem is értett semmit az egészből, még ha a hideg rázza is az idő előrehaladtával egyre kísértetiesebbé váló élménytől, fel kellett vennie a kesztyűt. Ezt a rejtelmet neki címezte az élet. Dolgoznia kell azon, hogy megemészti: ő, Simon, időről időre egy lebegve elvonuló nőt lát, aki nem biciklizéshez öltözött. Csak a hétvégék jelentettek kibúvót számára. Ilyenkor vidékre utazott, vagy ki sem kelt az ágyból. Akár kifelé, akár befelé irányozta kétségbeesett pihenési kísérleteit, ez az egy segített rajta: kimaradt a házhoz vezető séta. Most is csak azért tudott viszonylag összeszedetten ülni mellettem a kávézóban, mert hétfő volt. Hétfőgén ki sem mozdult otthonról, filmekkel, Skype-olással, kedves könyveivel ütötte el azt a néhány ébren töltött órát, egyébként pedig aludt, hogy behozzon valamit a hét közben összeszedett lemaradásból. Kedvencét, a Pac-Man játékot szinte elő se vette.

– De miért nem költözzél el? – kérdeztem Simontól még a kezdet kezdetén, szeptember 29-én reggel, a Francia Intézet kávézójában. Erre valami miatt nem tudta rászánni magát. Azt mondta, valami lappang a dolog mögött, képtelen lenne meghátrálni anélkül, hogy rájöjjön, mi a visszatérő jelenés nyitja. Nem szalaszthatja el az alkalmat, ismételte hajsztoltan.

– Szerintem költözz el, ha zavar a dolog – vetettem fel újra egy héttel később, miután megvoltunk az üzleti levéllel.

Némán ingatta a fejét.

– És ha taxival mégis haza?

– Az se működik – felelte. – Többször is

megpróbáltam, de mind kirak a főút sarkán, mondván: Innen már csak pár lépés, be tud menni. Egyirányú utcában lakom. Kocsival körbe kell kerülni az egész háztömböt, meg a mögötte levő gyártelepet, és egy hosszú szakasz ki sincs betonozva.

– Tessék? – Ezt nem értettem. Simon megismételte kicsit lassabban.

Diploma után Párizsban kaptam állást, de kilencvenévesben, amikor teherbe estem, hazaköltöztem, hogy itthon szüljem meg a fiam. Lassan már tizenöt éve csak efféle beszélgetések során volt alkalmam felfrissíteni franciatudásomat.

– Szóval a taxi sem megoldás – húzkodta kis kecskeszakállát Simon. – Ezért is igyekszem minél hamarabb hazamenni. Délutáni fényben is ijesztő látvány, de mégiscsak kevésbé durva, mint éjjel. Az első taxis próbálkozás után annyira beszartam, hogy konkrétan visszafordultam, és végül hotelben aludtam. Képzeld el, ugyanúgy gyöngyözött az izzadságtól, ahogy elsüvített mellettem a versenybiciklivel. Túsarkúban, rózsaszínű kisestélyiben az éjszakában. Az volt a benyomásom, hogy ugyanúgy süt rá a nap, mint amikor délután látom. Olyankor engem és őt is sárgás fénybe borítják a lenyugvó nap hosszú sugarai, őt viszont éjjel is ugyanúgy érte valami láthatatlan, langyos alkony fénye. Észbontó volt.

Most, novemberben Simon már kicsit másképp gondolt vissza a nő első felbukkanására. Már nem rémisztette halálra a tünemény puszta irracionáltsága, inkább lehetőségként fogta fel a valószínűtlen részleteket. Kísérletezni kezdett; valahányszor újra feltűnt a kisestélyis látomás, más apróságokra figyelt oda, próbált egyre több adatot szerezni a látottak természetével kapcsolatban, hogy aztán ott-hon, a „tények” birtokában szabadjára engedhesse képzettársításait. Meggyőződésévé vált: az élet közölni akar velem valamit – a száguldó bringán mozdulatlanul ülő nő üzenet, amelyet dekódolnia kell. Úgy gondolta, áttelesen máris rendelkezésére áll a megoldást jelentő információ, csak rajta múlik: lassú, módszeres erőfeszítéssel felfejtheti a rejtélyt.

Mégis holtpontra ért. Az állandó rágódás so-

kat kivett belőle. Törődötten nézett maga elé.

– És mindig ugyanott látod? – próbáltam továbblendíteni gondolatmenetét. – Méterre ugyanott halad? Úgy értem, már vagy százszor hazamentél azóta, volt időd rendesen megfigyelni, nem vettél észre apró különbségeket?

– Attól is függ, melyik járdán jövök. Rögtön a taxis kudarc után, másnap délben, mikor a szállodából baktattam haza – úgy éreztem magam, mint egy hülye, kifizettem tizenöt-ezer forintot a semmiért, a páni félelmem miatt –, na mindegy, szóval úgy alakult, hogy a túlsó sarkon fordultam le a főútról, és a jobb oldali járdán mentem befelé. Ő meg ugyanúgy teper szembe, dekoltált báli ruhában. Lobog a haja. De azon az oldalon, egyszer csak, a kút után keresztbe jön egy árok. A nő meg le sem fékezett, simán átronygolt rajta. Mintha nem is az utat követné a bringa keréke, hanem fölötte lebegne. Nem is döccent, mintha zsinóron húzták volna.

Az utat keresztező árkot már második beszélgetésünkkor, október hatodikán is említette. Simon leírása alapján kétségtelennek tartottam, hogy nem lehet hús-vér nőről szó. A jelenés valószínűtlen részletei ezt amúgy is kizárták. Úgy képzeltem el magam számára a versenybiciklis, napsütötte alakot, mint egy vetítést, valahogy úgy, mint amikor a kis robot, R2D2 megjeleníti Leia hercegnő hologramját Obi Wan Kenobi házában. Azzal a különbséggel, hogy ez a vetített kép nem egyhelyben áll és beszél, hanem kerékpáron – szintén vetített kerékpáron – ül, és figyelemreméltó sebességgel halad. Gyorsított filmfelvétel? – futott át az agyamon, de nem tudtam, a tempónak mi köze lehet az egészében teljesen valószínűtlen, zavaró jelenséghez.

Felajánlottam Simonnak, hogy munka után hazakísérem, hátha együtt leszünk tanúi ennek a valaminek – legyen bár látomás, vagy a valóság egyéb vetülete. Megbeszéltük, hogy délután négykor találkozunk a Deák téren, és elkészöntem tőle. Még dél sem volt, amikor a kisebbik fiam igazgatónöje telefonált: Balázs belázasodott, hányt történelemórán, érte tudok-e menni. Elkéredzkedtem a munkahelyemről, és aggódva indultam a Wesse-lényi utcai általános iskolához. Menet köz-

ben eszembe jutott, hogy a Simonnal megbeszéltem a programot, hogy fog összejönni. Másik nap kell majd elkísérnem, gondoltam, és elővettem a mobilt, hogy üzenetet küldjek neki. A Blaha Lujza téren lépkedtem, épp a zebrahoz értem. A lámpa pirosra váltott. Megálltam a járdaszegélyen, hogy folytassam az SMS-írást, de a készülék valahogy kicsúszott a kezemből, és az úttestre pattogott. Szinte egyből átrobogott rajta egy busz.

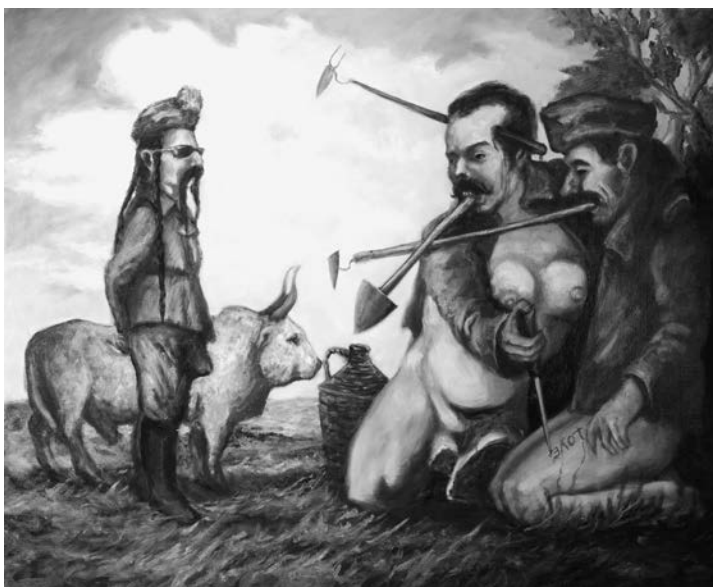
Csak hétfőn volt időm új telefont venni, és egyből Simont hívtam, de a száma azóta sem kapcsolható. Az e-mailjeimre sem válaszol. Nem tudom, mi lehet vele, már telefonáltam a Francia Intézetbe, de ott sem tudják, mi történhetett vele.

3

Simon rádöbbsen, a kép, amellyel, hogy jellegzetesen furcsa, tulajdonképp életlen is. A kormányra hajló lány mögötti háttérre összpontosított, és hamar meg is látta, amit kerest. Ferdén haladó, régi fajta, elemes betonpalánk szegélyezte az utca baloldalán húzódó ipari telket, és a négy panelgerenda magasságig rakott kerítés egyik szakaszán egy elem hiányzott. Be lehetett látni. És valóban, amit ott bent látott, azt a lehető legélesebben látta. Ezért volt a nő életlen; az előtérhez tartozik, amely ebben az esetben lényegtelen. Simon a hiányzó kerítéspanelen át benézve elbontatlan tornácós tanyaházat látott, megszólá-

lásig olyat, mint kedvenc gyermekkori mesekönyve borítóján. Meg sem várta, hogy a bicikliző nő eltűnjön – hiszen az ő feladata nyilvánvalóan csak annyi volt, hogy felhívja a figyelmet a kerítés mögött látszó házikóra –, Simon a nő nyomvonalát zavartalanul keresztezve máris a nyíláshoz sietett, és átlépett rajta.

A használaton kívüli gyártelepre gondolkodás nélkül behatoló franciára nem támadtak őrkutyák, nyugodtan vágott át a száz-százötven méternyi magas fűvön. Az élmény a házhoz közel érve sem tört meg. A porta nem utcára nyílt, az összes ablakon zárt spaletta, Simon mégis gondtalanul, képzeletgazdag gyermekkorra összes ismerősségével vetette át magát a nyitott veranda mellvédjén. Biztos volt benne, hogy bejut. Lenyomta a konyha felől nyíló, üveges ajtó kilincset, és már be is lépett, hogy boldog mosollyal nézzen szét a helyiségben. Azonnal meghalt. Még kezében a kilincsel vívta meg alig pár másodperces haláltusáját, arcáról a lelkes kifejezést sem volt ideje letörölni. A rémület nem ült ki vonásaira. Induló üvöltése elfulladt, gyorsan szétmarta hangszálait a vegyszer. Az ajtó fölött diákcsínyekből ismert hevenyészett-séggel, pár fadarabra feltámasztva tömény sósavval teli, régimódi zománcos lavórt helyezte el valaki, nem tudni, hány évvel ez előtt, és a lebillenő edény tartalma telibe kapta a gyanútlan franciát.

Jóban, rosszban, 2011, olaj, vászon, 130x160,cm

MI A NEHÉZSÉG?

– részlet egy készülő regényből

A magam számára is nehéz volna megmagyarázni, és féltő, még ha sikerülne, akkor is túl hosszú volna és nem túl világos, miért mentem vissza a (köztünk szólva, rosszul sikerült) házibuli után oda, ahonnan elindultam, fogalmazza meg magában a fiú, azaz vissza a házibuliba, ki Szőregre...! A késő reggeli nap előtt egy igencsak megviselt, hosszú, összeborzolt hajú figura sziluettje; de még ne bázírozzunk erre...! Még meg kell várnunk, amíg leszáll az Ikarusról. Nem emlékszem pontosan, végül is hogy történt. Az a fajta komoly tavaszi reggel volt, amelyből kiveszett a segítségnyújtás fogalma; senkinek nincs itt segítségre szüksége, neked meg aztán végképp nincs. Milyen is volna egy május nyolcadikai reggel, ha nem éppen ilyen, hogy senkit sem kell támogatni, mindenki istenien megáll a saját lábán. Igen, örömmünet ülünk! – úgy érezte a fiú ott a busz hátsó ülésén. Nemsokára erről az Ikarus típusú buszról akar majd leszállni, egy olyanféletről, melynek hátoldalán van egy nem nyitható ajtó, állítólag a sebesültek részére szolgál, ha majd háború lesz. És nincs háború...? Én nem vagyok sebesült!? Sebesült vagyok, ismeri föl saját egészségi állapotát, ezzel több mint kétségbe vonva eddigi létérzését. Nem, ezzel nem járhatunk rosszul; ki kell próbálni ezt is, még az hiányozna, hogy életünknek

erről a kitűnő eshetőségéről ne kapjunk képet. És valóban, a fejét járja át valami gránát-szilánkforma gondolat, miszerint mégiscsak minden így oké, ahogy van, és most minden a helyére is kerül; mindenkinek tudnia kell, hogy ő harcban áll, és hogy ő nemrég megsebesült, és most hazaérkezett, leszáll...! Fennét! Az ajtó el van torlaszolva. Ülésekkel. Ő ott akar leszállni.

Mi a nehézség?

Sántikál. Támaszkodik. Nézik az éjszakai munkából hazasietőket, meg a piacról korán visszatérőket; böllérek, lóhúsmérőket, rózsa- és tulipánárusok. Nem adja fel, a sötétbarna bőrülések mögé nyúl, ott keresi a kilincset, amely a sebesültek számára szolgáló ajtót nyitná, még egy próbálkozás és még egy. Nincs. Nincs sehol. A helyére fémpántot hegesztettek. Azt az ajtót bizony használhatatlanná tették. Tehát? Nincs és nem is lesz háború...! Legalábbis (természetes egyetértésben a szakszervezettel, a főnökséggel meg a párttal) a közlekedési vállalat dolgozói szerint így áll a helyzet.

Módfelett megnyugtató. Ám ki tudja, milyen valójában egy háború?! Lehet, hogy pont ilyen; sapka nélkül mászkál az ember éjt nappallá téve; sapka és bőrönd, sapka és bőrönd, ezt gondolja a fiú a háborúról. Csak hát a hidegháború azért, az más; de akkor is így van, erősködik magában, szoritani kell erősen a bőrönd fogantyúját, egyik kézzel, másikkal a sapkát, hogy biztosítsuk magunkat a bizonytalanságunkról, amely inkább egy tőlünk független végső kétségbeesés már. Érdekes lehet ezt a tőlünk független végső kétségbeesést kispékelni – gondolja melán, a reményvesztettség helyett; ki tudja...?! Egyéb-ként meg neki mindegy.

Vagyis? Nyilvánvaló – amit tesz, annak semmi haszna nem lesz.

(És nem lett. Nem titok.)

A fiú a szájához kapja kezét. Pszt! Egyszerre súlyos csönd, szétnyíló ajkak, lezuhanó állkapocs, az iszonyat sötétje a szájpapláson, és lentebb, önmagára nyíló néma ordítás. Nem meglepő, ilyen élményekkel van tele, amióta albérleti szobákban él; sokkalta jobban tart magától, mint bárkitől. Meglehet, rendkívüli

mód izgatja saját létezésének valósága, megismerhetősége és ennek a tapasztalatnak az érthetetlen, vég nélküli türelmessége. Az a meglátása támad, miszerint ezen a világon a legvalóságosabb az ő szája volna, és mivel ez idő tájt még ragaszkodik a realitáshoz, következőképpen most úgy véli, a szája az, amibe körömszakadtig kapaszkodhat (az én szépívű szám, mondja magában, vagy inkább dúdolja, susogja). Némileg leköti hát figyelmét e váratlan felismerés, hogy valahol *itt* kezdődik ő; még hozzá azzal a felismeréssel, hogy van szája, és annak hátborzongató végiggondolásával, mire való; ivásra meg evésre meg beszédre. És csak jóval később konstatálja, éppen az a gond, hogy az a szép szája leszakadt erről az úgynevezett valóságról; mi van...!? Váratlan és egyértelmű megdöbbenésre vált át eddigi érzeteinek minden megnyilvánulása. Egyszeriben semmi fantáziája szájáról; nem úgy láthatatlan, mint általában, ha nem állunk tükör előtt, hanem úgynevezett megérzései sincsenek felőle. Egyfajta kényszerű tudása van arról mindössze, hogy most nem iszik, nem eszik. Nem beszél, nem mozog. Nem az, hogy nem tud megszólalni, hisz tudna, ha akarna, ha el volna tisztességesen tervezve, vagy ha volnának intuíciói. Nincsenek. Ám elképzelhető az a mindennapi eset is, jut akkor eszébe, hogy annyira, de annyira kiszáradt a szája, és az ajkai közti nyílás annyira összetapadt, hogy hajlékony társalgónak nevezni olyan lenne, ha megszólalna, mint – szétnyíló rózsaszirmoknak ajkait. És ez még hagyján, oké volna, gondolja a fiú, de nem csak ábrándképe nincs énjének eme hajlékony társalgónak nevezett jövőbeni karakteréről, hanem, ébred rá újfent, fázna is marhára attól, hogy elképzelje azokat a szétnyíló rózsaszirmokat, melyek az ajkai, és a hajlékony társalgó figuráját. Végére mindentől függetlenül, némaságtól és társaságtól függetlenül kell, gondolja a fiú, kizárólag a megérzésünkre hagyatkozva eldönteni, hogy mikor vagyunk valójában magunkban, és mikor kívül rajta. Most mintha magában, vagy ahogy mondani szokás, mintha magánál lenne a fiú.

Törjünk ki ok nélküli nevetésben?

Új Hold, 2011, olaj, vászon, 160x70 cm

(Ötletét csírájában fojtja el.)

Majré; nem csak úgy átabotában majrézik, hanem mert tudja, ő már ilyen... ha azt szeretné, szája és toroka a lehető legrövidebb időn belül kiadós nedvességhez jusson, mert különben nem tudja, mi lesz! Az Ikarus min-

den ajtaja és ablaka „szubjektív” ajtó és ablak, mindnek vadul nekimegy könyökkel, vállal, tenyérrrel, és mindenről levágódik. Amikor a sofőrnek elege lesz abból, hogy viszsza pillantó tükréből hanyagul szemlélje az eseményeket, szemlesütve hátrafordul. Mert mi történik? A jármű hátuljában egy figura magatehetetlen toporzékol. Nincs magánál, ennyit láthat a vezető meg minden utas, aki valamennyi figyelmet szentel rá; a fiú azt is túlzott érdeklődésként érzékeli, na, a végén ő maga evickél közvetlen a vezető mellé, majd elkezd kiabálni. „Fiú vagyok. Igen! Hullámzóan omló, hosszú hajjal. Egy fehér Levi’s farmerben. Megtalált. oké. Most elkapja a hajamat? Megcsókol? oké.” A sofőr fékezett, az ajtót kinyitotta; szótlanul néz továbbra is a fiúra, aki fogja magát és leugrik a buszról. Valahogy így történhetett. Amolyan augusztus végi, szeptember eleji forróság lett délelőttre, és amikor végre leszáll a buszról, több mint jólesik testének a napfény; a szemközti falon látja árnyékát kirajzolódni, az sem épp ijesztő...! Némi bonyodalommal, de sikerült eljutnia ismét Szőreg központjába; a főutca szilvafái, aztán a Rózsák tere, irány a Szerb utca! Délnek tartani, a templom felé, és megtalálni Mercédeszék házát, nem túl nagy feladat. Vagy annyira értelmes, gondolja, bár tudod, az értelemnek kevés köze van ahhoz, hogy az ember jól tájékozódjék, mi több, egy rezignált és keserű értelem, amilyen valószínűleg a tiéd is, kimondottan árthat ama szándéknak, hogy valahonnan valahová eljusson valaki. Egykönnyen lebeszélhető lesz róla, ha efféle szellemi képességekkel rendelkezik az illető – a saját gondolatai tartják távol mindenféle céltól; rózsák, ház, csajok meg ilyesmi. Nem fenyeget ez a veszély, nem gondolkozol igazán semmin, egyfelől robot vagy, másfelől flegma.

Mindegy is ez a különösnek nem mondható állapot, inkább megpróbálom elmesélni, mi vezetett vissza abba az átkozott hülye házibuliba, ahonnan hajnaltájt elhúztunk, írja piszkozatában a fiú Angélnak, a húgának.

Az ember néha ébren is mintha valamiféle lidérces álomban járna; ez az érzés leginkább a Szőregről Szeged felé tartó úton érheti utol.

Amikor is (ebben az esetben egy buliról távozóban) egy szép kora reggel helyközi járatú buszon ül, és ő maga két át nem aludt éjszaka után a végkimerülés eléggé fel nem térképezett határáról kémleli a felkelő nap fényében az újjáéledni látszó tájat, a *táj* szóba ezúttal embert, Ikarust, traktort, kockacukrot, szamarat, mindent beleértve. Olyasféle meggyőződés keríti hatalmába, hogy ez már a messzi jövő; volt már ugyan része ilyesmiben a múltban, de azok a mozaikszerű emlékképek most összeállnak és véglegesnek tűnnek – így lesz minden egész idő alatt. Végül is nem rossz, gondolja a fiú, eszembe sem jut meghalni, nem vagyok abban a helyzetben. Nagyon ritka pillanat az ilyen. Itt vagyok a sráccokkal a tutiban, és csak az értelmetlenség finom ködfelhője tart vissza mindenkit attól, hogy mint egy gyerek, el ne vágódjon a busz gázolajjal felmosott padlóján és keserves sírásba ne fogjon. Ahogy a fiú körülnézett, azt látta, hogy Nyíl nagyon közel van ehhez az állapothoz; Zorba alszik, ettől mintha még idegesebb lenne; Schnur iszonyodva bámul maga elé, mit láthat, kit tudja, mindenesetre így elsőre nem egy vidáman csobogó patokról ivó őzike képe jut eszünkbe. Eger meg úgy néz a csajára, mint akinek rémlik, valaha volt köztük valami, pillanatnyi szomorúság tölti el, ahogy a csajt is, de biztosra vehető, nem Eger nézésétől, a lány ugyanis kifelé bámul az ablaküvegen, és egyfajta kártyajátékként veszi, mit rak elé a természet; egyedül Királyhegyi tartja magát, mint akinek már igen régi tudása van arról, hogy az élet álom. Nem száll le senki, elmegyünk egészen a végállomásig, nem akar elengedni bennünket ennek az utazásnak rémes és szerelmetesen önfeledt kényszere. Hol máshol, Szeged vasúti főpályaudvarának restijében kötünk ki. A pultnál ülünk, túl fáradtan ahhoz, hogy ne legyünk végtelenül pofátlanok és önteltek. Ráadásul a fiú úgy tudta, mindenesetre Zorba azzal dicsekedett, hogy ő levarrta azt a pincéernőt, aki most ott áll előttük, nem valami nagy érdeklődést mutatva irántuk. Mi sem találtuk igazán izgatónak, így aztán nem szóltunk hozzá. Nyíl és Schnur az ablakon át a lezárt teraszt bámulták, Zorba a töményita-

lokat a polcon, a nő nyaka mellől kandikálva, Egér és a csaja meg azzal volt elfoglalva, mint eddig, csendben konstataálta a másik jelenlétét. Királyhegyi nevetve csapkodta a combdat, és azt hajtogatta, persze, hogy rosszkedvű vagyok, persze, hogy szétreped a fejem, nem kell annyit szívni meg inni, kedves barátom! Igyál egy kávé.

Egy kávé kérek. Mondtad a pincérnő felé fordulva. Kockacukorral. Egy halommal. Több mint merész voltál, ez abban a pillanatban kiderült, ahogy kinyitottad a szád; a hangod szinte harsogott a néma, félhomályos restiben. Ha eddig nem volt nyomasztó, most végre nyomasztó lett a csend. Azt a hibát követted el, hogy egyértelműen értésére adtad a pincérnőnek, tetszik. Hihetetlenül világos, közönyös kék szemei egy pillanat alatt haragvó és bosszúálló istennő szemeivé lettek. Aztán odament a presszógéphez, unott, rutinos mozdulatokkal nekifogott a lötyty elkészítésének. Azt mondja Zorba, egy hubertuszt inna, nincs rá elég pénze. A nő visszanéz rá; egyszerre lesajnáló és gyilkos a pillantása.

Nyilván a kockacukrokról és a csendről, a fiúnak Duchamp „Miért ne tüszentsünk” című munkája jut eszébe. Veszi a bátorságot, és erről tart kiselőadást. Mindenki unja. Mindenesetre szemrebbenés nélküli hosszú percek után arra a megdöbbenő felismerésre jut, miszerint a „Miért ne tüszentsünk” leglényegesebb sugallata az –, nincs szíve a nyárnak, értitek?! Nincs szíve a nyárnak. Semminek nincs szíve, ami édes és időtlen! Annak nincs szíve...! A pincérnőre néz félve. Megszólal Egér, szerinte mindennek van szíve, csak az ő csajának nincs. Nyíl óvatos mozdulatokkal feláll rozzant székéről, odalép az ablakhoz, kinyitja, átmászik rajta, és mint egy lepkegyűjtő, képzeletbeli hálójával kint a teraszon balettszerű futkosásba kezd, hadonászik, messze belenyúl a levegőbe, eldobja lepkegyűjtőjét, és markol, még egyszer és még egyszer, a nyár szíve után kapkod, a nyár szívét keresi. Röhögnek. Visszamaszik az ablakon, igazat ad a fiúnak. Édesem! Fordul váratlan zaklatottsággal Egér felé a csaja, és karmaival összebörzolja Egér üstökét, meg

kell hagyni, nem sokat változtatott rajta. Erre Schnur is összekócolja Nyíl séróját, neki volt a társaságból egyedül belőve a haja, valami miatt adott erre, mindig be volt fésülve. Nézd már, mit csinál ez a hülye állat!, lép védelemért Zorba mellé. Mire Zorba a te gyönyörű fürtjeidnek esik, sunyi mosollyal arcán; velem nem szórakozik, megpróbálok lefejelni azt a barmot. A karodnál megfog, odébb tol. Egyszerűen odapasszíroz a pulthoz. Nem valami izgalmas így. Nézd...! Szemeddel mutatnád, hogy Egér meg a csaja egymásnak esett; a csaj nem tért napirendre a fölött, hogy neki nem volna szíve...! A szörnyülködéstől homályló tekintettel pásztáz körbe; a háta mögül, balról kezdi; sörös- és borosüvegek, rekeszekben, aztán szódásballon, túl nehéz, a lambériázott falon könyökmagasságban körbefut egy polc, rajta néhány színes bádoghmutartó, következik a fénylő hűtőpult, szinte teljesen üres, mögötte a pincérnő, mellette ti; akkor visszaérkezik tekintete Egérhez; térdel tökön rúgja. Azt a jézusát! Körbeálljátok őket, ne hagyják abba. Nevettek. Megint csak a hajába markol, de most teljes erővel húzza erre is, arra is, Egér meg forog közepén, széttárt karral, a csaja forgatja a hajánál fogva, és puff, kap egyet talppal a veséjébe végül. Megállítja, Egér padlón van. Ez nem volt szép; Egérnek egyébként sem volt túl jó kedve, még a buliban valami rettentő italtól felfordult a gyomra, a fű elfogyott, csajoznia nem lehetett, érthető okoknál fogva. Képzeld el ezt a lassúságot. Nem az Egérre amúgy is jellemző kissé feszült, fáradt és tanácstalan lassúságot, a betépett édes mindegy lassúságot, hanem azt az általános, mindent átszövő finom lassúságot, amely leginkább a múzeumok sajátja. Annyi bizonyos, nem a mi világunké. A mi világunk, az itteni valóság nem múzeum, annyi szent; itt nincsenek értékes képek meg szobrok, és még értékesebb ékszerek, amik előtt iszonyú hosszú időket tölthet el álldogálva az ember, persze ugyanúgy fáradtan és tanácstalanul, mint Egér a körülötte zajló eseményekkel, szituációkkal szemben. Szóval, egyszerre csak körbevett bennünket ez a lassúság, amely semmikor máskor, kizárólag az akkori Magyarhonban

volt tapasztalható. Ezt kaptuk ki váratlanul ott a restiben. Nem volt mire felvágunk. Egérnek végképp nem.

Mi lett a kacsával?! Hajol Egér fölé a csaja.

Elúszott.

Nem igaz, mert a hülye állat Pál intézte el. Gesztikulál.

(Tény, hogy volt Egérnek egy kacsája – Citroën 2CV.)

Most mit akarsz ezzel...?

Mit?! Engem akarsz hülyére venni?! Se pénz, se kacska! Pál barátod elkúr mindent a kurva Mercédészére...!

Egér föltápászkodik, erre belepancsol a gyomrába a csaj. Ezúttal kicsit barátságosabb. Megsimogatja a pasija fejét, aki szürke, közönyös tekintettel néz a kijárat felé, mint aki vágya némi változatosságra, valami cél nélküli bolyongásra, pénz utáni hajszára, például. Jól van, most már vége. A probléma persze fennáll; nincs lóvé. Senkinél. Zsebeinket kifordítottuk, kiürítettük, az apróból pont ennyire futotta; egy kávé, egy hubertusz, két üveg sör meg egy málna. Mindenki visszaül a helyére. Nincsenek idegeink! – vakkantja Schnur, és beletúr a hajába.

Ott hervadunk az iszonyú forróságban, jól lehet az volt a leghűvösebb hely a városban, mint majd kiderül. És akkor egyszerre rádőbbensz, hogy ők mind ki akarnak vonulni; országból, világból, városból, te meg, gondold, pont hogy be akarsz vonulni, éppen az imént említett kitüntetett civilizált helyekre. Megengedve és nem feltételezve, hogy ezek civilizált helyek; precedensnek vegyük ezt a várost...! Hagyjuk inkább! Az egyik földet akar, a másik erdőt, a harmadik tanyát, a negyedik saját szerelőaknát, ilyesmivel van elfoglalva minden haver. Megdőbbensz ettől a gondolattól, hogy be akarnál vonulni akárhová, katonák meg vadlibák vonulnak ki, be, át és így tovább, és nem te...! Csüggesztő elgondolás, valljuk meg! Viszont neked nincs kifelé, hisz te kint vagy, még mindig kint vagy a földeken, az erdőkön, a tanyán, vagy Erhardék fészereiben, a szerelőműhelyben. Mi legyen...? Nem látod, mihez kezdhetnél ma. Nem akarod zavarni Fannit, igaz, azt sem tudod, hol van és kivel. Nyinát se aka-

rod most látni. Menjenek a fenébe! Függetlennek ismered magad, tehát függetlenedési tervekkel nem kell, hogy előrukkolj, váltsd át haszonlesésre akkor! – biztatod magad; nem jut eszedbe semmi okos. Én visszamegyek Szőregre! Mondod. Sóhajtod szinte. Elment az eszed; nincs ott már semmi meg senki, így Királyhegyi. Oké. Az se baj...!

Ott ül tehát az Ikarus hátuljában, szorongva utazik egy olyanfajta helyközi járaton, mely háborús sebesültek szállításával jelenleg nem foglalkozik; miért is foglalkozna, nincs háború, a hidegháború meg más! Most pénzért vihetik a hidegháború áldozatait a vezető kegyes jegyosztása után, miután az első ajtónál hosszú órákat álltak sorban birkatüremmel. Igen, a szocializmus építésének sebesültjeit szállítja ez az elsőrendű közlekedési vállalat, nem kell a hátsó ajtót használni...! Na hát így; megpróbálja ezt mindenki tudatosítani a fiú, és a siker nem maradhat el, a sofőr egyszerűen lerúgja a buszról. Azt hiszem, ez inkább így volt, de mindegy, mert ez már Szőreg; kevéske maradék hittel vánsszorog a fiú Mercédészék háza felé. Ahogy az utolsó sarkon elfordul, felfigyel a falon a sötét lobogásra, sérójának árnyékára, szüntelen metamorfózisának ennek az állandó jelképére; erről mindjárt eszébe is ötlük, hogy ő, aki ott megy, az mégis inkább egy kiagyalt suhanc, hajánál fogva előráncigált érv a létezése mellett. Átmegy az úton, melyen sziporkázó, súlyos porfüggöny; és mikor meglátja a mögötte rejtőző vörös háztetőt, és ahogy benyit, a kertet, majd rögvést a verandát a kókadózó társasággal, na, ilyenkor gyúl lángra az ember szíve...! Micsoda látvány! A csajok bikiniben – ennyi elég is neked a kultúrából. Pál meg meztelen, izzadó mellkassal, sállal a nyakában. A brancstól elszakadva, a kaputól nem messze a fűben ül Hajnalka és Tar, szinte suttogva beszélgetnek; fölnéznek, alig köszönnek. Hiába vannak itt a többiek is, gondolja a fiú, igaza volt Királyhegyinek, már túlhaladták azt a lehetőséget, hogy kibontakozzanak a dolgok. Ezek szerint valami ilyesfélére vágyott – hogy kibontakozzanak a dolgok. Eléggé sejtelemes ez így, de hát mit tegyünk?!

Mi történt? Mi van veled? Kérdezi Pál sandán pillantva feléd. Nem tán bántottak...?!

Oh, semmi. Egy balhoroggal szétütötte a számat egy böllér...! Előtte meg a pofámat karmolta szét egy tulipánárus kofa...!

Utazni jó...! Kiált fel a Tankarcú.

Nekem mondd?!

A pázsit aranyló, az örömvirágok fehérleők; ledobod magad a veranda elé. Nem kell körülnézned bent, tudod, hogy semmi nincs, se pia, se kaja, se csaj, így aztán megint nem tudsz közel férkőzni a magad fizikai valóságához. Nyina tanul, Helgáról fogalmad sincs, hol lehet, mint rendesen; Fanni meg...?!

Megint lelépett Fanni. Szólt Királyhegyi még a tegnapi éjszakai bulin, figyelmeztette téged erre a tényre. Ezzel a ténnyel tisztában vagyok, mormoltad magadban, a lány elhantalolásának illúziója nélkül gondolva rá. Néztél csak magad elé. A kérdés nem ez volt, hanem az, kivel.

Ja, mondtad aztán Királyhegyinek. Kivel?

A vállát megvonta, és nem kevés kárörömmel, barátságos, lágy vidámsággal húzódtak összebb a szemráncai.

Felnézel a verandán gubbasztókra; Pál sodor magának egy cigarettát, aztán az asztalra fektetve tenyerét azzal az idióta vigyorával az egyik lány arcába tolja képét, Tankarcúra förmed.

Mit csináltok reggelente, hová mentek...? Baszd meg!

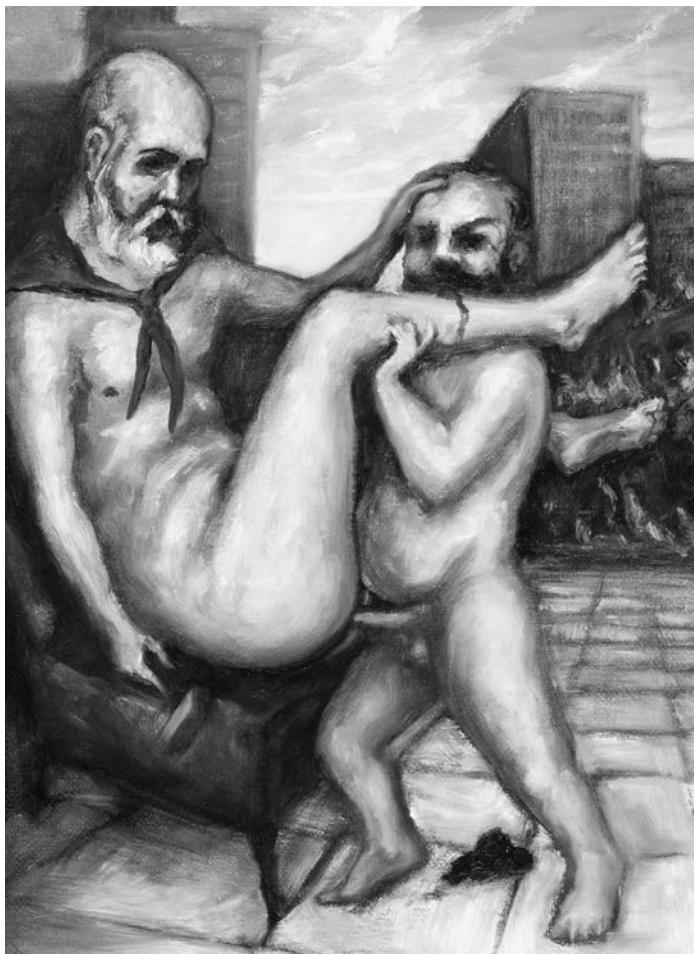
Munkába..., geci!

Ezt mondom, ti dolgoztok, nem mi, akkor meg hogy a picsába nincs egy filléreték se?!

Rohadj meg!

Elvágom a torkodat, te, és megiszom a véredet, azt a friss, kesernyés és fanyar véredet!

Mindez rettenetesen szomorúnak tűnt, és egy kicsit sem viccesnek, így aztán Mercédesz jobbnak látta, ha gyorsan Pál ölébe veti magát, ha kell, akkor őt semmisítse meg, pusztítsa el, nyalja, kúrja halálra...! Megszokott hozzáállás volt ez a részéről, hogy ő a szexszel mindent megold, mindenért megfizet; de sajnos most ez kevésnek bizonyult. Három helyi versenyző, egy fiú a fűrésztelepről, aki úgy néz ki, már soha nem tud megszabadulni az általa vágott gerendák és deszkák

Erő, egészség 2011, olaj, vászon, 50x40 cm

súlyától, meg két veszettül fiatal lány somfordál akkor ki a konyha felől, szinte teljesen beszámíthatatlan állapotban, nylonzacskókkal és egy doboz Kaléval. A fűrésztelepi gyerek olyan prédikációval áll elő, mely a teológushallgatóknak is a becsületére vált volna; beszéde halk és egyszerű, ám igen átélt és szuggesztív. Annyi hibádzik csak, hogy ő a mózesi csipkebokor helyébe' a Kalét vagy a Pálmateket képzelte. Még mindenki ébredzik, mindenki másnapos, és ilyenkor óhatatlanul az összes elképzelhető lehetőséget szemügyre veszi az éppen e lehetőségek közt és éppen e lehetőségektől imbolygó ember. Mintha az éjszakai mámor semmi másra, egyedül erre az átkozott szabadságra dreszszírozta volna. A csajok, Mercédesz, Hajni, a pasija mellől kiszédelgő Noémi, a sértődött Tankarcú – hallgatnak, ki tudja, mi járhat a fejükben. Lehet, csak azért hallgatnak, mert Pál arcáról valami éteri derű sugárzik, ahogy nézi azt a három kisszácot; talán az oltári ragasztóra gondol, talán arra, hogy minden hiába. „Ég a Kale ég, de el nem emésztetik vala, és ismeri a gyerekek szenvedéseit...”

TEST-TÁJ-KÉP

„Nem szép, de van benne valami visszataszító” – szokta apám mondani, hogy sommásan jellemezzen valakit, akit nem tart kifejezetten megnyerő jelenségnek. Most kölcsönveszem tőle, ahogy minden bizonnyal ő is úgy orozta el annak idején valakitől, csakhogy én másra fogom használni. Akkor jutott ugyanis újra eszembe ez a nem túl hízelgő és szellemes mondat, amikor PhD-tanulmányaim során szerencsém volt Kövecses Zoltán nyelvész-professzor szemináriumát látogatni, ahol a kognitív nyelvészet berkein belül mindennapi metaforáinkat boncolgattuk: a metaforákat, melyek „mentén élünk”.¹ Egyik alkalommal a professzor „de-teszt” nevű módszerét alkalmaztuk, hogy jellemezzük például a „prototipikus” magyar jó nőt. A módszer elnevezése angolul „but-test”,² amely magyarul „bár-” vagy „csak-teszt”-ként jobban hangzik és érthetőbb, ezért én inkább az utóbbiak valamelyikét fogom alkalmazni, most csupán apám mondatának kedvéért használtam a „de” szót, így is jelezve, hogy a szálak összeérnek.

Hogy apám fentebb idézett mondata ennyire nyakatekert, és ekkora jelentésbeli káoszt hordoz magában, az nyilvánvalóan abból fakad, hogy két szinonim jelentésű tagmondatot egymással ellentétesként ágyaz egy nyelvtani szerkezetbe, ezáltal megakasztva

neuronjaink szorgos munkáját. Ha viszont a Kövecses professzor által használt szerkezetet „rendeltetésszerűen” használjuk, akkor igen érdekes következtetésekre juthatunk – például a már említett „prototipikus magyar jó nő” esetében. Nézzük az alábbi mondatokat: *Jó nő, bár túl magas.* Jó nő, bár szép. *Jó nő, bár cigány.* Jó nő, bár nem cigány. *Jó nő, bár mozgássérült.* Jó nő, bár értelmes. *Jó nő, bár túl okos.* *Jó nő, bár várandós.* *Jó nő, bár buta.* Stb.! Valószínűsíthető, hogy egy átlagos, magyar hím nézőpontjából a nem dőlttel szedett mondatok nem értelmezhetőek: nyilvánvaló közhelyet fogalmaznak meg. A dőlttel szettek viszont zavarba ejtők, és megkérdőjelezzik a „magyar jó nő” általánosan elfogadott fogalmát. Rövid, csupán ízelítőnek szánt kísérletünk eredményeként elmondhatjuk tehát, hogy a köztudatban a „prototipikus magyar jó nő” szép, nem cigány, és értelmes. Halmazunkból viszont kiesnek a túl magas, a cigány, a mozgássérült, a buta, a várandós, és a túl okos nők is. Ha kísérletünket folytatjuk, illetve más halmazokra is kiterjesztjük – azt hiszem, ezek után mindenki egyetért velem –, igen hátborzongató eredményeket fogunk kapni.

Vajon mi határozza meg, hogy mely elemek maradhatnak a halmazban, és melyek azok, amelyeket kivet az magából? Miért nem tartja a köztudat jó megjelenésűnek azt, aki mozgássérült? Miért néz le valakit azért, mert cigány? Miért gyanús az, aki túl okos? (Egyébként is: mit jelent az, hogy „túl okos”? Mihez képest?)

A világ minden kultúrája késztetést érez arra, hogy különbséget tegyen tagjai között, és a különbségek mentén társadalmi hierarchiát építsen fel. A *11'09'01* című film francia szegmensében például így fakad ki a New Yorkba éppen a katasztrófa idején látogató siketnéma francia nő szerelmének, egy amerikai, egészséges, siketnémákat kalauzoló idegenvezetőnek írt levelében: „America is not for the handicapped. America is for heroes.” („Amerika nem a nyomorékoknak való. Amerika a hősöknek való.”)³

1 Vö.: Kövecses Zoltán: *Metaphor in Culture: Universality and Variation*, továbbá Lakoff és Johnson: *Metaphors We Live By*. A témával kapcsolatban érdemes elolvasni Kövecses magyarul is megjelent művét, melynek címe *A metafora – Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*, Typotex Kiadó, Budapest, 2005.

2 Vö.: Kövecses Zoltán: *Metaphors of Anger, Pride, and Love: A Lexical Approach to the Structure of Concepts*.

3 Claude Lelouche, rendező: *A „francia” rész a 11'09'01 című filmben.* Producer: Alain Brigand. Az idézetet fordította: K.P.

Tobin Siebers, a Michigani Egyetem Angol Nyelv és Irodalom Tanszékének tanára „What Can Disability Studies Learn from the Culture Wars?” (Mit tanulhatnak a rokkantakkal foglalkozó tudományok a kultúrháborúból?)⁴ című tanulmányában a politikai tudattalant teszi felelőssé azért, hogy az olyan kisebbségi csoportok, mint például a mozgássérülteké, nem képesek magukat megfelelőképpen reprezentálni egy adott társadalom kultúrájában. Frederic Jameson irodalomkritikus és marxista politika-teoretikust idézve Siebers megállapítja, hogy „az emberi közösség tapasztalata olyan »politikai tudattalan«-ként működik, mely minden értelmezés »abszolút horizontját« képviseli/jeleníti meg.”⁵ Jamesont tovább idézve megjegyzi, hogy a kritikus azon állítását, mely szerint ez a politikai tudattalan az, ami megszabja, hogy a közösség magát milyen esztétikai eszközök által tudja megjeleníteni, ki lehet egészíteni azzal, hogy ez a tudattalan egyben szabályozza is, hogy mi tekinthető a közösség által elfogadható, és mi elfogadhatatlan esztétikai formának. Tehát nem csupán definiál, hanem egyben ki is zár csoportokat az önreprezentáció lehetőségéből.⁶

Hogy az adott kultúra politikai tudattalanja miért éppen úgy viselkedik, ahogy, az nyilván a domináns politikai légkörnek tudható be. Samuel P. Huntington, aki a Harvard Egyetem politikatudós professzora volt, világhírű munkájában, a *Kik vagyunk mi? Az amerikai identitás dilemmái* című könyvvé azt követi nyomon, hogy az amerikaiak történelmük során miképpen, kihez és mihez képest határozzák meg saját magukat. Huntington is gyakran utal arra a kultúrháborúra, amelyet Siebers említ fenti tanulmányának címében. Bár a problémakört Sieberrel ellentétben inkább konzervatív oldalról közelíti meg – a régi szabályokat felrúgó, kisebbségi csoportokat gyakran a „dekonstrukcionista” jelzővel illeti – azért azt ő is fontosnak tarja megjegyezni, hogy ez a kultúrháború az USA-ban akkor bontakozott ki igazán, amikor eltűnt a térképről a Nagy Vetélytárs, és az amerikaiak – elvesztvén külső ellenségüket – az ország határain belül kezdtek el újakat keresni.⁷

Ez a „háború” a hetvenes években, a polgárháború mozgalma nyomán kezdődött, majd – ahogy azt említettem – a kilencvenes években terjedt ki az élet szinte minden területére. Az etnikai csoportok, a nők, a meleg és leszbikusok megítélése; a tananyagok és az irodalmi kánon tartalma; az abortusz és az eutanázia kérdése; a hazafiság megfelelő definiálása stb.: hosszan sorolhatnánk még azokat a témákat, melyek a közgondolkodás előterébe kerültek. Ahogy Huntington, úgy Ron Dorfman, amerikai író, szerkesztő és producer is felteszi a kérdést: „Mit jelent Amerikában a »mi«, amikor »rólunk« és »róluk« beszélnek?”⁸

Amerikában – másokkal együtt Huntington szerint is – a 2001. szeptember tizenegyedikéi terrortámadás enyhített az addigra kialakult belső helyzeten: a tragédia nyomán az amerikaiak összezártak,⁹ ám hogy az elmúlt tizenegy évben hogyan alakulnak ott a dolgok, arról most se helyünk, se tisztünk beszélni.

Annál fontosabb viszont felfigyelnünk a párhuzamokra: az amerikaiak számára a Szovjetunió felbomlása, számunkra – azon kívül – saját régi rendszerünk szétmállása jelentette egy új korszak kezdetét. Amerikában a külső helyett belső ellenségeket kezdtek keresni, nálunk ilyen váltásra nem volt szükség: tabula rasa hiányában az ellentétek tovább lappanganak, hogy bűzös slejmjüket mindennapjainkra sercintsék. A rasszizmus minden hivatalos álláspont ellenére megvan, sőt a rendszerváltással erősödött; az abortuszt és a házasságon kívüli nemi kapcsolatot cölibátust fogadott bőséggel, esetleg a kérdésben egyéb okokból nem érdekelt személyek, szervezetek bélyegzik ördögtől valóknak; az oktatást, az intézményeket egyre jobban centralizálják; az angol nyelvet újra

4 Tobin Siebers: „What Can Disability Studies Learn from the Culture Wars?” 182. o. Ford.: K. P.

5 Uo. 182. o. Ford.: K. P. Érdemes megjegyezni, hogy a „represent” (képviselem/megjelenít) ige kettős, azaz egyrészt politikai, másrészt esztétikai jelentése külön élt kölcsönöz a mondatnak!

6 Vö.: uo.

7 Eredeti cím: Samuel P. Huntington: *Who Are We: The Challenges to America's National Identity*. 258. o. (A hivatkozások az angol nyelvű kiadást veszik alapul.)

8 Ron Dorfman: „The Culture Wars and the Great Conversation.” („A kultúrháború és a nagy párbeszéd” ford. K. P.)

9 Vö.: Huntington, 3. o.

a spájzba kívánják, de most nem politikai okokból: „Túl könnyű az, kérem, túl könnyen lesz sikerélménye annak az átkozott kölknek!”; egyesek „maguk-” és „magunkfajták”-ról harsognak, és még rengeteg példát sorolhatnánk. Hogy nálunk mi könnyíthetne a helyzeten, abba inkább most ne is gondolkjunk bele...

Ahogy a már említett michigani professzor, Tobin Siebers megállapítja, a kisebbségi csoportok sorsában a mozgássérültek is osztoznak, politikai tudattalanunk őket is a pálya szélére állítja. Ha mégis valami deformitás, hiányosság, valami „csúnya” reprezentációjával találkozunk, elborzadunk, de legalábbis nyakunkat behúзва továbbstetünk – vagy fizetünk, hogy kedvünkre bámulhassuk, de erről kicsit később. Siebers tanulmányában említést tesz az úgynevezett „csúnya-törvények”-ről, melyek egészen az 1960-as évekig hatályban voltak az amerikai városi önkormányzatoknál, sőt egy-két településen még mindig érvényesek. Ezek a törvények megtiltják, hogy nyilvánosan mutakozzon az, akinek testén bármiféle deformitás, betegség, csonkolás stb. jelei láthatók.¹⁰ Ha jól emlékszem, középiskolás koromban olvastam valahol, hogy Franciaország egyik tengerparti városában rendelettel tiltották meg, hogy előnytelen felsőtestű hölgyek toplessben napozzanak a nyilvános strandokon. A rendeletet hamar visszavonták, ha emlékeztem nem csal, a csendőrök vonakodása miatt, hiszen roppant kényelmetlen azt mondani: „Hölgyem, az ön melle csúnya. Kérem, öltözzön fel!”

Siebers tanulmányában számos példával illusztrálja, hogy a politikai tudattalan hogyan ölt testet, hogyan válik könnyörtelen poroszlová, amikor a „normális”-tól eltérő jelenséggel találja szemben magát.

Elsőként Karen Finley esetét meséli el, aki botrányos performanszaival vált a nyolcvanas évek New Yorkjának hírhedt művészevé. Előadásai során mindenféle anyagokat kent sokszor meztelen testére, miközben obszcnabbnál obszcnabb kifejezésekkel bombáz

Lázár Júlia

MÉG MINDIG LENNI

A folyosóra támolgott az asszony,
a földön cső vonaglott utána,
zacskóba csorgó vizelet. Micsoda
kígyó és micsoda Éva! Mellettem
nyitott be a férfikórterembe,
ahonnan az imént küldött ki a nővér.
– Azonnal menjen vissza, menjen innen!
– mondta most a betegnek kedvesen.
Az asszony belekapaszkodott a falba,
nem mert elindulni, remegett,
mozdult volna, a lába belegabalyodott
a csőbe, nem akartam, nem én
akartam megint segíteni, a nővér elrohant
fontos ügyben, középkorú nő
toppant a zacskós elé, nem látta-e
vagy nem akarta látni, tessék
mondani, erre van a nephrológia?
Az utcai ruhás és a zacskós
nézték és nem látták egymást.
Megmondtam, mi merre van,
mert örültem, hogy van, aki nem lát,
nem látja ezt a mocskot, sivár,
koronátlan őszét lélegző
embereknek, visszavezetem
az asszonyt a kórterembe,
még mindig lenni, pisilni akart.

ta közönségét, így ábrázolva az amerikai kultúra erőszak-tüneteit – ahogy ő kommentálta saját nyelvezetét. Válaszul a környék konzervatív közönsége leállította a Nemzeti Művészeti Ösztöndíj (National Endowment for the Arts, NEA) működését, Finleyt pedig a civilizáció testét felfaló ráknak nevezték.¹¹

Siebers második példája az 1996-os Farmer Jack Store kontra Karl Petzhold per. Petzhold egyike volt azon kétszázezer amerikainak, akik az ún. Tourette-szindrómában szenvednek, azaz időnként önkéntelenül szitkozódni,

10 Vö.: Siebers, 198–199. o.

11 Vö.: uo. 183. o.

MOSOLY

Szép Ernőnek

a műtőlegény úgy dúdolt magában,
míg taszigált egy nagy fehér kocsit,
hogyan nem lehetett nem örülni ennek,
a folyosó is énekelt kicsit.

a műanyag csövek, zacskók, pelenkák
külön országában ő volt az élet,
rámosolyogtam, önkéntelenül,
gondoltam magamnak valami szépet,

hátrafordult, azt mondta: köszönöm,
ez hajt engem, ez a turbó, a dízel,
visszamentem a bűzös kórterembe
számban a régi, keserédes ízzel..

durván káromkodni kezdenek. A zöldeges üzlet tíz hónap után bocsátotta el a férfit, mivel a vásárlók sorra panaszt tettek az őket ért szóbeli inzultusok miatt. A helyi bíróságnak azt kellett mérlegelnie, hogy Petzhold betegsége beleesik-e a csökkent képességűek polgári jogait védő törvény hatáskörébe vagy nem, majd az üzlet védőjének állítására, miszerint a durva nyelvhasználat ellentmond az üzleti szabályoknak, azt a döntést hozta, hogy a férfinak vagy egy hangtompítóként funkcionáló maszkot, vagy egy tájékoztató táblácskát kell viselnie. Az ügy görgött tovább, majd megszületett a végső döntés: az üzletnek van igaza. Petzhold elbocsátása jogos volt, mert betegsége akadályozza a hatékony munkavégzésben.¹²

Siebers szerint a két eset között az a különbség, hogy míg Finley performanszaival esztétikai érzésekbe gázolt bele, addig Petzhold politikai problémát vetett fel. Mindkét példa

azonos viszont abban, hogy számos további – politikai – kérdést tesznek jogossá: „Némely test több polgári joggal rendelkezik, mint más? Melyik a fontosabb, a baba vagy az anya teste? Kinek kell a középületek akadálymentesítésének költségeit viselnie? Ki kivel létesíthet szexuális kapcsolatot? Kinek a vérvonalát vallhatják sajátjuknak az amerikaiak?”¹³ Nem hiszem, hogy Siebers ezen kérdéseit – egyetlen változtatással – ne tehetnénk fel ugyanolyan joggal a mai Magyarországon!

Amint már említettem, a „csúnya-” vagy „test-politika” egyetemleges velejárója, hogy egyrészt a politikai tudattalan hajlamos a „más”-t kizárni látóköréből, másrészt az emberi kíváncsiság, kukkolhatnak, azaz a voyeurizmus sokakat arra sarkall, hogy még anyagi áldozatot is hozzanak némi borzongásért. Ki ne emlékezne a *Bodies... The Exhibition* című kiállításra, mely Budapesten 2008-ban volt megtekinthető. A kiállítás célja nyilván az volt, hogy az élet egy egészen más aspektusával, nevezetesen a halál esztétikájával szembesítsék a látogatót, hogy olyan tárgyakat tegyenek láthatóvá, melyek valaha emberek voltak, így serkentve gondolkodásra a még lélegző egyént. A sajtó persze hemzsegett az olyan kifejezésektől, mint „borzasztó”, „botránys”, „undorító” stb., a kiállítás bejáratánál pedig tábla figyelmeztette a látogatót: inkább forduljon vissza, ha nem elég erősek az idegei. Utóbbiak eredményeként könnyvelhető el, hogy naponta átlagosan tízezer ember nézte meg a kiállítást. Tagadhatatlan, hogy mai világunkban a sznobizmus mellett a voyeurizmus az az „ágazat”, amely a legnagyobb nyereséggel kecsegteti a befektetőket.

Siebers is erre a következtetésre jut, amikor esszéjében a *Sensation* (Szenzáció/Érzékelés[!]) kiállításról ír, melyet a Brooklyn Museum of Arts rendezett fiatal brit alkotók műveiből 1999-ben. Olyan műveket láthattak itt a szemlélődők, mint például Chris Ofili *Szent Szűz Mária* című ikonját, melyen a Szűzanyát elefánttrágya díszíti; Marc Quinn saját megszilárdított véréből faragott, önnönma-

12 Vö.: uo. 183. o.

13 Uo. 183. o. K. P. ford.

Peter Orlovsky

AZ ÁGYAM SÁRGÁBA BORULT

Az ágyam sárgába borult – Óh Nap, rajtad ülök
Óh arany mező rajtad fekszem
Óh pénz rólad álmodom
Még, Még, sírt az ágy – beszélj hozzám még –
Óh ágy ki elveszed a világ terheit –
mind az elveszett álmok rajtad fekszenek
Óh ágy ki nem növesztesz haját kit nem lehet megbaszni
vagy meg lehet baszni
Óh ágy századok férgei szívták a véred
Óh sárga ágy menetelj a nap felé hol utad végére érsz
Óh 25 kilós ágy te akár 200 kilót elbírsz
milyen erős vagy te
Óh ágy, csak embernek és állatoknak nem
sárga ágy az állatok mikor kapnak egyenlő jogot?
Óh négy lábú ágy a padló fölött örökké sziklaszilárdan
Óh sárga ágy a világ minden híre
szétterült rajtad, szétterül rajtad

PÁLYI Márk fordítása

gát ábrázoló mellszobrát; Ron Mueck *Dead Dad* (Halott apa) című alkotását, mely a művész hullaházi asztalon fekvő apjának némileg kicsinyített, de teljesen valóságghú viaszmásolata; Jake és Dinos Chapman *Übermensch* című térplasztikáját, mely Stephen Hawkingot ábrázolja kerekesszékeben egy sziklaorom peremén ücsörögve; vagy ugyancsak Chapmanék *Zygotic Acceleration* (Zigótikus akceleráció) elnevezésű szobrát, melyen többszörös sziámi ikrek zigótáját ábrázolja ezerszeres nagyításban.¹⁴

14 Vö.: uo. 188–194.o.

Az anyagok megválasztása, a témák és ábrázolási módok a múzeumot olyan borzongatóan varázslatos helyé változtatták, ahol az ember kegyetlen módon szembesül egyrészt saját magával, másrészt az élet azon aspektusaival, melyeket egyébként igyekeznek tudatának legeslegmélyebb fiókjában rejtegetni. Válaszul erre a merőben szokatlan művészeti megnyilvánulásra, New York akkori polgármestere, Rudolph W. Giuliani (aki maga sosem látta a kiállítást) jelentősen megkurtította a múzeum költségvetését, és nyilatkozataiban is dühödten kikelt a kiállítás ellen. Részben neki is köszönhető, hogy hatalmas tömegek özönlöttek el nap mint nap a múzeum épületét.¹⁵

Siebers a *Sensation* kiállítás hosszasan elemzésével azt igyekezik – sikeresen – bebizonyítani, hogy igenis meg lehet változtatni a politikai tudattalant. Igaz, az üzlet is megjelenik – nem csekély mértékben – az ilyen és hasonló események kapcsán, de a kultúrháború egyik célja pontosan az, hogy minél nagyobb tömegek figyelmét hívja fel arra a tényre, hogy a másság és a szépség viszonylagos.

Hogy ki normális, ki egészséges, ki szép, azt azok döntenek el, akik magukat normálisnak, egészségesnek és szépnek tartják. A rokkantak számára fenntartott parkolóhelyeket lelkiismeretesen kialakítják, aztán vagy szemetet pakolnak oda, vagy télen elfelejtik onnan ellapátolni a havat – ha nem egyenesen odalapátolják! –; az akadálymentesítő rámpákat úgy építik fel, hogy a rászorulóknak kész akadályversenyen kell átesniük, mire célba érnek. Siebers tanulmányának láthatóan egyik legdühödtében megírt része az, ahol fotókkal és saját maga által készített interjúk részleteivel bizonyítja, mennyire álságos a „normálisok” hoz-

15 Vö.: uo. 192. o.

záállása a „nem-normálisok” problémáihoz.¹⁶ Ám nem kell Amerikáig szaladnunk, hogy az általa leírt jelenségeket közlelő is megismerhessük, sőt Veszprémet sem kell elhagynunk: a Pannon Egyetem nem is olyan régen átadott főbejárati lépcsősorában például állítólag még fűtőszál is van, akadálymentesítés viszont sehol, ám a politikai tudattalan lelkiismerete nyugodt lehet: egy-egy korlátot felszereltek a lépcsősor két oldalfalára, melyek mozgássérült hallgatóm szerint hasznavehetetlenek. Egy már végzett, szintén mozgássérült hallgatóm pedig azért volt elkeseredve, mert folyamatos lázzal küszködött: mire megmászott egy-két emeletet, hogy eljusson órára, annyira kiizzadt, hogy a hűvös teremben egyből megfázott, sőt nem egyszer tüdőgyulladást is kapott.

Talán a mesebeli okos lányhoz lehetne politikai tudattalanunkat hasonlítani: fel is volt öltözve, meg nem is; se nem gyalog ment, se nem száron; vitt is Mátyás királynak ajándékot, meg nem is. Akadálymentesítünk is, meg nem is; se nem kedveljük a cigányokat, se nem nem kedveljük őket; el is önt minket a vallásos szeretet, meg nem is.

Mit tehetnek a pálya szélére állítottak, hogy egy szép napon ne legyenek értelmezhetők ezek és az ezekhez hasonló mondatok: „Szép, bár kicsit kancsal” vagy „Jó nő, bár mozgássérült”? Azt hiszem, a konklúziót illetően teljesen egyetérthetünk Tobin Siebersszel, aki három – közvetlen, elméleti; közvetett, elméleti; illetve egy „alulról szerveződő”, gyakorlati – fronton képzel el lehetséges áttörést:

Először is folytatni kell a mozgássérült, beteg testek megjelenítésének tanulmányozását a művészetek, az irodalom, a természet- és társadalomtudományok, az orvostudomány, a média, a törvénykezés, a kereskedelem és a politika segítségével. Másodszor a sérült testek tanulmányozását ki kell terjeszteni az azokat szimbolizálni hivatott más testekre, illetve az adott kultúra számos olyan tárgyára, mint például művészeti alkotások, épületek és árucikkek. [...] Végül a mozgás-

sérültek közösségének művészeti alkotások, performanszok, színházak létrehozásával, politikai látványosságok szervezésével határozatosan be kellene avatkozni a kultúrhaborúba, hogy a sérült test és elme odavésdjön a közgondolkodás tájképeré; a szépség új módozatainak feltalálásával indítsa rohamot azon esztétikai és politikai normák ellen, melyek ragaszkodnak az uniformizációhoz, a kiegyensúlyozottsághoz, a higiénéhez és a formai integritáshoz.¹⁷

Felejtjük el, hogy Siebers a fenti sorokat 2003-ban írta – ráadásul az Amerikai Egyesült Államokban. Hagyjuk, hogy ezek a mondatok – kiterjesztve az összes, alárendelt entitásként kezelt csoportra – napjaink Magyarországon is gyökeret verhesse, mert akárki akármit mond: bizony egy olyan Kulturkampf folyik most itt éppen, amelyet nem tudok másképp jellemezni, mint hogy „nem szép, de van benne valami visszataszító.”

Irodalom

DORFMAN, RON. *“The Culture Wars and the Great Conversation.”* (An Idiosyncratic Web Essay.) 2005. április 25. Legutóbbi hozzáférés: 2012. március 11. <http://www.pbs.org/shattering/culture.html>

HUNTINGTON, SAMUEL P. *Who Are We: The Challenges to America's National Identity.* Simon & Schuster, New York, 2004.

KÖVECSES ZOLTÁN. *Metaphor in Culture: Universality and Variation.* Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

Metaphors of Anger, Pride, and Love: A Lexical Approach to the Structure of Concepts. John Benjamins Publishing Company, 1986.

LAKOFF, GEORGE ÉS JOHNSON, MARK. *Metaphors We Live By.* The University of Chicago Press, Chicago, 2003.

LELOUCH, CLAUDE, rendező. A „francia” rész a 11'09"01 című filmben. Producer: Alain Brigand. Nemzetközi koprodukció, 2002.

SIEBERS, TOBIN. *“What Can Disability Studies Learn from the Culture Wars?”* In: *Cultural Critique.* 55. Fall 2003. Regents of the University of Minnesota. 182–216.

AZ ÉRINTÉS POÉTIKÁJA

A testem határai az énem határai. A bőröm felülete elválaszt a külső világtól, ezen a bőrön csak azt kell éreznem, amit érezni akarok.

Jean Améry: „Túl a büntudaton és az élvezeteken”

Az érintés elsődlegessége

Az érintés helyenként megmaradt, nyomként megőrződött a bőr felületén. Több nyomként: a bőrön futó vonalként, amerre az ujjbegy elhaladt, az ujjbegyen, a melegségben, amit magukból kibocsátanak és átadnak, belenyomnak a bőrbe, a másik testébe.

Az érintés, mint egy íróeszköz nyoma, akárha valaki – miként a gyerekek szokták, de a kissé felnőttebbek is – összefirkált volna egy tollal, vonalat húzott volna egy filccel, golyóstollal, esetleg töltőtollal, talán tintával. Grafitceruzával mégsem, az fáj. Az érintés és a nyom, kitörölhetetlen és láthatatlan.

Mint a könny nyoma az arcon. Pontosan tudod, hogy hová tart, hogyan csorog le, követed a folyását, aztán letörlöd az ujjaddal. Idővel eltűnnek a nyomok, az a bemélyedés pedig, amit a másik érintése hagy a bőrön, rögtön eltűnik. Legalábbis kívülről, belülről tartósabb, mivel a test emlékezik. A testünk az emlékezet legjobb tárolóeszköze, épp azért megbízható, mert nem tudjuk tudatosan ellenőrzésünk alatt tartani. Mi felejtünk, de a testünk emlékezik. Mi megpróbáljuk kiszorítani az emléket, de a testünk ellenáll. Döntéseket hozunk, mégis a testünk dönt. Gyűjti

magában a benyomásokat, terekhez kapcsolódik, érzékeivel emlékezik.

Egészen mostanáig nem is tudtam, hogy az érintésnek is van elmélete. Mikhail Epstein *A test filozófiája*¹ című könyvének az elején jöttem rá erre, amit a Belgrád és Zágráb közötti vonatra felszállva azonnal mohón felütöttem, néhány órával azután, hogy megvásároltam. Epstein-től megtudjuk, hogy ezt az elméletet a görög „haphē” – érintés, tapintás jelentésű – főnév és az érzékeny jelentésű „haptikosz” melléknév tövéből képzett szóval *haptikának* nevezik. A főnév és a melléknév is a hozzányúlni, érinteni jelentésű szóból lettek, de kapcsolatban vannak az érintettség, a tapogatás (*haptesthai*), piszkálás jelentésekkel is, ami már gondolkodóba ejthet minket az érintés érzékével kapcsolatban. Racionális szempontból nézve ez a legprimitívebb érzékünk. A szemhez és a fülhöz kapcsolódó érzékeknek nagyobb jelentőséget tulajdonítunk: ezek a fejen helyezkednek el, és az ember számára az eszmék és fogalmak világához tapadnak. Halljuk, gondoljuk és kimondjuk a szavakat, azt, amit látunk, azonnal fogalommal ellátott és felfogható képpé alakítjuk. Ez a két érzék és ez a két emberi érzékelő „eszköz”, a látás és a hallás a realitás tanúi, tapasztalataik megoszthatók, felhasználhatók az érvelés és a bizonyítás terében. Megbízható tanúnak tekintjük őket, még akkor is, ha tudjuk, hogy az emberi érzékek nem ugyanarra a frekvenciára „vannak hangolva” minden egyed esetében. Korszerű világunkban erre megvannak a mérőműszerek, valamint azok a segédeszközök, amelyek kiéleltetik a látás és a hallás érzékeleit, és hozzáigazítanak minket a szabványokhoz és a normákhoz. Eltörlik rövidlátásunk mínuszát és távollátásunk pluszát, erre valók a kis üvegalkalmazások, a lencsék, a szemüvegek. Hallókészülékekkel, fülbe ültetett műcsigákkal visszavarazsolnak bennünket a hallás teljes világába. A rezgések és frekvenciák biztosítják számunkra a racionális lény státusát, aki megfelelően ismeri meg a világot. Ezáltal hozzájutunk

¹ Mikhail Epštejn: *Filozofija tela, Geopoetika*, Beograd, 2009. Jelen fordítás hivatkozásai, magyar fordítás hiányában, erre a szerb kiadásra vonatkoznak.

az információkhoz, ezzel lehetővé teszik számunkra a kommunikációt.

De mi a helyzet a bőrrel, mi van a tapintás érzékével, amely egész testfelületünket beborítja, és mélyen a testünk bensejében, az olyannyira érzékeny, nyálkahártyával borított üregeinkben is aktív? A bőr vajon megismerő tevékenységet végez-e? Arisztotelész így tenné föl a kérdést: „Vajon a test belsejében foglal-e helyet, és hogy mi a tapintás érzékszerve: hús-e?”² Milyen információkat közvetít az érintés? Hogyan kommunikálunk a teljes testünkkel? Mi történik, amikor magunkat érintjük meg, amikor a kezünkkel rátámaszkodunk a térdünkre, pontosan ki és mit érzékel ilyenkor bennünk, el tudjuk-e különíteni egymástól annak az érintésnek az érzetét, amit a tenyér továbbít, attól, amit ilyenkor fölvesz? És végtére is, hogyan lehetséges, hogy egyetlen rövidke, felületes és teljességgel felszíni érintés, mint amilyen egy akaratlanul is bekövetkező csók, többet jelenthet, mint ezer és ezer tisztán kimondott és tisztán meghallott szó? És miért van az, hogy amit nem láthatunk, az többet jelenthet számunkra, mint amit látunk?

Az érintés elmélete

Mint minden elmélet esetében, kezdetben vala Arisztotelész. A *lélekről* című könyvében megállapítja az emberről, hogy „a többi érzék tekintetében sok állat túltesz rajta, ám tapintása a többi állaténál jóval pontosabban működik”.³ Megfigyeléséből Arisztotelész – számunkra ma kissé szokatlanul, még ha nem is ellentmondásosan – arra követke-

zet, hogy emiatt az ember a *legértelmesebb élőlény*. A haptika, illetve később a haptológia az érintéssel és a tapintással foglalkozik, a bőrrel mint érzékszervvel, az emberi tevékenység érintéssel járó tevékenységeivel és önkifejezési formáival. Mikhail Epstein kortárs orosz filozófus, aki *Testfilozófiáját* épp a haptikára építi, úgy határozza meg az érintést, hogy alapjában véve az ember és a körülötte lévő világ interakcióját föltételezi, olyan emberi tevékenységet, amely a bőr mint a tapintás érzékszerve által közvetítődik. Az Arisztotelész óta eltelt két és fél ezer év alatt az emberi civilizáció olyan irányba fejlődött, amely az embert elidegenítette az érintéstől mint a világgal megvalósuló kapcsolat elsődleges és mindent átfogó módjától. Az emberi fejlődés során az információk érintéssel történő átadásának mind kisebb a jelentősége – úgy az ontogenezis, mint a filogenezis tekintetében. A kisbabák meghalnak érintés hiányában, a civilizáció viszont nemcsak arra tanít meg bennünket, hogy fennmaradjunk érintés nélkül, hanem az ezzel kapcsolatos elfojtásokra és lemondásokra is. A represszív társadalmi normák eligazítanak bennünket, hogy mikor „illetlenség” és mikor „megengedhetetlen” az érintés. Az *illetlen viselkedés* pedig végső soron amorális. Képzeld el, mivel járna, ha a bank üvegablaka előtt arra éreznénk késztetést, hogy megérintsük a mögötte lévő férfi- vagy női alkalmazottat. Először is át kellene nyúlnunk azon a kis nyíláson, amelyet a köztünk lévő üvegablakon hagytak. Amennyiben személyi bankárral rendelkezünk, akkor természetesen kezdet fogunk vele a találkozónk elején és végén. De ekkor sem vetemedünk arra, még ha magán-személyekként jó kapcsolatban vagyunk is, hogy egy üzleti megbeszélés keretében megcsókoljuk. Jóváhagytak számunkra egy nagyobb összegű hitelt? Lehet, hogy ilyenkor ugrálnánk örömeinkben, de a hálánk kifejezésére rendelkezésre álló kódrendszernek megfelelően széles mosolyra húzódhat a szánk, hálásan bólogathatunk, esetleg egy illő ajándékkal kedveskedhetünk. Virág és bonbon, de semmiképpen sem csók és ölelés. A buszpályaudvaron pedig még egy cen-

² Vö. Arisztotelész: *Lélektanfilozófiai írások*, ford. Steiger Kornél, Európa Könyvkiadó, Bp. 1988, 96. o.
³ Uo. 89. o.

timéternyi rés sincs a pult vízszintese és az üveglablak függőlegese közt: a jegykiadást úgy alakították ki, hogy mikrofonon és hangszórón keresztül beszélünk egymással, és a pultba mélyesztett, két részre osztott tányérban bonyolítjuk le a tranzakciót: az egyik felébe betesszük a pénzt vagy a bankkártyát, a másikkól kivesszük a jegyet.

Igen, tisztában vagyok vele, hogy egészségügyi és egyéb biztonsági okok indokolják ezeket a belsőépítészeti megoldásokat a közszolgáltatást végző intézményekben. Ne csókolozzunk, ne érintsük egymást, viseljünk védőmaszkot, és mossuk rendszeresen a kezünket, hallhattuk nemrégiben hónapokon keresztül a sertésinfluenza ellen indított agresszív gyógyszeripari-egészségügyi kampány idején. Influenza ide vagy oda, a nyugat-európai társadalmak az emberek közti testi érintés legalacsonyabb indexével rendelkeznek. Egyes racionális kultúrák, így a francia is, ennek ellenére komoly napi mennyiségű, társadalmi kötelezettség jellegű csókot írnak elő. Epstein hivatkozik egy nyolcvanas évekbeli kutatásra, amely szerint egy párizsi kávézóban az emberek egy óra alatt átlagosan több mint százszor érintik meg egymást, míg ugyanennyi idő alatt egy brit pubban akár egyetlen érintés nélkül punnyadhatunk.

A haptika, vagyis az érintélmélet utóbbi évtizedekben bekövetkezett fejlődése más irányba vitte a kutatói érdeklődést. Afelé a világ felé, amelyben nincsenek valódi érzetek és érzékszervek: a mesterséges intelligenciák és a virtuális valóság világában a tapintás érzéke a korszerű kutatások középpontjába került. Miről is árulkodnak a technológiák és az érzékelésünk átalakulása vonatkozásában az olyan találmányok, mint az érintőképernyő, amely már a billentyűzetet is helyettesíti, és az újabbnál újabb táblagépek, amelyek újdonságát épp az adja, hogy érintés útján kommunikálunk velük? A végletesen természeteset, az elsődleges érzékünket, amelyekből az összes többi kifejlődött, összekapcsoljuk az új informatikai technológiák csúcseredményeivel. Megérintjük a képernyőt. Érezzük? Információkat továbbítunk és fogadunk, kommunikálunk. Érzünk-e va-

lamit, teszem fel újra a kérdést. Nem vagyok benne biztos, de valamit érzünk az érintésnek ebben a formájában is. Az érintés érzékéhez kapcsolódnak a virtuális érzetek teljes illúzióját célzó legfontosabb feladatok. Persze addig viszonylag könnyű, amíg többé-kevésbé mérhető érzékelendőről van szó: hideg/meleg, kemény/puha, sima/érdes...

Ismét Arisztotelész, ugyanott, *A lélekről*, 422b: „Mert úgy tűnik, minden érzékelés egyetlen ellentétre vonatkozik, például a látás a fehérre és a feketére, a hallás a magasra és a mélyre, az ízlelés a keserűre és az édesre. Ám a tapintás területén sokféle ellentét található: hideg és meleg, száraz és cseppfolyós, merev és lágy és több efféle. (...) Ám hogy a tapintásnak mi az az egységes tárgya, ami a hallásnak a zaj, az nem világos.”⁴

Amikor a tapintásról mint akár kellemes, akár kellemetlen érzetről beszélünk, semmilyen tekintetben nincs egyszerű dolgunk. Gondoljunk az olyan kellemes érzetet adó érintésre, mint a biztonság érzetét kiváltó érintések, vagy az érintésre mint az élvezet keletkezésének a helyére, az erotikus élvezetre – ezeknél rendre csődöt mondanak a mérőműszereink. Tulajdonképpen nem is tudom, hogy miért és mióta, de már elég régóta úgy zárom mindegyik nem hivatalos e-mailemet, hogy: öllelek, a. (öllelek vessző a pont). Talán éppen amiatt, mert az elektronikus kommunikáció virtuális világából valójában hiányzik minden közvetlen érzékelés, s talán így együtt próbálom őket pótolni az elsődlegessel: az érintéssel. Az érintéssel, amelyet elhagytunk, vagy amit mégiscsak örzünk.

A nem kívánt érintés, az érintés terrorja

Az érintésekkel kapcsolatos szófejtésekben két jelentésmező lehet számunkra különösen érdekes. Az első a „taktilis” és a „taktikus” melléknevek jelentéseinek a viszonya (Epstein, 34). Annak ellenére, hogy mindkettőnek ugyanaz a latin ige, a *tango, tangere*

⁴ Uo. 96–97. o.

(érinteni) a szótöve, a „taktilis” az érintkezés és a kapcsolatteremtés jelentése felé mozdult el, olyan közvetlen kommunikáció jelentésében, amely feltételezi a tapintás érzékének a működését. A „taktikus” ezzel szemben a távolságtartást, a szubjektumtól való különválasztottságot hangsúlyozza, amikor az egyik fél ügyel arra, hogy *ne sértse meg* a másikat, többnyire a társadalmi érintkezés olyan területein, ahol az érintéssel történő kommunikáció már törődött. A „taktikus” viselkedésre lehet példa az, amikor találkozunk azzal a kollégánkkal, akiről tudjuk, hogy a múlt héten elvált, de nem hozzuk ezt szóba, mert nem kívánunk behatolni a magánszférájába. Aztán hogy nem lenne-e helyénvalóbb megölelnünk egy, az élet értelmére vonatkozó káromkodás kíséretében, az már más kérdés. Taktikus mindenestre nem lenne.

Más jelentéshasonlóságok – de eltérések is – következnek a „hapto” igében lévő ógörög szótóból, amely a *fog* ige elfog, lefog, szabadságától megfoszt jelentését is hordozza.

Az erőszak különféle formái közül a test feletti fizikai erőszak elsődleges. Elvenni mástól a saját teste fölötti rendelkezés jogát (foglyul ejtés, letartóztatás, elzárás), fizikai megpróbáltatásoknak vetni alá a másik testét (tortúra és kínzás, gyógyászati célú kísérletek, nemi erőszak), elvenni a másik életét – elvenni a testétől az életet, mindezek ugyanannak a képletnek a változatai: a másik testének nem kívánt érintéséé. Nem kívánt érintés lehet a villamossal utazók tömege is, megtörténik, hogy ez annyira elviselhetetlen, hogy inkább leszállunk az első megállóban. A családon belüli és az iskolai büntetések, a szexuális zaklatás az első lépések ezen az úton. De a test mindenre emlékezik, mindenre reagál, még ha egyes helyzetekben nincs is lehetősége a fizikai ellenállásra.

Az érintés etikája és erotikája

Megijedtem, mondom, és megszorítom a kezéd. Félek, mondd, és viszonzod a szorításom. Kívánlak, mondom, és közelebb lépek. Megcsókolsz. Viszonzom a csókot – nem, ezt így nem mondhatom. Nem tudom, hogy ki

adja és ki kapja a csókot, ahogy nem tudom azt sem, ki fogja kinek a kezét, én a tiédet vagy te az enyémet. Nem nézzük egymást, nem beszélünk, és kétlem, hogy bármit is hallunk. Mindent érzünk: teljességet, egymásba olvadást, forróságot; két test összeolvadt.

Behunyhatom a szemem, bedughatom a fülem, befoghatom az orrom, és lélegezhetek a számon, amivel elnyomom az ízlelés érzékét is, de nem tudom, semmiképp nem vagyok képes, mondaná Epstein, *lenyúzni a bőröm* a saját testemről. Az én tagjaim, az én bőröm, az én testem és én egyek vagyunk. A hang rajtam kívül hangzik el. A hang néha nem „én” vagyok. Az érintés viszont mindig „én” vagyok. Amikor beszélgetünk, megkülönböztetem a saját hangom a tiédétől, én nem lehetek a te hangod. Amikor hallgatjuk egymást, halljuk a különbséget, halljuk egymást. A megismerés és a kommunikáció mindegyik viszonylatában két különálló szubjektumként állunk fel, igen gyakran (akár akaratlanul is) a szubjektum és objektum hierarchizált viszonyát megvalósítva.

És tisztában vagyok azzal, hogy nem szólhatok más hangján, nem láthatok más szemével, csak a sajátommal, de a testünk érintésében nem tudnak bennünket különválasztani. Ilyenkor vajon távolodom magamtól, vagy közeledem magamhoz? Épp az érintés mint állandó kölcsönösség, mint az érzékelés és a cselekvés állandó visszatérése önmagába hozza létre a közelség lehetőségét. Vagy félreértettem volna Lévinast?⁵ A baráti és a szerelmi kapcsolatokban, a taktilitás terében, ahol nem kell, sőt nem szabad taktikusnak lennünk. Ahol meg szeretnénk ölelni a másikat. Ahol ölelkezünk. Öllelek, a.

(Az esszé eredeti megjelenési helye: Andrea Zlatar: Rječnik tijela – Dodiri, otpor, žene; Naklada Ljevak, Zagreb, 2010, 15--24.)

LADÁNYI István fordítása

5 Epstein, 45.: „Lévinas simogató érintésről beszél, megkülönböztetve ezt a tapogató érintéstől. A különbség feltételes. Épp az érintés érzékelő és a cselekvő vonatkozásának kölcsönössége teszi lehetővé a simogatást.”

A BŐR KÖSZÖNTÉSE

– részlet

A bőröm az enyém, csak az enyém. Én döntök a megérintéséről. Én teszem közszemlére, ha úgy tartja kedvem, én tetováltatom, én rajzolok rá, én bocsátom az állam rendelkezésére, hogy háborúba küldje, a barikádokra, én mutatom meg a kedvesnek, én érhetek hozzá, én sebezhetem meg, metszhetem be borotvával, hasíthatom föl, akaszthatom egy horogra, nyújthatom oda harapásra, szopásra, én azért *vagyok*, mert a bőröm *van*. A bőröm a szabadságom. Az én határok nélküli bőröm határai – mindig ott kezdődik, ahol nem ért véget – a világ határai. Amit érzek, amit gondolok, amihez hozzáérek, amit megértek. Megérteni a testtel. Állítólag lehet. Az agyunkkal gondolkodunk, de a bőrünkkel is. Érintéssel. Talán érintéssel még inkább és még jobban. Az érintés kémiaja. A szerelmünket is így választjuk. Először a bőrünkkel, csak utána gondolati szinten, az agyunkkal, tudatos döntéssel, kiszámíthatóan. Talán néha tudatosan is döntünk, pénzről, vagyonról, előnyökről, jobb partiról, még jobbról, legjobbbról, nagyobb házról, több pénzről, előnyösebb rokonságról... Ha azonban nincs mögötte ott a bőr, ha a szerelemről pusztán a tudatunkkal döntünk, akkor születik meg a pokol. A bőr, amely illik a bőrünkhöz, ame-

lyet kívánunk, *maga a mennyország*. Ha nem tudjuk elviselni a másik bőrét, ha kiver a víz az érintésétől, ha nem kívánjuk megsimogatni, megnyalni, megenni, megcsókolni, akkor az a tudatos döntés ellenére *csak maga a pokol lehet*. Az egymáshoz illő bőr a minden, az egymást taszító a semmi. A másik bőrt imádó bőr *virágba borul*. A másikat elviselni képtelen bőr *lángol*. Ég. Elhervad, mint víz nélkül a szirom. A bőrünkkel érintjük a kezdet pillanatát. A bőr az emlékezet egyetlen része, ahová beleégett a születés emléke. A bőr mint a születés emlékezete. A születés előtt... Víz... Mindenütt víz... Talán nem is víz, ehetőbb, sűrűbb. Mindenképpen kellemes. Ott-honos. Lebegés. Ilyenkor még nincs bőrünk. Anyánk bőre a mi bőrünk is, amelyben úgy ringunk, mint valami végtelenül nagy úrben. Eszembe jut Kubrick *Úrodüsszeiája*, a film utolsó része. A vége. Az anyaméhben lebegő magzat ugyanaz, mint a világűrben lebegő magzat. Hol van a határa a magzatnak. Valahol kívül. Az űr szélén. Az űr széle az anya. A bőre, amellyel érzünk. Nem a saját bőrünkkel érzünk, amikor még bent vagyunk, amikor még nem is vagyunk, amikor még nem erre a világra valók vagyunk, amikor még a hasában vagyunk, abban a nagy, fölfújta labdában, amely biztonságosan megvéd bennünket a világ érintésétől, amelyet még nem ismerünk. Még egyetlen érintést se érzékelt a bőrünk. Egyetlen érintést se tudunk megnevezni. A fejünk üres. A bőrünkön nincsenek lenyomatok. Olyan dolgokat érzékel a bőrünk, amelyek kívülről jönnek, a másik bőrön át, az anya bőrén át. Mielőtt megszületnénk, két bőrünk van. A saját, sebezhető, érintetlen, üres, lenyomatok nélküli bőrünk – illetve ott vannak azért a saját érintésünk lenyomatai, amikor a magzat hozzáér önmagához, amikor megvakarja az orrát, ez az egyik legnépszerűbb ultrahang-fölvétel –, és az a bőrünk, amely kívül van, amely már mindent ismer, amelyet már megérintettek, tele van a világ lenyomataival, és továbbítja számunka az érzeteket: forró, hideg, kellemes, kellemetlen... és a bonyolultabbakat: félelem, rémület, bizonytalanság, kéj, ellenségeskedés, szerelem... mindez a *külső bőrön*

át, az anya bőréen át jut el a még meg nem született bőrbe. Mondhatjuk egyáltalán a meg nem született bőrre azt, hogy *bőr*? Inkább üres lemez, üres emlékezet, amely arra vár, hogy megtöltsék az emlékek, hogy benépesítse a külső világ. A születés. Senki nem emlékszik a születésére. És mindannyian emlékszünk rá. A bőrünk ekkor érintkezik először a térrel. A mikrokozmosz találkozik az igazi világgal. Elkezdődik az időszámítás. De nem csak az időszámítás. Elkezdődnek az érintések. Az érintések számítása szédületes gyorsaságú. Eszembe jut *A bádogdob* című film. Könyvet nem nagyon olvastam. Filmen nőttem föl, és csak utána következtek a könyvek. Ha a film jó volt, kézbe se vettem a könyvet. Ha rossz volt, a könyvtárból kikölcsönöztem. *A bádogdobban* a kis főhős emlékszik saját születésére. Az első, amit megpillantott, amikor anyja lábai között kicsusszant a világba, egy villanykörte volt. Egy világító hatvan wattos villanykörte formájában pillantotta meg a világot... Ez akkor nagyon szellemesnek tűnt, valami módon ironikusnak. A világ nem valami nagy és végtelen, a világ egy üveggömb, benne izzó szállal... A főhős nem is akart megszületni. Nem volt kíváncsi a világra. Ott bent jól érezte magát. Kikényszerítették. Bent akart maradni az anyja hasában, a saját kicsi világában, ahol minden biztonságos volt, érintések nélküli. Később úgy döntött, hogy nem fog felnőni. A világ, amelyben rákos daganatként burjánzott a náciizmus, nem tűnt neki túl szexinek. Meg akarta tartani gyermekkori bőrét. Az ártatlanságát. A világban, amelybe az ember beleszületik, nincs ártatlanság. Csak döntéshelyzet és döntés ez vagy amaz oldal mellett, velünk vagy, vagy ellenünk. Amikor úgy döntött, nem fog megnőni, a naivitást, a tisztaságot, az ártatlanságot választotta, amelyre csak a gyerekek képesek. Miben is áll a gyerek ártatlansága? Elsősorban abban, hogy tiszta papírlapnak számít. Nincsenek tapasztalatai, nincs tudása, csak érzései és érzékei, amelyeket nem kendőznek el az élmények. És a bőre, a lélek legérzékenyebb érzékszerve, az is érintetlen. Ártatlan és tiszta. Naiv. Nem ismeri a fájdalmat, meg kell égetnie ma-

Turi Tímea

NINCS TESTE

Beszélek a testedről? Mindenki ezt akarja. Hogy lopjalak szét magamnak, nekik. Mert nincs teste annak, aki beszél a másikéről. Pedig nekem nem a tested kell, mit kezdjek a behegedt sebhelyekkel, az elfakult foltokkal, az eltűnt, eltakart hússal. Mindenki azt várja, erről beszéljek. Pedig én arról szeretnék, amit nem látok, csak kimerevített képeken ámít az, ahogy nincs, ahogy nem lehetne. Untat a más szava. Mégse beszélhetek folyton rólad, hiába változol, vagy más lehetsz.

VAN CSALÁS

Van csalás, ahol nincsen harmadik.
Csak ébredés utáni tévedés.
Az álom könnyű félrekódolása.
Hogy ami elszalasztott, végtelen lesz.
Ó, felkiáltás!
A magány is megcsalás,
a viszonzott a magány megcsalása.
És őrjítő, hogy vannak férfiak, akik soha.
Hogy vannak férfiak egyáltalán,
és nem vagyunk a történet része.

gát, hogy félje a tüzet, sebet kell ejtenie magán, hogy félje a kést... A világ pedig nagy, és folyton sebeket okoz. A világ a bőrt érinti meg, és azon keresztül szeretne hozzáférkőzni a lélekhez... De nem csak megérinteni szeretné, hanem elfoglalni, megkaparintani, magáévá tenni, rabosítani... Ha eladod a bőröd, eladtad a lelked is. Amikor az élőlény kibújik a világra, amúgy nyálkásan kijut a melegből a hidegbe, a puhából a szögletesbe, a biztosból a sebezhetőbe, a bőrhöz hozzáér a külvilág. Erre is emlékszem. Vagy legalábbis úgy tűnik, hogy emlékszem. Időnként arra is emlékszünk, amire nem emlékszünk. Szóljuk a

történetet, kitaláljuk, és a fikcióba belopakodnak az igaz és mélyen elásott képek, és a fikcióból valóság lesz... Emlékszem a születésemre. A születés érzése. A mendemondák, amelyek később, a szavakkal érkeznek, elrontják az érzéseket, leegyszerűsítik őket. A szó egy jéghegy csúcsa, és soha nem mondhat el mindent. A nyelv jobb, mint a semmi. Megfelelővé, elfogadhatóvá, etikussá és talán még esztétikussá is teszi a kölcsönös megértést. Miközben szaglással, érintéssel, a bőrünkkel, a nyelvünkkel, a fogunkkal, az orrunkkal kellene megértenünk egymást. Ez elég kellene hogy legyen az őszinte kommunikációhoz. Mert a szavak a hazugságot is magukkal hozzák. A szavak szülik a metaforákat, a sokféle interpretációs lehetőséget, a különböző igazságokat. Csak az érintés, a nedvek, a nyálka, a szag, a vér és a fájdalom számára ismeretlen a hazugság. A szavak a hazugság eszközei. Az érintések az igazságé. És a bőr: olyan papír, amelyre érintéssel rójuk föl az érzéseinket. Szóval: úgy tűnik, emlékszem a születésemre. Hazudok, hogy emlékszem. És ebben a hazugságban ott rejtőznek a képek. A sötétség és a melegség képei. A biztonságé. A színeké. Valószínűleg a vörösé. Tudjuk, hogy a születés nedves és vörös. A vörös szóval a puhaságot, a melegséget, a vért, a biztonságot, a nedves jóérzést illetjük... Majd, milyen elcsépelet kép, valahol a közelben, és egyben mindennek a végén létezik egy rés, egy ajtó a másik dimenzióba, a fájdalomba, hiszen a fény okozza az első fájdalmat, amikor előnti a bőrünket. A fénynek is van súlya, végtelenül kicsi ugyan, de van. A csecsemő bőrre hullik, először a tarkójára, ha az fejével előre jön világra, majd az arcára, a gyűrött, kékeslila, lélegzet nélküli arcára, majd végül a fény szétömlik a bőrén... és a kis lény megéri a fény súlyát. Szörnyű súly ez. Az első érzés, amit meg kell szoknod: a fény súlyos. El kell tudni viselni. A bőrön kell cipelni mindvégig. Majd tovább: a szűk hasadék, a legszebb hasadék, ezt is megtudod majd később, az élet hasadéka, a bejárat és a kijárat, az ajtó, ami egyszerre a születés és a halál, a halál, amely elkapja a nyakadat, amikor egy pillanatra megtorpanom az ajtóban,

abban a szűk hasadékban, emlékszem, és ott is ragadtam, a küszöbön, a köldökzsinórral a nyakamon. Se előre, se hátra. Levegő nélkül. Szorongás, neveztem meg később, sokkal később ezt az érzést, amikor valami szorítja a nyakadat, amikor valahol az itt és az ott határán vagy, a bent és a kint között. Az első érzés, amelyet a bőröm érzett, nem egy csók volt, nem egy ölelés, hanem egy kellemetlen szorítás, fojtogatás, szűkösség... Szorongás. A lélek és a bőr első érzete. A nyakamon át, amelyet valami szorít, nem ad teret, és a bőr szenved, úgy érzi, valami szorítja, agyonnyomja... a szorongás érzése beleírja magát a lélekbe. És a lélek megjegyzi. Ahogy az ezt követő első érintést is: hatalmas ujjak, mint valami fogók, ennek is később tudtam nevet adni, a fejemet fogják, megragadnak, húznak, rángatnak, megpróbálnak kettétépni... A bőr és a lélek új élményei, az első följegyzések, amelyek később kialakítják majd a fontossági sorrendet, a tulajdonságokat, az életet. Ezek az érzések mindennek az alapjai, ezekre építhetünk. A születés nem csak öröm. Hanem szorongás is. A szorongás és a félelem érzésén át csusszantam ebbe a világba. És a világ túl nagy volt. Fájdalmasan nagy. Biztonság sehol. Rátelepedett a bőrömrre a fény minden súlyával, a tér tágasságával. A félelem a másik érzés, amit megjegyeztem. A bőröm jegyezte meg. A halálig fölismeri majd a szorongást és a félelmet. Még régen, talán négyéves lehettem, egy nőnemű szerető rokon ölelt át, szorított magához, mert *édes, zabálnivaló cukorfalat* voltam, és megszorította a nyakamat, és magához vont, és nekem a bőröm emlékezett, a nyakam emlékezett, abbahagytam a légzést, a kezdet szorongása egyetlen pillanat alatt visszatért... Majd később, sokkal később, családi barátok látogatása, mongoloid fiúk sokkal nagyobb volt nálam, játszani akart, rám nehezedett hatalmas testével, rám feküdt, heherészett, eláztatott nyúlós nyálával, a többiek meg csak néztek bennünket, nevetgéltek, *nicsak, milyen szépen játszanak*, én pedig éppen haldoklottam, szorongás, szorongás, szorongás, félelem, félelem, félelem... A kezemet se tudtam kiszabadítani ebből az ölelésből. A légzésem abba-

maradt. A testem érzett, a bőröm emlékezett... Ugyanaz a félelem és mozdulatlanág, amely megakasztott ott, a világ küszöbén, anyám lábai között, fejjel előre és elszorított torokkal, mozdíthatatlan kezekkel, amelyeket nem tudtam átbújtatni azon a keskeny résen... És most ismét. A halál küszöbe ez. A mongoloid ölelése. A többiek meg nevetnek, *milyen aranyosak, hogy szereti őt, milyen gyorsan összeharátkoztak...* Elkékültem. Levegő nélkül. Lebénultam. Elfogadtam. Se előre, se hátra. A küszöbön fogok meghalni. Egy olyan valaki ölelésében, aki nincs tudatában erejének. Az elfogadás. Ezt is csak később neveztem meg, az *elfogadás*, ami maga a Halál. Fennakadt a szemem. Elernyedtem a testem. A kezem bénultan lóg. Nem lélegzem. *Isten veled, világ. Visszamegyek oda, ahol a bőr még nem tapasztalta meg az érintést.* Arra ébredtem, hogy az arcomat pofozzák. A kedves mongoloid fiú riadtan sír. Sok évvel később elütötte egy autó. Zavart volt, úgy érezte, valami rosszat tett, pedig csak meg akarta mutatni, mennyire szeret, én pedig újra azt éreztem, mintha lélegeznék, mintha végre újra megszülettem volna... Majd... Sok év múlva. A lány. Aki hozzám simult. Amikor bőrt és ölelést cseréltünk, amikor egymás testére helyeztük tenyerünket, amikor nyállal írtunk haikukat egymás hajlataiba, még minden rendben volt. Maga volt az élet. Reggel felé, amikor elaludtunk, a karjaiba zárt. Hátulról simult hozzám, a karját a nyakam köré fűzte, és a lábát is átvette a combomon, magához szorított, mert szeretett... Azt hittem, meg fogok halni. A szorongató karjai. A félelem. Az elakadó lélegzet. A gyönyörnek az emléke, amellyel egymás testét kényeztettük, amellyel föltártuk egymás bőrét, amelyet édes gyümölcsként együtt harapdáltunk, sem volt képes megakadályozni a születés emlékének előretörését. Ismét az élet és a halál küszöbén. A méh, amely nem enged lélegezni, amely minden lélegzetvétellel újabb félelmet szül, mint egy kölykező macska... Fölpattantam. Szinte ellökve őt. Kint tél volt, de én föl téptem az ablakot és lélegeztem. Azt hitte, valami bajom van. És nem tévedett. A születés elkísér. Az első érzések, amikor a világ

Szálinger Balázs

ELŐRE A SZABADALMI ÚTON

Megyünk előre a Szabadalmi úton,
Minden olyan lesz, olyan, ami nem volt,
Megyünk ketten a Szabadalmi úton,
Te, a társam, s én – akit a társ szeret.

Levédünk mindent, tanyát és tőzeglápot,
Amire rányit a szerelmünk, igen,
Legyen minden, mi nem létezik: áldott,
Kapjon kezünktől kezünk is életet.

Előrefuthatsz, és megjelölhetsz bármit,
Mert papírokkal később igazoljuk,
Föl is támaszthatsz, ha akarsz, akárkit,
Legfeljebb meghal, ha mi továbbmegyünk.

Előre, kislány, a Szabadalmi úton,
Előre mind, ki mostantól mi vagyunk,
Legyen nyomunkban csupa-csupa új nyom,
Amit használnak, ha mi már nem leszünk.

Előre, kislány, a Szabadalmi úton

megéri az életünket. Amikor a bőr elkezd magába szívni az első tapintásokat, az első érzéseket. A levegő súlya, amely ránk telep-szik, a tér, amelybe behullunk, a szorongás és a félelem és... a fájdalom. Amikor az ujjak fogóként ragadnak meg, kirántanak, *egy plump hallatszik csak, mint amikor üvegből húzzák ki a dugót*, mondaná a költő, és minden megdermed. Nem létezik már az a szív, amely helyetted dobogott. Nem lélegzel már. És akkor – az ütés. Fájdalom. Csattan. Egy tenyér, akkora, mint te magad, a bőrödre csap, a fenekedre, az első érintés, amit élőlényként egy másiktól kapsz – egy ütés. A bőrt éri. Sajgó, fájdalmas, fehér, a fájdalom először fehér, aztán mindeféle színre vált. És a légzés! Levegőt veszel! Végre, emlékszem. Mély lélegzet. Végtelenül mély. A szorongás kintről beköltözik. Szétrobbant, úgy tűnik, emlékszem.

Egyszerre vég és kezdet. Szorongó. Ré múlt. Fájdalmas. És élő. Születés. Hogy mikor érintette meg bőrömet az a sok kellemes dolog, nem emlékszem. Akkoriban, meglehetősen régen, a csecsemőket, alighogy kinyomultak a világba, megfürdették, majd alaposan becsomagolva adták oda az anyáknak. Csak később, jóval később helyezik majd a meztelen apróságokat az anyjuk hasára. Még csak meg se mosdatják őket. Azonmód, véresen, nyálkásan, elkékült, körte alakúra nyúlt fejjel, olyan, mintha hosszúkás, kicsit megnyomódott hatalmas szilvaszem lenne a fejük, az anyjuk meztelen hasára helyezik őket, ahonnan csak az imént nyomultak ki. Az érintés miatt. A bőr miatt. Bőr a bőrre. A meztelen fenékre mért ütés első érintése után egy másik bőr. Amelyet már belülről is éreztél, amely a tapogatócsápod volt, amelyen keresztül éreztél mindent, azt most kifordított kesztyűként éled meg, kívülről, önmagadon. Fontos az érintés. Fontos a bőr. A fiatal ember, azaz én, azaz te, megnyugszik. Lélegzik, érzékeli a túoldalalon dobogó szívet, megismeri a dobbanást és a légzés ritmusát, amely ott bent még az övé is volt, így már érzi magát is. Érzi, hogy van saját bőre, saját szíve, és ezekre, üvegharangként, ráborul a világ, mint az élet nagy anyaméhe. Ez jó érintés. Az első jó érintés attól a pillanattól, hogy kinyomultál a szűk résen, amely elválasztja a világokat. Az első jó érzés, amely talán nem csak kellemes, hiszen az új érzések még nem kellemesek, majd csak akkor válnak azzá, ha már eleget ismételtük őket, akkor válnak magukkal ragadókká, majd szépekké, majd gyönyörködtetőkké, mint a fölfeslő bimbók. A szorongatottság, a félelem, a fájdalom és végül, végül! – az érintés az anya biztonságot ígérő, hatalmas hasán. Ami ezután következik, csupa újdonság, csupa új dolog, amelyek a bőrünkön át belénk hatolnak, és nem tudjuk megnevezni őket, csak megkóstoljuk, megszagoljuk, megkülönböztetjük, de nevük nincs... Még nincs. Az érintésekből tanultunk, és még mindig tanulunk. Az ismétlések tesznek teljessé bennünket.

RAJSLI Emese fordítása

Szaniszló Judit

LELI

Z. Szanyi Lelianna átlagos bazmegyei fess pestasszonyember, nem kutatja az indokoltnál intenzívebben a családfáját, nem politológus és Magyarország-szakértő, nincsenek a fejében sem indokolt, sem indokolatlan állam- és/vagy összeesküvés-elméletek.

Z. Szanyi Leli anyai dédanyja cigány, térben bal szélső szomszédja sváb, kis lengyel kika csingatásokkal. Lelinek az általánosban akadt földrajzórakon némi vaktérkép-fóbiája, de ki lehetett ezzel egyezni, legfeljebb, mondta az anyja vasárnaponként a cérnamentéltet szírpantgatva, legfeljebb, na mitadisten, nagyügy, majd nem lesz a gyerekből egy világtörténész. Nem is lett. Az apja egyszer kokettált egy zsidó lánnyal, esetleg fiúval a sorkatonai szolgálat egy óvatlan szabad vasárnapja alkalmával, de ezekről Lelinek hálisten fogalma sincs, és ha lenne, se érdekelné az indokoltnál jobban.

Leli a szomszédjától vesz Avon termékeket karácsony előtt és az eseti leárazásokkor, attól a szomszédasszonyától, akinek nagy kampós orra van – apai, és még véletlenül sem anyai ágon persze –, és aki a múltkor a cigányokat okolta azért, hogy a lomtanításkor elhordták a bútorait a folyosóról, azokat a bútorait, amiket pedig folyosó ide vagy oda, még javában használt. Kell a testnek a törődés, és az emlékezés a jóra. Tényleg a cigányok voltak, Leli ezt tudja, már ha egyáltalán ők mint ilyenek alleszcuzammen léteznek, de mégsem bólogat a szomszédasz-

szonyak, hogy tudja, mert a szomszédaszony azt a végén még félreérti. Leli fél magától is, hogy mi van akkor, ha bólogat, mi van akkor, ha a végén addig-addig bólogat, míg a végén ő maga is félreérti.

Leli a Coopban vesz fehér kenyeret, mert ugyan kicsivel drágább, mint a csomagolt félbarna szeletelt a Lidlben, de a Lidl mégiscsak Lidl, ott a menstruációkor valahogyan hátrányosan megkülönböztetik a női pénztárosokat, hallotta a múltkor a Coopban, valami piros szalagot kell olyankor a hajukba tűzniük. Nem is akar Leli ebbe az egészbe nagyon belegondolni, mert még a végén annak is utánaolvas, hogy a nagy áruházláncok tulajdonosai is mind zsidók, és akkor mi lesz. A Coop a falu éléskamrája, oda kell menni, ez így van rendjén. Leli vagy mindent el tud már képzelni, vagy inkább nem gondol bele semmibe se, mert ennyi, ennél többet egyik adott helyzetben sem lehet az ember lánynak tenni.

Lelinek vannak barátai is, már amit a köznyelv – ivás, sopánkodás, szakítás időkben csetelés, karácsonykor, névnapkor kozmetikum-ajándékozás – barátnak nevez. A kóser konyha, a szétválasztós diéta, a székely kapu és a feng shui sem érdekli az indokoltnál jobban Lelit, van ilyen, adódik, lesz, lepottyan, akad stb., nem kell neki mindig mindenről tudnia és véleményt formálnia.

Leli korlátos ember, azt olvassa el, ami az adott pillanatban érdekli, legyen az Story magazin, közhasznú társadalmi fényreklám vagy Agota Kristof. Evez, evez Leli az élet tengerén, bizonyos környezetben bármelyik olvasmányt képes szégyellni, és kikötni a bánat díszszinóros szigetén. Nem tudja sokszor eldönteni, mi az igazabb, megírni, vagy megírva lenni. Félálmában szokta elérni az a kegyelmi állapot, amikor már nem is akarja eldönteni. Szereti ezeket a kegyelmi állapotokat, ezekben a félálmokban – vigyázat, Leli álmai megtörtént álmokat dolgoznak fel – szokott a baloldali szomszédja körülmetélt Fradi-drukker lenni, a jobb szomszédja meg életvidám trabanthikomatos rokkantnyugdíjas, aki vasárnaponként egy liter sebbenzinből körbeutazza a világot energiaszegény

és környezettudatos paripájával. Tudja Leli, hogy az egésznek semmi értelme, de már nem is akarja Leli azt hinni, hogy ő bármihez ért, és hogy bárminek a világon lenne értelme.

Leli netalántai lakos, szavakkal sokszor játékos, nemcsak bazmegyei. Illetve hogy inkább azon belül az. Szeli át folyó és kétségelke földrajzát neki. Sebes folyó az, nyílt sebes, futónövényekkel szagगतott. Víz szagगत növényt, ha ugyan nem fordítva. Lelinek nincsenek kétségei, illetve ha vannak, bizonyára magánéletiek, farzsebben lapulók. Szokott rezegni valami is benne, legkevésbé politika. Leli szokott szeretni, maga sem érti, hogyan, im álgemeinen. Mindaz, mi volt, vala, leend, finom hártya illetén, méla áhítat. Szeretni, mondja Leli alkoholittasan önnön orcája képeinek, szeretni, értsd, simogatni, simogatva lenni, biztosítani, figyelni. Foggal-körömmel ragaszkodni, műveltetőleg, visszahátón, kint is, bent is, ige. Mit állítunk? Karácsonyfát. Mit állítunk karácsonyfát? Szeretni. Szeretni alannyal állítmányt, növényt, állatot, rokont, barátot, határozót, tárgyat, meghatározó tárgyat, bolondulásig, akármi is lett légyen az. Leli kecsegtetni is tud, síma szájjal, ahogy a magyar irodalom össze megköveteli, érgomoly a szájon ide vagy oda. Szivacsos test Leli kicsi lelke, ha ugyan lehet test a lélek és viszont. Önmagától kérdez, hol tényező az alkohol, hol nem, hol van tükör, hol nem, nagyügy, gyakorló munkafüzet, kicsiknek.

Leli teste emlékezik minden apró mozzanatra, hogy a viharba' ne emlékezne. Szektív memória nélkül viszont nincs tartalmas élet, tudja ezt Leli, mint ahogy tudta ezt Leli apai nagyanyja is, aki, mikor megerőszkolták, nyakig megmerítkezett a felejtés illatos mocsarában. Szóval Leli teste is kemény munkával igyekszik eszerint felejtetni, mos le szennyet, felesleges érintéseket, borgőzös kipárolgásokat. Az apja gyerekkori érintései kellene, az apja kabátzsebébe kézrakások igen, de a szomszéd néni indokolatlan pofonjai nem. Felnőttnek lenni sem.

Leli kicsi Leli még. Ilyet a kurvák csinálnak, kiabálja Leli anyja, az a szőrös hajlatú.

Régi csibészek, 2011, olaj, vászon, 110x130 cm

Az apja nem mond semmit, csak bólogat. Az apja férfinak szőrtelen, csupaszkásnak szőrös. Apának meg pont apa. Bólogat. Ilyet a kurvák csinálnak, gondolja Leli is, ahogy az anyja kiabálja neki. Aztán már hiszi is vele együtt, és növeszti magában a bűntudatot engedelmesen. Nemcsak ott a garázs előtt, hanem úgy általában az életben.

Leborotválta a hónalját, az a baj. Az anyjának az. A lábát már régen borotválta, az nem ezen a nyáron baj, az még korábban. Egyszer le is nyeste a bokaínnál a bőrt az apja borotvájával, felpöndörödött a borotvában, ki kellett piszkálni azt is, aztán meg úgy vérzett, hogy egy fél napig csak a bokáját itatgatta, és borzadozott. A bokája vagy a vér látványát bírta kevésbé, maga sem tudta. Nem is volt fontos. Borzadozott.

Lelinek a hónaljborotválás után csak a szőrt kell kipiszkálnia meg vízzel lecsapatnia, és már nem az apja borotvájából. Vett a százforintosban sajátot, eldobhatót, női tízeset. Azzal csinálta. Tisztára, mintha öngyil-

kosság. Tisztára. Az anyja nem is sejti, merre járt. Nem azt, hogy a százforintosban, hanem hogy utána merre, még a lekurvázás előtt. Bemegy a fürdőbe tudniillik, kipakolja a hozzávalókat a csap szélére. Az nem billeg, az sík, kiszámítható, mint egy lineáris és masszív novella. Leborotválja, megsimogatja, szétfejt közvetlenül egy kis anyajegy mentén a szétfejthetőt, és egy óvatlan szőrtüszőn keresztül belebújik a saját hónaljába. Leli nagyanyja van ott, Leli édesnemes nagyanyja, meg minden, ami hozzá tartozik. Fogalma sincs, hogy hogyan kerül a saját hónaljába, meg hogy oda a nagyanyja pláne hogyan, de oda kerül. Ez olyan, amit jól meg lehet írni. Ha már ott van, meg kell. Szenvtelenül, persze megrázva, eltartóan, persze saját élményeket alapul véve, keverve össze idő- és térsíkokat, Coopot és Avont, szórendeket, felsorolással. Hol többé, hol összetettbe. De meg kell.

Leli lett tehát kurva is, mert a nagyanyja azt mondja, az. Ilyet a kurvák csinálnak. Hónaljborotválást is, meg hogy kirakják így pacekba, azt is. Kicsi a nagyanyja, hónaljban ugyanúgy, mint az életben, dauerolt göndör hajú, hónaljmagymamához képest mindenképpen figyelemreméltó. Még ha a faluban tarkóra minden öregasszony ugyanúgy néz ki is, azzal a pistikefelnyírással, a búbon meg azzal a begöndörített praktikummal, még úgy is. Ilyet a kurvák csinálnak, vág vissza ő is a nagyanyjának – hiába.

Leli nagyapja csinos, látja ott őt is, jávorpálbajusszal. Ahogy a Jávor már nem élt, az ő nagyapja bajusza ősz jávorpálbajusz lett. Rodolfói. Csík. Csak nem rajzolt, hanem saját. Lehet itt teljesen helyénvalóan más történelmi szőrökre gondolni, ferencjózsefire, tiburcira, balázspaliira – így, két i-vel –, de nincs rá szükség. A nagyapja itt hónaljban egy jávorpálra kell, hogy hajazzon. A nagyapja mindeközben nem szól, csak bólogat. Nagyapának pont nagyapa. Bólogat. Kell a párhuzam, hónalj ide vagy oda.

Leli kérdez, Leli teste kérdőjel. Mit állítunk Netalántán? Leli teste szivacsos lélek, nem ért, nem válaszol. Úgy követel, májusfa. Netalántán nem állítunk semmit. Leli befejezésekben is jó. Leli nincs.

RUBA MIHÁLY AJÁNDÉKA

A norvég mészárlás után az egyik nagy példányszámú nyugati lap, amelynek alkalmanként bedolgoztam, mert a főszerkesztőnek tetszett, hogy román tudósítója is van, talán a világhírű vérszívó gróf miatt, vagy talán valami egészen másért, és amely lap megfelelően bulvár volt ahhoz, hogy vértől és könnyektől egyaránt csepegős riportokkal etesse olvasóit, szóval ez a lap 2011 nyarán egy olyan nyomra állított rá, amelyről mindaddig távoli ismereteim sem voltak, pedig azt hittem, viszonylag tájékozott vagyok. Már másnap Bukarestbe kellett utaznom, és az országnak abból a részéből, ahol éltem, több lehetőség is rendelkezésemre állt a fővárosba jutáshoz, végül egy kisbusz mellett döntöttem, amilyeneket erre felé maxi-taxinak szokás nevezni, és általában a tizenkilenc ülőhelyen kívül állójegyet is váltanak rá, úgyhogy a zsúfolásig telt jármű az örült sebesség mellett ráadásul a levegőtlenességgel is igyekszik halálfélelmet kelteni gyanútlan utasaiban. Hátránya egyben előnye is a maxi-taxinak, alig öt és fél óra alatt a vezető napilapoknak is otthont adó, irdatlan Scînteia-ház előtt nézelődtem, és magamban kiszámítottam, hogy vonattal még csak félúton járnék. A szörnyű előzéseket, a száz kilométer föltötti sebességet azonban még napokig nem feledhettem, este, ahogy a Herăstrău-parkhoz közeli szállodában megpróbáltam álomra hajtani a fejem, frontális

ütközések fenyegetései jelentek meg előttem, amelyeket hol sikerült kikerülni, hol egyáltalán nem, és ilyenkor mindig a csattanáson túli némaság fogadott, az úton szétszóródott csomagokat láttam, vérző, kicsavart végtagú utasokat, akikhez a mentő talán sosem fog megérkezni, mert a Prahova völgyének szűk sikátorában egyetlen vesztglő autó elegendő a torlódáshoz. És különben is, álmokban nem szokás mentőt hívni, gondoltam valami miatt.

Ilyen képektől terhesen indultam másnap Ruba Mihály keresésére, akivel a bulvárlap kérésére interjút kellett készítenem mindenáron. Az e-mailen átküldött dosszié tanúsága szerint Ruba úr másfél évesen veszítette el szüleit, mégpedig hihetetlen és egyben megrázó körülmények között, ugyanis gyerekként tanúja volt apja és anyja kivégzéséhez hasonló lemészárlásának. A gyilkost vagy gyilkosokat sohasem fogták el, hiszen Mihály, apró kisgyerekként, szinte csecsemőként természetesen nem emlékezhetett az elkövetőre, a gyilkos fegyverrel, egy pisztollyal játszadozva találtak rá, szülei vérrel borított ágyában, tőle karnyújtásnyira a tarkanon lőtt apával és a szívtájékon eltalált anyával. Mit lehet mondani ilyenkor, kóvályogtam Bukarest olvadozó utcáin, a hűgyszagú metróban fulladozva, magamba temetkezve, miközben mélységbe ráncigáló karoknak érzékeltem a nekem ütődő járókelőket, és élőhalottként arra kárhoztattam máris, hogy Ruba Mihály szüleinek kísérteteivel az oldalamon közeledjem fiuk felé. Megboltygatott állóvizek, szélcsendből fölébredő hullámok zaját hallottam, és egyben súlyos örvények sikoltozó hangját, ahogy feltartóztathatatlanul közelítenek felém, beszippantanak, újra és újra magukba szippantanak, játszanak velem, dobálnak, a felszínnel kecsgetnek, hogy aztán végérvényesen a mélybe rántva sose tartsák be ígéretüket. Bevallom, abban a pillanatban úgy is éreztem, hogy a meder aljáról nincs visszaút, de azt is pontosan tudtam, hogy más lehetőségem sincs, pénztelenségem, amelyből a külföldi lap időről időre, ám sosem végérvényesen, kihúzott, megmentett, egyben a lehető legmélyebbre

süllyesztett, mert miközben egyfelől törölte tartozásaimat, másvegről tartozásaimat az elkárhozandó lelkek folyószámlájához írta. Azokban a hetekben jelent meg a *News of the World* utolsó száma, és aki tudja, miféle botrányos körülmények között ért véget annak a lapnak a sorsa, pontosan meg tudja érteni helyzetemet.

Ám Ruba Mihállyal, aki segédkorrektorként dolgozott egy női magazinnál, aznap nem sikerült találkoznom, és a Scînteia óriási labirintusában bolyongva tulajdonképpen nem is bántam, hirtelen föllélegeztem, ráadásul segítőkész kolléganője meghívott egy kávéra a Kiseleff sugárút árnyas fái alatt tenyésző teraszainak valamelyikére, és nem tudtam nemet mondani. Akkor már Monica bájjainak rabjaként ültem, és élveztem a fővárosi, kis sé éneklős akcentusát, és először, ahogy illik, csak Bukarest elviselhetetlen, mégis magával ragadó balkániasságáról fecsegtünk, jobbra közhelyeket, azután a Scînteia-ház építésének történetéről, és már-már lejárt a lány ebédideje is, amikor Ruba Mihályra terelődött a szó, és amikor pár mondatban gyorsan előadtam, miről is lenne szó, Monica, az életvidám nő holtápadttá változva mondta, hogy itt nem beszélhetünk, és hogy este találkozunk a Nemzeti Színháznál. Azzal faképnél hagyott, a kávé is én fizettem ki. Miközben a pincérrel értekeztem, arra gondoltam, a lány nem véletlenül jött el velem kávézni, és hogy Ruba Mihályhoz az út egyértelműen rajta keresztül vezet. Annyit még megtudtam Mihályról, hogy fél éve felmondott a női magazinnál, de nem tudják, hol dolgozik. Monicára és az esti találkozásra bíztram hát magam, és még egy szolidabb inget is vásároltam, arra számítva, hogy netalán színházba kell elkísérnem Monicát, az eszembe se jutott, hogy nyáron a Nemzeti társulata is szabadságot. Nyolcra beszélünk meg találkozót, én azonban már fél nyolckor ott sétáltam fel és alá, időközben tudomásul véve a Nemzeti nyári szünidejét, és vásároltam egy tábla csokit, hogy valamivel kedveskedjek a szépséges Monicának. A lány természetesen nem érkezett meg nyolcra, sőt fél tíz is elmúlt már, amikor a megolvadt csokolá-

déval a zsebemben végre megpillantottam, ahogy könnyű nyári ruhában közeledik, és még mielőtt odaért volna hozzám, feltűnésmentesen kukába dobtam a csokit. Ruba Mihály ott fönt dolgozik, mondta bevezetés nélkül, és a Nemzeti homlokzata felé mutatott. Bevallom, semmit nem értettem az egészből, de a lány határozott léptekkel indult az épület jobb szárnya felé, és sürgetve pillantgatott hátra, hogy kövessem végre. Egy lépcsőházban találtuk magunkat, a széles lépcsőkön népes társaságok közlekedtek, fel és alá, és hamar rájöttem, hogy egy szórakozóhely bejáratának közvetlen közelében vagyunk, és sejtésem be is igazolódott, igaz, több emelettel följebb. A Nemzeti tetejére érkeztünk meg, ahol egyszerű padok és asztalok, na és fiatalok tömege fogadott, alant pedig az estébe hanyatló főváros sárga fényei. A tetőn nem is annyira a zenétől, hanem inkább a rengeteg vendég zshivájától nem hallhattuk jól egymást, ezért Monica megragadta a kezemet, és vitt magával, keresztül a tömegen. Először a bárpulznál érdeklődtünk, Monica hosszasan beszélgetett néhány pincérrel, végül kerestünk egy félig-meddig üres asztalt, és sört rendelünk. Monica egészen közel húzódott hozzám, mintha bizalmas vallomásra készülne, persze, az sem volt kizárt, hogy a lárma miatt telepedett le ennyire közel, mindenesetre orrom a mély dekoltázsába lógott, a homlokomat pedig percenként megcsiklandozta kalandos tincseinek némely, a tetőn tartózkodó kellemes szél hatására előrendülő fürtje. Épp a fordítottja történt most velünk, mint déli találkozásunkkor, a kezdetektől Ruba Mihályról beszélgettünk, és csak később a városról, és ha a Monica szájából elhangzottakra gondolok így utólag, egészen logikusnak tartom, hogy ez így esett. Azzal együtt, hogy Monica elbeszélése alapján az ügyem elképesztő fordulatot nyert, egyáltalán nem kerültem közelebb Ruba Mihályhoz, hiszen aznap hiába ültünk a Nemzeti tetején zárásig, Mihály nem jelent meg. De megint csak azt kell mondanom, ez is érthetőnek tetszett akkor is, és most is, hiszen Monica azzal kezdte mondanivalóját, hogy Ruba Mihály fél éve, pontosan harmincadik születésnapjára különleges

ajándékban részesült, mégpedig valahonnan megtudta szülei gyilkosának kilétét. Éppen azokban a napokban mondott fel a kiadónál, hirtelen szótlanná vált, senkivel sem beszélt többé, és kéthetes kötelező felmondási idejét töltve egészen váratlanul árulta el titkát Monicának, aki annyira meglepődött, hogy nem kérdezősködött, nem érdekelték a részletek, amit a fiú láthatóan furcsállt, de nem tette szóvá. Pár héttel később látta újra Mihályt, itt, a Nemzeti tetején, és a fiú rendkívül megörült Monicának, és megkérte, hogy várja meg, míg végez, mert szívesen meginná vele valamit, és a lány, mivel mindig is szimpatikus volt számára Mihály, valóban megvárta, és végül a fiú ágyában kötött ki. A titokhoz, hogy kik is a gyilkosok, azonban így sem került közelebb, mert valószínűleg nem is akart, amit ráadásul a fiú másnap reggeli elutasító, undok magatartása is tetézt. A lány néha még összefutott vele, mert szerette a Nemzeti tetőteraszát, de hosszabban sosem beszélgettek, egyszer azonban Mihály azt mondta, egyre több részlet jut az eszébe, amikor a szülei halálára gondol, és hogy va-

lamilyen keleti módszerrel igyekszik egyre többet megtudni, és hogy ne haragudjon rá, hamarosan úgymint el fog tűnni.

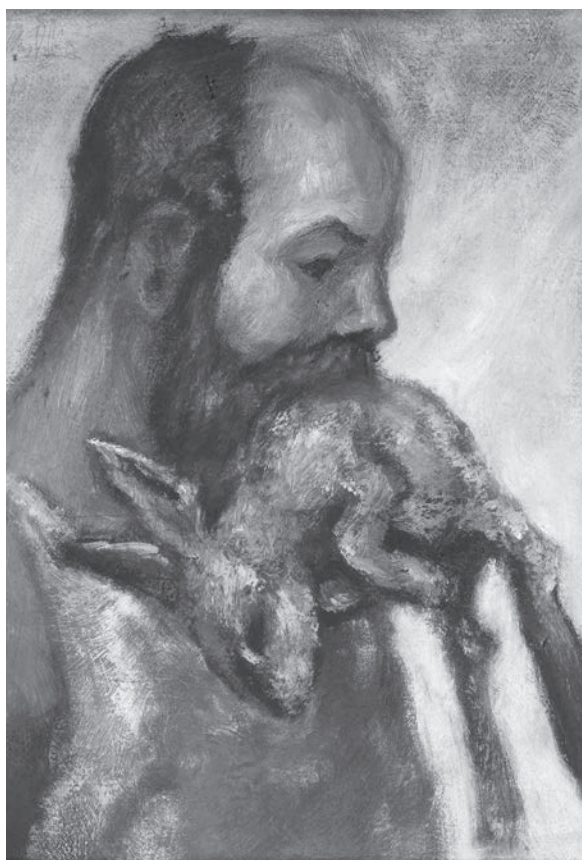
Az egész zavaros történet leginkább valamilyen szappanoperára kezdett hasonlítani előttem, amiben a kelleténél több vért írtak bele a készítőik, az újságom meg pontosan ezt szerette volna tőlem. A lány ennél többet nem tudott mondani, ahogy láttam, igazat beszélt, és már több mint egy hónapja nem látta Ruba Mihályt. Ezután, amennyire csak tőle telhetett, körbemutogatott a tetőről, a fények megvilágította várost bámultuk későig, végül, a történet természetes folyománya-ként, a hotelszobámban kötöttünk ki.

Azt hiszem, nem sokkal hajnal előtt ébredtem meg, Monica mélyen aludt, hallottam a szuszogását a félhomályban, de azt is hallottam, hogy valaki az ágyhoz lép, és első döbbenetemben nem is bírtam eldönteni, ébren vagyok-e, avagy álmodom, valahogy fölkapcsoltam az éjjeli lámpát, és akkor megbizonyosodhattam, hogy igenis nem alszom. Az ágy végénél Ruba Mihály állt, rögtön rájöttem, hogy ő az, nem lehettek kétségeim, nem

Büszke muszálybetyárok, 2011, olaj, vászon, 170x150 cm

Vadnak született, 2010, 40x30 cm

gondolhattam másvalakire, csakis Ruba Mihálynak kellett lennie, és valóban nem tévedtem, mert a hirtelen fényre felébredő Monica siktva ült fel az ágyban, és látszott rajta, hogy a rémületen túl megismeri a fiút, vagyis éppen olyan arcot vágott, mint aki egy számára ismerős személytől ijed meg, és arról is megfélekedett, hogy mezítelen fölsőtestét eltakarja. Amint kiderült, a fiú mégiscsak ott tartózkodott a Nemzeti tetőteraszán, tőlünk nem messzire, majd amikor hazaindultunk, követett a szállodáig, majd valahogy bejutott a hotelbe, és némi keresgélés után megtalálta a szobánkat is, ami nem lehetett nehéz, hiszen lefekvés előtt többször is kimentünk friss levegőt szívni az erkélyre. Nehéz lenne híven ábrázolni azt az éjszakát, és megfelelőképp leírni mindazokat az eseményeket, amelyek azután sok álmatlan éjszakát okoztak, nem csak nekem, hanem Monicának is, hiszen a lány is tanúja volt mindennek. Hallotta, ahogy Ruba Mihály elmondja szüleinek a halálát, részletesen leírja az utolsó éjszakájakat, a maga fekvőhelyét a hálószobában elhe-

lyezett gyerekágyban, a gyakorlott szökéseit a kiságy laza rácsai között, apja bejelentetlen fegyverét, ahogy az íróasztal alsó szekrényéből kiemeli, ahogy szokása szerint becsuszoszan szülei közé az ágyukba, és ahogy a pisztollyal játszadozva az alvó apját tarkón lövi, majd rémülten, ordítva a felébredő anyát, ahogy újra elsül a fegyver a kezében, ahogy minden csupa vér és agyvelő, ahogy végül sokára, nagyon sokára elalszik, mert álomba sírja magát, és ahogy végül megtalálják őket. Láttam, ahogy Ruba Mihály előveszi a gyilkos fegyvert, ahogy ránk fogja, először rám, majd rá, és közben hosszasan magyarázza a távol-keleti módszer lényegét, az emlékezés soha nem látott folyammá dagadását, a visszatérést a születés előtti hónapokra, hetekre, napokra és órákra és percekre, a visszatérést a semmibe, a végtelenné tágított nemléte, önmagába, és ahogy végül a tárbán maradt egyetlen golyóval főbe lövi magát, ahogy mi is vérben és agyvelőben ázva állunk előtte, az emlékezés legeslegutolsó, vagy tán első jelzőbójáiként, amiken túl egy egészen más világ kezdődik.

Abban az évben, ahogy várható volt, gyönyörű ősz köszöntött be, Monicával leutaztunk Mamaiára, onnan le, délre a bolgár határig és kifeküdtünk a Vama Veche-i nudisták közé, és bár Monica szeméremajkait hívogatóbbaknak találtam mindennél, sehogyan sem feledhettem el Ruba Mihályt, aki, íme, magával rángatott az örökké létező dolgok birodalmába. Azt sem tudtam egyelőre eldönteni, hogy megírom-e a riportot róla, és azt sem, hogy meddig maradhatok egyáltalán Monica közelében, aki nehezen és kitarító ragaszkodással épült fel pszichés megpróbáltatásaiból. És még csak abban sem voltam bizonyos, hogy használna-e a lánynak, ha elmondanám azt, ami a rendőri jegyzőkönyvekben világosan szerepel, és amire még Ruba Mihály sem emlékezett, és nem is említette, hogy szüleit haláluk előtt megbilincseltek, amire egy gyermek nem lehetett képes. Egyelőre csak feküdtem az indián nyárkellős közepén, a Fekete-tenger partján, mellettem a gyönyörű asszony, aki semmi mást nem akart, csak felejtetni.

BOGÁR A FALON

Elalvás előtt még egyszer kedvesen megsimogatott, elmélyült a szuszogása, és már éreztem is, hogy magam vagyok. De mégsem. Valaki még ébren volt ott rajtam kívül. Ahogy a szemeim szokni kezdték a sötétet, lassan kivettem a kis fekete alakot az ágy melletti falon. Egy olyan soklábú volt. Csodálkozva nézett rám, mintha nem értené, mit keresek ott. Szégyenlősen rebegett a kis csápjait, lépegetett ide-oda, egészen zavarban volt.

– Hát kegyelmed meg mit izél? Netán zavarom a becses köreit? – De ő csak bámult rám a fancsali rovarképeivel. Egy darabig meredtünk egymásra, aztán laposakat kezdtem pislogni, és végül azzal a gondlattal aludtam el, hogy itt *nála* még a bogarak is rendkívül diszkrétek. Csak éjjel másznak elő, nappal mintha ott se lennének.

Szép reggelünk volt. Kinyitottuk az ablakot és a belopódzó friss szellő szétterelte a kávé keserkrémes illatát. Tettünk-vettünk: hálószoba–paplan, konyha–csészék, nappali–asztal, fürdő–... Fürdő. Meztláb álldigáltam a fürdőben, elmélyülten nézegettem a padlót. – Milyen szépen mutat, hogy még itt is parketta van. – Ekkor vettem észre egy kis fekete kelmét: óvatosan kandikált ki a nagy, fémesen csillogó szennyestartó mögül. Leguggoltam, és, a két ujjam közé csippentve, lassan fölemelkedtem. Akkor jöttem rá, miért is nézett rám olyan értetlenül az a bogár.

JÁTSZANI A PILLANATNYI HALÁLLAL

Az interjú időpontjában a Trisztán és Izoldát rendezte éppen a társulatvezető (a tizenegyedik évadjánál járó Maladypéról van szó), rendező, színész Balázs Zoltán – hogy felsoroljunk néhányat azok közül a szerepek közül, amelyekkel saját bevallása szerint sohasem akart azonosulni. A középkori lovagregényből írt drámát a szlovén Mini Teaterban állította színre; a színház célja, hogy az antik és klasszikus európai témák, történetek napjaink különleges rendezői módszereivel történő színpadra állítását segítse elő egy előadás-sorozattal. A bemutató előtt néhány nappal a hirtelen kitavasodott Ljubljanában beszélgettünk, egy kávéház teraszán. Arról, hogy a színház alap-jelkészletéhez tartozik a testtel való bánásmód; hogy a test a tánchoz hasonlóan alapeszköze a színésznek, a rendezőnek is.

A Trisztán és az Izoldában borzalmasan fontos, hogy a színészek teste alkalmas legyen a nagyon dinamikus és a nagyon finom, puha, légies mozdulatokra. A test ugyanis egy anyag, amely fontos része a színész eszköztárának. Ha a színészek a testüket nem tekintik anyagnak, csak egy felületnek, ami akkor mozog, ha belülről mozgatják, tehát ha a lélek mozgatja, akkor ez a kifejező eszköz nem teljesen szabad. Hogy szabad legyen, ahhoz elsősorban mentális kondícióra van szükség,

ebben biztos vagyok. Tehát lehet balettozni, lehet dzsúdózni, és így tovább, de ha belül nincs rendben a figura mentális kondíciója, nem tud jó viszonyba kerülni az érzelmeivel és természetesen a testével, akkor az a kommunikációs folyamat, amit önkifejezésnek, vagy valamilyen kifejezésének hívunk, biztos, hogy nem lesz harmonikus, nem működik. És a néző, száz százalék, hogy megérzi ezt a csonkaságot, törékenységet. Nem az artisztikusság érdekel, mondjuk Dienes Valéria légies mozdulatai például, mert az már idejétmúlt szépelgés. Az euritmiában eltáncolják a különböző hangzókat, lenyűgöző, de ha csak kívülről nézed és nem teszel semmit hozzá, például fogékonyságot a szép iránt, a stílus iránt, a törekeny iránt, ahogy Baudelaire mondja, hogy a jón és a rosszon túl van a szép, akkor egyáltalán nem fogod a jót és a rosszat vágyani egyszerre. Valamelyik biztos, hogy dominánsabb lesz az életedben és leszív, megesz. Tehát megtanulni azt az arányt, hogy egyik nincs a másik nélkül, ez biztos, hogy tanulási folyamat. És ez a színházban is így van. Forma nincs tartalom nélkül és tartalom sincs forma nélkül.

Engem a belső erő, a robbanás előtti pillanat érdekel. Amikor egy mondatot nem csak belül akarsz megfogalmazni, hanem kifelé is, akkor van szükség erre a robbanásra, hogy a testedben egyértelművé tudjon válni. És nem feltétlenül ugyanabban az időben: néha kont-rában van a test és lélek, nem mindig kell a testnek ugyanazt kifejeznie, ami a belső folyamatokban játszódik. Nagyon kevés színész alkalmas erre, mert megijednek a testük határaitól. Ha az nem úgy működik, ahogy ő azt elképzei, vagy szeretné, akkor kétségbe, pánikba esik. Ezeknek a pánikhelyzeteknek a kezelésére alkalmas egy olyan tréning, vagy folyamat, amit test-émlékezetnek vagy test-tudatnak nevezhetünk; ez elsősorban koordinációt, aztán kooperációt jelent a különböző területek között. A testrészeknek mint mentális és fizikai egységeknek együtt kell működniük, miközben kell az a mentális-agyi készség, ami függetleníteni is tud. De ha pánik van, én azt megérezem. Mondok egy példát: a játszótéren, ha egy gyerek leesik a

csúszdáról, azonnal ránéz a szülőjére. Ha a szülő fején pánikot, rémületet, „jaj, istenem”- kifejezést lát, akkor biztos, hogy egy másodpercnyi szünet után elkezd sírni. Mert a szülő folytatja azt a ki nem mondott, ki nem élt érzést, amit ő a sokk vagy a pánikhelyzet miatt megélt. Viszont ha a szülő rámosolyog, hogy mi van, kicsim, akkor biztos, hogy egy másodperc alatt elpárolog a pánik, még akkor is, ha fizikailag valami fáj. Nagyon érdekes, hogy a színész nyugalma, tekintete vissza tud hatni a néző figyelmére, örömére. Ha ő kétségbeesik, mert valami nem úgy sikerül, ahogy ő szerette volna, akkor a néző megérzi és befeszül, mert rossz a színésznek a pillanat, tehát neki is rossz. Na, ilyen egy kondicionálási pillanat, megtanítani lazán kezelni a nem kellemes helyzeteket is; ki kell tudni jönni belőlük. Ehhez kell ruganyos szellem, ruganyos lélek és ruganyos test is, ami elraktározza a jó élményeket, de elraktározza a lehetséges rossz dolgokat is, és azoknak a spontán, friss és törekeny vegyületét tudja adni abban a pillanatban, amikor szükség van rá. Ez életformává válhat. Komoly csapdába eshet a színész, ha nem tud függetleníteni bizonyos dolgokat önmagától. Olyankor teljesíteni akar, kényszerpályára állítja a saját tehetségét. Robottá, végrehajtó bábbá alakulhat. Márpedig ha nem marad önálló személyiség, és nem keresi meg azokat a néha furcsán diszharmonikus dolgokat, amelyek test és belső szándék között feszülnek és különös harmóniát adnak, akkor ő nem szabad. És akkor tényleg csak végrehajtvá válik. Tehát fel kell szabadítani.

Ezt a saját társulatommal már jó pár éve csinálom, a Maladype tagjaira gondolok, akik hajlandóak voltak velem partnerként mindezt kikísérletezni. És ott voltak az olyan jó mestereim, mint Bob Wilson, Anatolij Vasziljev, Nagy József, akiktől nagyon sok mindent lehetett tanulni. Nem csak konkrétan a mozgásra gondolok, hanem világnézetre, szemléletre, stílusra is. Nagy Józseftől például fegyelmet tanultam. Ő iszonyú fegyelmezett, azon kívül pedig éhes, nagyon éhes. Az agyadra éhes, az ötleteidre éhes, türelmetlen is sokszor, de pont a türelmetlen-

ség az egyik energiaforrása. Addig gyakoroltat valakit, ameddig nem az van, amit ő akar. Vasziljevától a megfoghatatlanhoz való viszonyt tanultam, ő valami nagyon különleges viszonyban van ezzel. Ahogyan figyel, ahogyan tényleg átadja magát egy másik embernek. Ahogy megpróbálja őt megérteni, ahogy nem beszél bele más ember szövegébe például.

És aztán mindezt természetesen átfordítottam az ízlésem, gondolatiságom, vágyaim, terveim, céljaim alapján saját módszerré. Így alakult ki az a saját eszköztár, ami például a *Tojásbéj*-ben tetten érhető. Ott egy egész előadást improvizálnak, minden este újat, anélkül, hogy bármilyen beállított koreográfiát előre megbeszéltünk volna, viszont olyan elemeket, gyakorlatokat és elsősorban játékokat használnak, amelyekre a próbák alatt összpontosítottunk. Ezek a játékok úgy néznek ki, hogy van ugyan öt játékszabály, ami fix, de a variációjuk végtelen, attól függ, hogy ők hogyan találják meg a kapcsolódási pontokat azon az estén, abban a pillanatban, vagyis hogyan teremtenek egy új egészet a semmiből.

Nem csak a tanulási folyamat számít, nekem bizonyára van a személyiségemben egy alapvonás, ami genetikailag kódolt, hordozom, ezt szerintem a nagyszüleimtől örököltem, akik nagyon nagyvonalúan viszonyultak az élethez. Én erdélyi származású vagyok, és ott nem volt egyszerű az élet, főleg nagyapámnak nem, aki ősi magyar nemesi család sarjadéka, aztán üzlete volt, ahol rendszeres volt a házkutatás, le is csukták többször. A nagyszüleim meg az egész család állandó stresszben éltek. De a gyerekkorunkra, a húgoméra meg az enyémre nem nyomta rá ez a bélyegét. Tudtuk, hogy mik történtek, de ők sohasem sírdogáltak, nem panaszkodtak, nem hörögtek, nem ordibáltak, ami persze nyilván azt is jelentette, hogy nagyon sok mindent lefojtottak, de valahogy mégis nagyvonalúan kezelték a helyzetet. Ez a helyzetkezelés tanulható, figyelhető, elleshető és valószínűleg örökölhető is. Másrészt sok helyen dolgoztam, nagy színházban, kis színházban, bábszínházban, operában, prózában, saját

társulattal, mással, belföldön, külföldön, sok mindent ki tudtam tehát eddig is próbálni. Mindig erre törekszem, hogy mozdulhassak, hogy ne egyvalaminek legyek a rabja. Igyekszem ellesni bizonyos számomra nem szimpatikus, illetve számomra igenis szimpatikus viselkedésformákat, mintákat. Talán nem mindig értem a mozgatórugókat vagy a hátteret, a motivációt, de foglalkoztat a dolog.

Szövetség 2010 40x30

Addig tekerem magamban, addig keresgélek a próbákon a lehetőségek tárházából, ameddig rájövök – vagy rájövünk. Ha mégsem, az szintén motiváció, bízom benne, hogy egyszer csak megtalálom a dolog nyitját. A figyelem és a megfogalmazás nagyon fontos egy művésznél. Mert nem elég belül megfogalmazni valamit, azt tovább kell adni. Lehet, hogy nekem valami nagyon tiszta, amikor elolvasok egy darabot, egy szöveget, de utána még el kell azt juttatnom az énekeshez, a színészhez, a táncoshoz, neki pedig tovább kell fogalmaznia a nézőnek. Aki aztán szintén továbbfogalmazza. De ha ezek a kapcsolódási pontok nem tiszták, és én nem jól adom át, tehát nem megfelelő szavakkal, nem megfelelő türelemmel, figyelemmel, alázattal, nagyvonalúsággal, határozottsággal, ugyanakkor

mégis érzékenyen, akkor nem tudom tovább éltetni a dolgot. És akkor jön a végrehajtás, a teljesítés, és ők mindannyian az én fantazmagóriám rabjai lesznek. Innentől kezdve ők nem partnereim, hanem végrehajtóim, nos, ez a legnagyobb csapda. Idejekorán el kellett döntenem, hogy én ezt akarom-e vagy sem, és eldöntöttem. Nagyon sokat teszek azért, hogy ne lépjek ebbe csapdába.

Persze eleinte megtörtént, türelmetlen voltam, ez normális, hiszen iszonyú fiatal voltam és azért nem akármilyen színészekkel dolgoztam nem akármilyen helyzetekben. Ilyen volt a *Theomachia* Béres Ilonával, a külföldi opera-rendezések, a munka Wilsonékkal. Nem akartam se színész lenni, se rendező, legkevésbé társulatvezető, valószínűleg azért is sikerült minden. Ez a szabadságom is, hogy nem tartom magam se színésznek, se rendezőnek, se társulatvezetőnek. Minden munkám egy lehetőség, egy alkalom arra, hogy önmagammal találkozzam. Ennyire vagyok önző. Ugyanakkor vagyok annyira önzetlen, hogy nagyon figyelek a másokból születő, fakadó, felmerülő kérdésekre, bizonytalanságokra, néha makacs állításokra; ezek sokat segítenek. Vagy például azokból a konzervatív eszközökből is tanulni lehet, amelyekhez ragaszkodik valaki, mert modoros, vagy ha épp semmihez nem ragaszkodik, mert mindenre nyitott és ettől semmilyen. Ezek ösztönösen bizonyítani akaró folyamatok. Ami természetes, mert egy színész érzékeny arra is, hogy szeressék, de olyat is érezhet, hogy nem kell engem szeretni, mert én attól vagyok érzékeny, hogy más vagyok. Engem mindennek ez a furcsa diszharmóniája izgat. Ezért sokszor erre figyelek, és megfeledekzem magamról, tehát a figyelmem kölcsönzöm ezekre a problémákra, amelyek beszipantanak, és olykor emiatt nem veszem észre a saját magam fejlődését. Emiatt újra föl kell fedeznem és újra el kell gondolnom, hogy mik voltak azok a bizonyos pillanatok, amik mégiscsak észrevétlenül tanítottak engem. Például régebben nem tudtam ülni, gyűlöltem. A próbákon akkoriban állandóan ugráltam, mászkáltam, elkezdtem tolni a színészt, megmutattam, előjátsoztam. Aztán rájöttem

arra, hogy semmivel nem jutok beljebb, sőt hátrább kerülök én is meg a színész is. Azért, mert nincs türelmem, mert olyan gyors a fejem, gyors a reakciókészségem, hogy egyszerűen nem adom meg azt az esélyt, hogy ő megfoghassa, megérthesse, és aztán a saját szavaival, természetesen engem is képviselve ugyan, de mégiscsak tovább éltesse a dolgot. Ez egy örületes folyamat, valószínűleg még mindig tart. De ma már, ha késztetést érzek is arra, hogy odatoljam őt, fölmutassam neki, akkor is ülve maradok, és olyat próbálok mondani, ami segíti. Mindig konkrét példákat, arra rájöttem az évek során, hogy csak a konkrét példa segít a színésznek, semmilyen filozófia, elvontság, lila köd nem segít. Ha valami artisztikus dolgot szeretnél elérni nála, akkor is a konkrétánál kell maradni, tehát hogy olyan, mint a nagymamád, amikor köt, vagy olyan, mint nagyapád, amikor disznót vág, vagy olyan, mint amikor megmossák a hajadat, vagy olyan, mint amikor nem tudom én, kisminkeled magad, tehát valami egészen konkrét példa tudja őt az elvonthoz, az éterihez, a megfoghatatlanhoz közel vinni.

Fogalmam nincs arról, mi erre a recept, de például ez az anyag, amivel most foglalkozom, a *Trisztán és Izolda*, ez tökéletes arra, hogy az ember ezt a fajta semmit, ezt a lebegő, füstszerű történetet, ezt az álmot, ébredés, valóság közti találkozást, szerelmet, szerelmi háromszöget megragadhatóvá tegye. *Trisztán, Izolda és a nagybácsi*, Márk között van egy furcsa szerelmi háromszög, ezt kell megfoghatóvá tenni úgy, hogy közben ne legyél toladó, ne tedd rá a koszos kezedet a történetre. Rengeteg játékot használok, felnövő, fejlődő kislányok-kislányok játékát, mondjuk, amikor a kislányok a kislányok szoknyája alá benéznek, megfújják, mint Marilyn Monroe híres képén. Van egy olyan játék, hogy négy fiú csak fújja az egyik lány szoknyáját... és élvezik, hogy az lebeg. A lány egy ideig hagyja, aztán nem hagyja, és aztán megint hagyja. Semmiség, de benne van mégiscsak a szél, a zászló, a tenger, az építkezni és épülni látszó kapcsolat, ami egy mozdulattal eltörhet. Vagy feldíszíti egyik a másikat kockacu-

korral, majd szépen leeszi róla a cukrot. Van benne valami megerősökölés, anélkül, hogy hozzáérnének. De mégiscsak több, mint amikor megfogják a testet, amikor is lehúzzák az álgatyát, az álfütyit odateszik és akkor hátulról kamuban jól megdugják. Szóval ez nagyon nem az én ízlésem, tudom, hogy ez a tradíció a színházban, de nekem sokkal érdekesebb úgy magamévá tenni valakit, hogy hozzá sem érek, de mégis pontosan lehet érteni, tudni, hogy bekebelezem, megeszem a szememmel, a számmal, mindenemmel, és mégsem értem hozzá. Tehát mocskosabb a dolog, mert lehetőséget adok a távolságtartásra, és közben meg mohóbb vagyok, mint az állat. Ennek a harmóniája, diszharmonijája borzalmasan izgat a *Trisztán és Izolda*-történetben, és nagyon sok olyan dolgot ki tudtam próbálni itt ezekkel a színészekkel, amit a sajátjaimmal talán nem. Nem azért, mert itt nem úgy dolgoznak, ahogy mi, de mi ott hon már beszélünk egy nyelvet. És az a nyelv már kötelez bennünket valamennyire. Tehát ha én mondok valamit a *Maladypében*, akkor ő ugyanazon az úton gondolja végig. Itt meg, ha mondok valamit, akkor lehet, hogy egészen váratlan, furcsa útvonalra visz engem. És akkor én megyek. Nekem az a dolog, hogy menjek. Még akkor is, ha nagyon pontosan látom a koncepciót, mert közben az a dolog, hogy lássam.

Nem szabad arról sem megfeledkezni: lehet, hogy gyönyörűen szól a hangja egy színésznőnek, de az is csak eszköz. Ha ő azt nem tudja anyagként, hangszerként megszólaltatni – ugye, test-émlékezet, hangémlékezet –, és nem tudja közben, mennyi gesztus kell ahhoz, hogy az a hang ne megzavarjon, ne félrevigyen, hanem csak megerősítse a mondandót, a szándékot, akkor, ugye, a forma és a tartalom között megint rossz értelemben vett feszültség keletkezik. Wilsonnak volt a mondása, hogy kétfajta színész van: az egyik bejön héttől tízig és mindent megtesz azért, hogy a nézők szeressék őt, elvárja a kegyeiket és azt, hogy abszolút sikertörténetként könyvelje el az estét. A másik színész az, aki addig nem vesz tudomást a nézőről, amíg elintézni való dolgát nem teljesítette.

A témával, önmagával, a partnerrel. És aztán azt mondja, hogy jó, hogy itt voltatok. Arány kérdése, de én a második rajongója vagyok.

Valahogy így van ez a szöveggel is. Ha egy dialógus, egy jelenet nem hajlik, ha nincs hajlási szöge, nincs egy kanyar benne, akkor az merev, az törik, nem jó, nem működik. Ha nincs benne légies lehetőség. Ez érvényes a drámaíróra, a színészre, a zenészre, a táncosra, a szobrászra. A bohócra. A cirkusz számomra a legszentebb művészet. És főleg az akrobata bohócok nyűgöznek le, akik technikailag zseniálisak; hajlékony test, hajlékony humorérzék. Egyfelől sokkot okozol valakinek, majd azt kell mondani, hogy hát, barátom, ne legyél ideges, ha én nem vagyok az, te miért lennél? Játsszani azzal a pillanatnyi halállal. Tehát hogy játszunk halált, akarsz-e játszani halált, ugye, Kosztolányi Dezső, azt hiszem, ez a lényege a színháznak. Ezt még sohasem fogalmaztam így meg. Na, hát ez a *Trisztán és Izolda*. Kellett írnom róla egy sajtóanyagot, és akkor elgondolkodtam, mi áll a legközelebb ahhoz, amit csinálni szeretnék. Eszembe jutott Jékely *Kiűzetés a paradicsomból* című verse. Úgy van a vers, hogy: *Minden végtagunkkal összefonódva / az ősemberi csont- s izomcsomóba, / vérünk egymás vérébe oltva, / oly egyek voltunk, mintha így születünk volna: / nő-férfi, egy-test, együtemű két szív, most figyelj, / iker-lelkek reflexei, / közelből összevillanó szemek, / lidérc-lángokkal egymásba cikázók – / Mi tépte ketté ezt az egy-világot?* És akkor most van a lényege a versnek, hogy: *Mintha doronggal ütöttek volna gerincen, / bénultan és kihülve, / dermedten elterülve, / jégszárnyasan, távolodón repülve / egy-fekhelyünkről már kétféle úrbe: / étheri hidegek vagyunk s vágytalanok, / mint a nemetlen, meddő angyalok.* Az a lényege, hogy újra viszsza akarja csinálni az édent férfi és nő közt Jékely. Szóval nekem a *Trisztán és Izolda* ez. Az eltört éden visszacsinálása. Hol lehet? A halálban. Az életünk nem alkalmas erre, állandó akciókban, rohanásokban és tiltott pillanatokban éljük meg a szerelmet, tehát nem tudjuk átadni magunkat. Azaz meg kell halni, hogy végre csak annak hódolj, amit csinálsz.

Kérdezte és lejegyezte: JÓZSA Márta

Nemes Z. Márió

A SZEMÉT BUJASÁGA

A szerelem és emlékezet
alternatív formái

„A szemetet szeretni nem kell félnetek” – ez lehetne a mottója ennek a rövid írásnak, ugyanakkor, persze, a szemetet utálni könnyebb. A szó holdudvara rendkívül tág, de elsősorban mégis valami elvetendőre utal. Valamire, ami távozásra kényszerül, illetve kényszerít. Itt rögtön a tér problémájával találkozunk, hiszen a szemét differenciát visz a térbe, ugyanis „kizárásra” invitál. A szemét kizáródik a térből, pontosabban hurkokat helyez el benne. Nem akarunk közösséget vállalni vele, tehát elmozdítjuk és/vagy elmozdulunk mellőle. Mert a szemét valami „régí”. Valami, ami kikerült az emberi használatból, vagy magából az emberből, de *emlékeztet* a korábbi együttélésre, emiatt (is) nyomasztó. A szemét valami (el)múlt, ami épp a jelennel való ambivalens viszonya folytán nem létezhet a közelünkben. A szemét valószínűleg nem volt „aktív” fogalom a modern fogyasztói társadalom huszadik századi kialakulása előtt – egyfajta üledékként létezhetett a kultúra különböző retorikái alatt-között – , de már a korábbi korszakok is ismertek valami nagyon hasonlót, mégpedig a romot.

Georg Simmel¹ szerint az építészeti művek a szellem győzelmét hirdetik a természet felett, míg a romban a természet bosszút áll a rajta erőszakot tevő szellemen. Ugyanakkor a rom esztétikailag mégis jelentéssel bír, mert a két princípium kényes egyensúlya egy új egésznek alkot. Esztétikailag a rom tehát hibrid jellegű, mert ami a művészetből még benne marad, és ami a természetből már benne él, „karakterisztikus egységet” alkot, egy új formát, amely túl van a formátlanság kísértésén. Valami perverz újra-birtokbavétel megy végbe, hiszen a természet formálásának anyagává teszi a műalkotást, ahogy korábban a művészet kölcsönözte ki a természet elemeit. A rom ambivalens identitása ugyanakkor nemcsak a természet és műviség „stiliztikájából” származik, hanem abból is, hogy a kölcsönös formálások az időbeliség indexeit hordozzák, hiszen az új egység örzi létrejöttének – a romlásnak – történetét, sőt formája elválaszthatatlan ettől a történetiségétől. A rom „emlékezhely”² melynek karakterisztikus egysége emlékezetforma is egyben, hiszen a társadalmi-történeti emlékezet médiumaként működik, jelentéssel bír a kulturális gyakorlatok sorozatában kapja meg, de ezek a gyakorlatok feltételezik – ugyanakkor közvetve meg is alkotják – formátlanságon túli formáját.

A szemét a formátlanság fantomjaként munkál a rom kulturális struktúrájában, hiszen ami megtöri a simmeli értelemben vett karakterisztikus egységet, az rögtön visszazuhán a jelentés nélkülség homályába. Ugyanakkor a szemét osztozik a rom hibrid esztétikájában, hiszen megtapasztalása elgondolhatatlan művi és természeti összjátékától függetlenül, csak éppen egy zavart / törést jelenít meg ebben a viszonyban, mert míg a romot jelentéssel bíró helyre dobesztikálva visszafogadjuk a kultúra és az élet tereibe, addig a szemét kisiklik az emlékezetmunka

gyakorlatából. Mintha a szemét negativitását nem tudnánk megszelídíteni, mintha valami olyan nyom lenne, amire nem érdemes emlékezni, így a név nélküli, nem-helyekre száműzzük. Létezik undor a szeméttől/hulladéktól, de hagyományos értelemben nem létezik romoktól való undor, ugyanis a rom már-már múzeumi objektum, kultusza a kultúra muzealizálódásának szimptomája. A rom esetében tehát azt mondhatjuk, hogy a pragmatikus érték eltávozását kulturális értéktulajdonítás pótolja, addig szemét az, ami ellenáll, illetve mindig megőriz valami ellenállást a hasonló kisajátítással szemben.

Ugyanakkor mégis megkísérelhetjük elgondolni a romtól való undort, ebbéli törekvésünkben mellettünk állhat egy egészen Nietzscheig visszavezethető kritikai attitűd, miszerint az antikváriusi értelemben felfogott történelmi tudat „megemésztetlen csomók” halmazát gyűjti össze kultúra címen, vagyis romok fenséges és nyomasztó összességével temeti be és mortifikálja az életet. Ha már itt tartunk, eljátszhatunk azzal a gondolattal is, hogy mennyire közel áll egymáshoz a rom és a *klasszikus* fogalma is; egyrészt azért, mert a művelődéstörténeti értelemben vett klasszikus korszak – a görög-római antikvitás – áthagyományozódásában uralkodó a rom és a töredék alakzata; másrészt, mert a klasszikus mint esztétikai kategória felfogható olyan entitásként, ami saját romlását – jelentéseinek szóródását – egy kimeríthetetlen, mégis egységes történetként képes rögzíteni. A rommal és/vagy a romgyűjtés logikája alapján működő múzeumi kultúrával szembeni ellenállás (neo)avantgárd gesztusai a múlt nélküli és „tisztá” (vagyis bármilyen történeti-ideológiai romlástól szennyezetlen) utópikus terek konstruálásában, vagy épp ellenkezőleg, a szemét, tehát a jelentéstelenség és formátlanság kihívását sugárzó jelenségek felértékelésében testesültek meg. A DADA és a nouveau réalisme tárgy- és hulladékplasztikai, ready-made kísérletei is ebbe az irányba mutatnak, mert olyan „el térítésnek” tekinthetőek, melyek a tárgy(ak) kézhezállóságát bontják fel, vagyis megtörik azt a kulturális Formát, melyből az adott

1 Georg Simmel: Die Ruine, in: Uő.: Philosophische Kultur: Über das Abenteuer, die Geschlechter und die Krise der Moderne, Gesammelte Essays, Berlin, 1983, 106–12., vő.: Hartmut Böhme: Die Aesthetik der Ruinen, in: szerk.: D. Kamper és Christoph Wulf: Der Schein des Schönen, Göttingen, 1989, 287–304. o.

2 Aleida Assman: Erinnerungsräume – Formen und Wandlungen des kulturellen Gedächtnisses, C. H. Beck, München, 1999, 298–342. és 384–389. o.

tárgy mint használati eszköz és/vagy mint Mű részeseedik.

Az egyik legjellegzetesebb – és a kortárs *trash-art* felé is továbbmutató – ilyen kísérlet a bécsi Otto Mühlhöz kapcsolódik, aki a hatvanas években kezdte el a közönség előtt megtartott ún. *materiálakcióinak* sorozatát. A materiálakció a kép felületét elhagyó festészeti folyamat, melynek során egy asztalon (*Tischaktion*) vagy egy installált térben heterogén (organikus és anorganikus) anyagok találkoznak, és egymásba hatolva új minőséget, eleven tablót alkotnak. Az eleven tablók elkészítése időben zajló processzus, egyfajta konyhai művelet. A gasztronómiai aspektus releváns, hiszen Mühl szerint, aki egy étel elkészítését képes természeti katasztrófaként szemlélni, az már materiálakciót hajt végre. A materiálakcióban felhasznált elemek tág spektrumon belül variálódnak, a liszt, a toll, a viasz, a tojás, a festék képezi az alapanyagokat, de az emberi test (mely ezekbe a matériákba belemártódik, festődik és pácolódik) alkotja a központi „matériát”. Ennek a műveletnek a központi poétikai célja az *Entzweckung*, vagyis a felhasznált testek, anyagok művészi (de)formalizálása, a hozzájuk tapadó kulturális kontextusok „gyökértelenítése”, miközben az eleven tablóban szereplő elemek – a művészi intenció szerint – pusztán anyagiságukra redukálódnak.³ Ugyanakkor ennek a „mesterséges” természeti katasztrófának az eredménye nem valami szerves-szervetlen rom, mert a gyökértelenség állapotában sodródva a testek, anyagok inkább a Romlás formátlanságát ünneplik, azt a nyomasztó örvényt, amikor természeti és művi végtelen processzusban hatol egymásba és számolja fel önmagát.⁴

Az eddigieket összefoglalva a szemét olyan

³ Otto Mühl: *Materialaktion*, in: Charles Harrison szerk.: *Kunsttheorie im 20. Jahrhundert II.*, Verlag Hatje Kantz, 2001, 904. o.

⁴ A közelmúlt fejleményeiből ki kell emelni Ilya Kabakow munkásságát, aki a szemét és archivárius (rom)kultúra keftősségét izgalmas módon haladja meg *trash-projektjeivel*. Kabakow a kulturális hulladék megszállottja, aki személyes szemét-archívumokat állít össze, ezzel fertőzve meg a hatalmi értéktulajdonítás bűvöletében konstruálódó archivummodelleket. A szemét itt egyfajta ellenemlékezetté válik, hogy a nyitott végtelenség mint szóródás-romlás képét állítsa szembe a múzeumok „zárt” végtelenségével. Ehhez vö.: Assman i.m. 384–389.

kisajátíthatatlan és marginális entitásnak tűnik, ami nem lehet „itt”, mert mindig „ott” kell lennie, ugyanakkor folyamatos intervencióval fenyeget, hiszen mi hozzuk létre, belőlünk táplálkozik, de mégsem vállalhatunk közösséget vele, mert olyan nyom, amely „rossz” emlékezetet termel, vagyis folyamatosan saját formátlanságunkra mutat rá, arra, hogy mi is természet és műviség összjátékaként élünk, miközben ez az élet saját romlásából nyeri identitásképzeteit megalapozó feszültségét, sajátos elevenségét. Mindezek miatt a szemét szubverzívnek is nevezhető, hiszen nem egyszerűen a fogyasztói társadalom mellékterméke, hanem egy olyan szupermetafora, ami az emberi élettevékenység keretfeltételeivel szembesít, azáltal, hogy ezeket a kereteket állandóan elmozdítja.

A rom, ahogy már mondtuk, identitással bíró „hely”, a szemét ezzel szemben a nem-helyekhez kötődik. Kiterjedése nem azonosítható pontosan, nyugtalansága folytán folyamatosan vibrál. Az utcán található szemét nem egyszerűen az utca része, valamilyen módon az utca, pontosabban az utca elve – mint urbanisztikai funkcionalitás – „ellen” van, mert azáltal, hogy kimutat a térből, annak homogenitását vonja kétségbe. Az eldobott szemét rést üt az utcába, ugyanis a készen talált struktúrába egy ellenstruktúra „foltját” helyezi el. Itt persze éles különbség van a természeti és a városi környezet között.

A városban jobban érzékeljük a jelentéssel ellátott helyek szerkezetét, melyeket a szemét megtör, ugyanakkor ezen helyek mesterségesége a szemét műviségét valamilyen módon „be is fogadja”. A természeti környezetben található szemét élesebb konfliktust idéz meg, ami persze összefügg kortársi érzékenységünkkel, ugyanakkor érdemes figyelmeztetni arra, hogy a természet érintetlensége mint eszmény kulturálisan előállított projektum, mert az emberi környezetként (is) működő természet ab ovo konstruált. Ha másképp nem is, tekintetünkkel alakítjuk a természetet, mert így válik identitással rendelkező, esztétikailag is kontemplál-

ható tájjá.⁵ A rom része lehet az ilyen tájnak – gondoljunk csak a műromokkal komponált díszkertekre –, mert emlékezhelyként képes beleilleszkedni a táj jelentés-összefüggésébe. A személtelés materiálakciója ezzel szemben tájrombolás, de nem feltétlenül természetellenes gyakorlat, ugyanis az a szerves-szervetlen formátlanság, amit a táj mint konstrukció elfed, a szemét lényegével rokon. Itt nem a környezetszennyező nagyipari folyamatokra gondolok, hanem arra a – mármár nosztalgikus fénnel sugárzó – naivitásra, ahogy az archaikus kisközösségek minden különösebb reflexió nélkül saját tárgyi kultúrájuk hulladékait a táj mögé ágyazzák be. Ez a naivitás azonban immár nem áll rendelkezésünkre, ugyanis a nyugati civilizációk személtelés állag- és mennyiségváltozása, ezzel összefüggésben a környezettudatos mentalitás a szemét stigmatizálására ösztönöz, ami ugyanakkor a szemét ambivalenciájának – érzéki-fogalmi energiájának – felszabadítását is magával hozza.

A *Reklámőrültek* (2007–) című televíziós sorozat a hatvanas évek Amerikájának fogyasztói társadalmát mutatja be a kialakuló reklámpar ferde tükrén keresztül. Egyik – a fő cselekményszálba cezúrát illesztő – jelenetében Don Draper (Jon Hamm) és ideális vonásokkal felruházott családja harmonikus pikniken vesznek részt. A piknik után a tökéletes háziasszony összeszedi a kirándulás kellékeit, de az étel elfogyasztása után maradt összes háztartási szeméttel – a legtermészetesebb módon – otthagyja a mezőn, majd a jelenet azzal zárul, hogy a főhős az elfogyasztott ital palackját a fák közé dobja. A képsor hatása egészen összetett, hiszen a mai érzékenységünk alapján ítélve „tiltott” dolgokat látunk, ugyanakkor az ábrázolt korszak személtelés kapcsolatos társadalmi kódjai egészen eltérőek a miénktől, vagyis a képsor felforgató hatása a kultúra archeológiai rétegeinek egymásba töréséből (is) adódik. Ahogy a palack eldobása egy pisztolylövés-

sel ér fel, úgy a piknik maradványai egy bűncselekmény nyomaivá alakulnak,⁶ vagyis a maradványok naiv tájba „engedése” esztétikai értelemben tájdestrukcióvá minősül át. A jelenet ugyanakkor melankolikus is, hiszen egy olyan szabadságfokot és korszakot idéz meg, ami számunkra már nem hozzáférhető.

A szemét és a felforgató szabadság kapcsolatainak értelmezéséhez remek példát nyújt Harmony Korine *Trash Humpers* című filmje is, amit akár egy trash-art manifesztumnak is tekinthetünk. Ebből a filmből megtanulható annak az önkívületnek a gyakorlata, amit a szeméttel való „érező” viszony felszínre hoz, ugyanis Korine igazi szerelmes levelet címzett a Romlás minden formájához. Már a cím („szemétkúrók”) is ennek a felfokozottságnak a jelzője, de itt nem csak metaforáról van szó, hiszen Korine szereplői valóban szeméttel (szemétkukákat) koitálnak.

A film antihősei torz maszkokat viselő figurák, akiknek se nevük, se múltjuk. A maszkok egyszerre utalnak extrém égési sérülésekre, természetellenes öregedési folyamatokra, illetve a rurális mítoszkinccs szörnyalakjaira. Feloldásra hiába várunk, a szemétkúrók léte, háttértörténete nem képezi a vizsgálódás tárgyát, létezésük organikusan illeszkedik a film világának természetrajzába. Ezek a lények nem kívülről és/vagy felülről tekintenek a szemétre, nem „gazdái” annak, mert maguk is marginálisak, a társadalom peremére szorított létezők, akik ebben az értelemben a torzszülöttek, hobók és kószalók rokonai.

A *Trash Humpers* Nashville labirintusszerű külvárosának hátsódudvaraiban játszódik, tehát valahol „hátról”, egy olyan nemhelyen, ahol felfüggesztődnek a racionalitás hagyományos formái. Ez a szemét birodalma, társadalmilag és kulturálisan is, hiszen a *white trash* kifejezést itt szó szerint (is) értik.

5 Vö.: Joachim Ritter: A táj. Az esztétikum funkciója a modern társadalomban, in: uő.: Szubjektivitás. Válogatott tanulmányok. Fordította Papp Zoltán, Bp., Atlantisz, 2007, 113–155. o.

o.

6 Érdekes viszonyítási pontként kínálkozik a *Helyszínelők* sorozat-családja is, hiszen a csúcstechnológiai bűnügyi helyszínelés során minden szerves-szervetlen maradvány ab ovo egy bűncselekmény nyomaként értelmeződik, vagyis a hulladék sohasem „ártatlan”. Ez már a szemét és a hozzá kötődő emberi létezés kriminalizálásának paradigmája, mely csupán a nyomtalan sterilitást tekinti „természetesnek”, tehát büntelennek.

Az egymásba érő hátsó udvarok a város titkos arcát tárják fel, egy olyan éjszakai oldalt, mely nem igazodik az urbánus funkcionálitáshoz, noha eredetileg épp egy ilyen funkcionális elv (a szemétszállítás megkönnyítése) játszhatott közre kialakulásában. Ebben az „eltérített” térben hajtják végre mutatványait a szemétkúrok, mely kunsztok a vaudeville-show-k és vándorcirkuszok világát idézi meg.

A 19–20. század. fordulóján virágzó amerikai vaudeville a legkülönbözőbb szórakoztató műfajok heterogén keveréke volt. Komikusok, táncosok, artisták, hasonmások, zenészek minden átvezetés és megkülönböztetés nélkül szerepelhettek ugyanazon show keretei között. Korine filmje ezt a mellérendelő szemléletet érvényesíti érzéki attrakciókra összpontosító művében, vagyis az elbeszélés leépítése is erre a narratív filmművészet kialakulása „előtti”, de annak bölcsőjeként szolgáló szórakoztatási formára utal vissza.⁷ A *Trash Humpers* arra is reflektál, hogy az ilyen szórakoztatás mennyire campjellegű, hiszen amennyiben a klasszikus és „magas” kultúra a rom, úgy a populáris kultúra a szemét (szeretetének) elvét érvényesíti, mindez persze ironikus önreflexió, hiszen Korine filmje minden, csak nem populáris, vagyis ezen kategóriák egymásba omlását is színre viszi.

A szemét erotizálása egyike a sokkoló pszeudo-vaudeville mutatványoknak, ugyanakkor központi jelentőségű, mert a szemét megkívánásával a hulladék megtér eltörölt forrásához, az ember szellemi/testi intimitásához. A vágy mindig tartalmaz valami „tisztátalant” – ezt már a pszichoanalitikus elméletek virágzása óta tudjuk –, mely a tudat „higiéniai eszményeivel” szemben nyilvánul

meg, ugyanakkor a vágy álruhákat és fedőképzeteket is létrehoz, hogy tárgyát domesztikálja. A szemét koitalása megtöri ezeket az alkalmi formákat, hogy nyilvánvalóvá tegye a vágyódás formákon túli irányát. A szemét emberivé válik, becézésre érdemes entitássá; ebben a megkívánásban a szemét taszító ereje vonzássá alakul, miközben az emberiből kilöködik minden, ami addig biztos értéknek bizonyult. Az undor tárgyának „bekebelezése” feltöri a bensőségességet, vagyis ez a szerelem nem valami szubjektumban történik (tehát nem perverzió), sőt már nem is az emberben, hanem valami fajok és anyagok közötti formátlan ürességben.

A természet ellentmondásos szerepet tölt be ebben a románban. Korine filmje a külvárosokban játszódik, egy olyan heterogén térben, ami egyaránt tartalmaz urbánus és természeti elemeket. A szemétkúrok egyes akciói a táj erotizálására utalnak (az egyik alak faágakkal imitál orális szexet), ezek a megnyilvánulások valahol a panteizmus ill. a zöld aktivizmus paródiáját adják, de a *Trash Humpers* figuráitól távol áll mindenféle ideológiai gesztus. A természeti elemek bevonása a szemét-szerelembe azt eredményezi, hogy a természet és a hulladék szférája között metonimikus kapcsolat létesül, hiszen egyaránt vágytárgyak, vagyis a szemétkúrok testén mint médiumon keresztül érzéki („fertőző”) kapcsolatba lépnek egymással is. A szemét koitalása tehát a külvárosi táj koitalásába megy át, ami a tájnak mint identitásnak – a gondozott urbánus *dekorációnak* – a gyökértelenítését eredményezi. A szemétkúrok „visszabotanizálják” a tájat természetté, azáltal, hogy nem emberként lépnek vele kapcsolatba, hanem mint a szemét formátlanságának terjesztői.

Korine filmjének hősei tehát egészen más módon viszonyulnak a hulladékhoz, mint a környezettudatos vagy erre a kérdésre érzéketlen városiak, ez a másság alapvetően esztétikai karakterű, de nem abban az értelemben, hogy valamiféle steril funkcionális eszménye alapján tartanak organizálhatónak az életteret. (Már csak azért sem, mert ez az életter nem lakóterként értelmeződik,

⁷ A kortárs filmelmélet egyik meghatározó trendje a vaudeville újrafelfedezésével érvel amellett, hogy a narratív film nem a filmművészet esszenciális formája, hanem egy olyan hatalmi döntés eredménye, melyet piaci megfontolások (is) domináltak. A vaudeville teoretikusai szerint a kortárs újmédiák megjelenése a narratív film által elnyomott attrakció-poétika újjáéledését eredményezi. Ehhez vö.: André Gaudreault (ed.): *American Cinema 1890–1909*, Rutgers University Press, 2009, és Wanda Strauven (ed.): *The Cinema of Attractions Reloaded*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2006, illetve magyarul Kiss Gábor Zoltán (szerk.): *Narratívák 10. – A narrációtól az attrakcióig*, Kijárat Kiadó, Budapest, 2011.

Fehér Renátó

KÉPESLAPOK A MEDENCE PARTJÁRÓL

– *postafordulta helyett*

Ezt mind a maradék-helyekre írom,
ahova már nem fért fel több emléked.
Így túszul szoríthatok egy kis téged.

*

Medencéd szinte átbökött a bőrön,
kiállt. Úgy, mintha szárnyak indultak volna.
A válladról beláttam a bugyidba.

*

A tested atlaszban nézem, mióta
leköltöztél. A csípőd két taréja
most Messina és Reggio Calabria.

*

A kád a tested. Én meg fekszem benne
hason, a két perem közé szorulva.
Így játszom esténként magunkat újra.

*

Ha rákívánsz is ott a férfiakra,
itt engem lányok karmolnak, harapnak.
Medencecsontok évszaka, tavasz van.

hiszen a szemétkúrok az ideiglenesség megszállottjai, csak pillanatnyilag – aktuális mutatványuk bemutatásáig – táboroznak le egy adott helyen.) Nem gyűjtögetőkről, valamilyen baudelaire-i rongyszédőkről van szó, hiszen marginális lények ugyan, de szerepük nem dekódolható a társadalmi rendszerben, és nem is képeznek (ellen)archívumot a szemétből, mert nem érdekli őket a felhalmozás

UMBUS IN FABULA

Az egészség meg a család. Hogy ez a két legfontosabb.
Mégis, hiába vették le anyád mellét.
Ott maradtál kamaszként
egy nyugdíjas apával és egy háztartással.

Évekkel később az én szuszogásom figyelte éjjelente,
felráztál, virrasztottunk az erkélyen, talán ha asztma
(*asthma*).

Tapogattad a homlokom, nem vagyok-e
lázás (*febrilis*) – úgy csillog a szemem.
Naplót vezettél a székletem (*faeces*) színéről,
osztályoztad a vizeletet (*urina*).

A gyógyszerek nevét nem ismerem.
Naponta kétszer nézem át a testem,
háttha találok egy apró csomót (*nodus*) neked,
a kedvedért, hogy még jobban szerethess.
Fül mögött (*auris*), nyaknál (*collum*),
hónaljban (*axilla*), az ágyék mentén (*lumbus*).
Már egy kullancs is elégedett lennék.

Te úgy őrizted meg magad, hogy beteggé neveltél,
hogy aztán mindig meggyógyíthass.

illetve az újrahasznosítás semmilyen fajtája. (A gyűjtögetés feltételezne valamilyen szubjektumszerkezetet, vagy legalább annak reflektált hiányát.) Nincs tulajdonuk, de nem is kívánják, hiszen vágyuk csupán a (be)szenyezésre, illetve a szemét „beporzására” irányul. A rájuk jellemző esztétikai huliganizmus lényege a mindennapi létezés elkülönített régióinak, ezzel összefüggésben a társadalmi tér hierarchikus rendjének a „szétírása”. Ennek eszköze a szemét-szerelem, mely a kulturális dekadencia metaforája, a hullásban és szóródásban megtalált öröm poszthumán gyakorlata. Olyan materiálakció, ami a romlást végtelen életként, a szemét „rossz emlékezetét” egyetlen jelenként ismeri fel.

Bognár Péter

ÁRAMÜTÉS VÉGZETT KÉT MUNKÁSSAL

Ketten meghaltak, négyen pedig megsebesültek,
Amikor az Óbudán épülő Rózsakert lakópark
Szerkezeti stabilizálása közben
A kilenc méter magas fém állványzat.

A kilenc méter magas fém állványzat
Beleakadt a munkálatokat kiszolgáló,
Magas feszültségű, nyolc méter magasan feszülő
Távvezetékbe, és az állványzaton dolgozó munkásokat.

Távvezetékbe, és az állványzaton dolgozó munkásokat
Húszezer voltos áramütés érte,
Felszabdalva a gondolataikat, az emlékezetüket
És az összes addigi érzésüket meg amit tudtak.

És az összes addigi érzésüket meg amit tudtak,
A nevek ráolvadtak a hangszínekre,
A nevetések fényt kaptak, elavultak,
És a tengerbeli halak mind egybegyűltek.

És a tengerbeli halak mind egybegyűltek,
Az egyikük lezuhant és széttört,
És a kávézóban nem lehetett cigizni,
És az égi madarak mind összegyűltek a mezőkön.

És az égi madarak mind összegyűltek a mezőkön,
A felesége pedig elégett benne, a gyerekei,
És a lecsókolbász és a tej is elégett benne,
Hozzáégett az állványzathoz, az akarata hozzáégett.

Hozzáégett az állványzathoz, az akarata hozzáégett,
Két munkáltatónál indul ezért vizsgálat,
Mivel két külön munkáltató foglalkoztatta őket,
A felelősöket pedig felelősségre fogják vonni.

(Bognár Péter a Petri György-díj 2011-es kitüntettje.)

A KÉPVISELŐK TÖBB MINT HÁROMNEGYEDÉNEK RENDEZETLEN A BELSŐ ÉLETE

Amikor elalszunk és lemerülünk
Az álom egyre sűrűbb vizeibe,
A bálnákhoz hasonlóan alaktalan hangokkal,
Úgynevezett énekléssel hívjuk egymást.

Máskor, mint a borját vesztett víziló,
Térdig állunk a visszahúzódo iszapban,
És a gyülekező krokodilok előtt
Siratjuk, akit nem tudtunk itt tartani.

Értelmetlen szájunkat kitátjuk, mintha ásítanánk,
És megint kitátjuk és megint kitátjuk,
Örökké, és így, lassan hátrálva, átadjuk a terepet,
És nem adatott meg, hogy legyen hangunk.

Egy erre a célra felállított bizottság,
Egy külön erre a célra felállított bizottság pedig,
Átvilágította a tavalyi évben aktív képviselőket,
És a következő megállapításra jutott.

A felszólalók több mint háromnegyedének
Gyomra hányadékkal volt tele,
De nagy részükben már megemésztett ételmaradékot,
Emberi ürüléket és vizeletet is találtak.

A részletes adatokból kiderül,
És ezt pozitívként értékeli a jelentés,
Hogy a képviselők mindegyikében
Saját ürüléke és vizelete volt kimutatható.

A hír hatására a házelnök asszony lemondott,
Áttetsző, ismeretlen anyagú testét
Még egyszer bemutatta a sajtó képviselőinek,
Majd elrendelte ennek a miniszterelnök
Úr által történő, nyilvános megbecstelenítését.

POLDI HAVEROM NYOMJA A SZÖVEGET...

Tudod, az életnek nincs is értelme, egy merő kibaszás az egész, az első naptól kezdve, amikor mindenki azt várja, hogy elmosolyodj, és csiklandoznak, tapogatnak meg vizsgálgatnak, egészen az iskoláig, ahol Prešerennel cseszegetnek meg a népfelzabadító háborúval, a gimiben már csak a kefélés jár a fejedben, de a pattanásos képed miatt leginkább karanténba kéne csukni téged is, a hangod miatt pedig a közeledben mindenkinek fülhallgatója van, vagy egyszerűen csak befogja a fülét, és úgy néz rád, mintha leprás lennél, te meg az egyik pillanatban sipákolasz, a másokban dörmögsz, és amikor végre azt hiszed, hogy megütötted a főnyereményt, mert egy csajt végre sikerült egy kicsit megsimogatnod, akkor anyád egész nap faggat, hogy mi az a folt, mitől van, mintha tényleg nem tudná, mintha mindent elfelejtett volna, érted, vagy tényleg csak kasztráltatni akart volna, megbüntetni a bűnökért, hogy egyáltalán vagyok, érted, aztán meg, csak hogy teljes legyen a kép, az egyetlenem ráfut az ember egy olyan balfaszra, aki azt képzelet, hogy az ő tantárgya a legfontosabb, és kinyírja a fél évfolyamot, engem is, téged is, a fenébe az egészszel, de én megszívom, mert a következő fejezet a katonaság, a kibaszott katonaság, aminek semmi értelme, egyetlen katonaságnak sincs értelme, érted, miről beszélek, de ők csak nyomják a szöveget a testvériségről meg az egységről, te meg utálod a katonai bakancsot, a tizedest, és az összes tisztet, akik napról napra, hosz-

szú hetekig és hónapokig, több mint egy éven át nyaggatnak és cseszegetnek, hogy még évekké később is emlékezz rájuk, amikor még mindig sikertelenül próbálsz munkahelyet találni, hisz kinek kéne egy bukott egyetemista, ez nem Ljubljana, ahol dögiivel vannak a kormányhivatalok és állami cégek és hasonló szar helyek, ez Maribor, érted, Maribor, ha még nem felejtetted el, és anyád itt liheg a nyakadban, hogy mikor találsz már munkát, mintha én lennék a hibás, mikor nősülsz meg, ezt se tudom, csak ezt kotyogja örökké, hogy mikor, mikor, miért nem, miért nem, mikor, a fejedben meg még mindig ott vannak a katonaság emlékei, érted, csak mostanában már nevetni is tudok rajtuk, és ez minden, és nem változtat semmit azon a tényen, hogy az élet egy kolosszális kibaszás, akármerre nézel, szartengert látsz, még az új stadion se változtat a dolgokon, amikor nagy ritkán eljutsz egy-egy meccsre, egyébként meg csak a munka és megint csak a munka, már ha akad, és közben mindig arra vársz, hogy leguríthasd a hideg sört a torkodon, hogy elmúljon a szomjúságod, hogy bőföghess egy hatalmasat, ja, így ismereszik meg a férfi, hogy mer úgy bőfögni, mint egy disznó, ha már mást nem is mer, érted, érted te, tudom, hogy érted...

Persze, hogy érted, hogyne értenéd. Poldi már évek óta így beszél, és te évek óta hallgatsz, mintha minden alkalommal valami újat mondana. Pedig Poldi nem mond minden alkalommal újat. Poldi ismétli magát, ahogy ismétlődnek a te látogatásaid is nála. Havonta egyszer Mariborba mész, meglátogatni a rokonokat, a Borštnikra, a Lentre és a barokkzene-fesztiválra, meg halottak napjára. És ilyenkor mindig meglátogatod. Van, amikor üzleti ügyben érkezel a Dráva-parti városba. Ilyenkor másként töltöd a szabadidődöt, olyan emberekkel, akiket nem azóta ismeresz, amióta az eszedet tudod, akikkel csak most ismerkedsz, noha nem tudod, szeretnél-e egyáltalán megismerkedni velük. A mondataikat „figyelj!”-jel kezdik, mintha már évek óta ismernétek egymást, és talán ismeritek is, a kaja mindig elsőrangú, ráadásnak mindig ott a túrós és almás rétes, komolyan figyelnek rád és bólogatnak, mintha helyettük beszélnél, vagy mintha mindent értenének, a feleségeik kedvesek, megjegyzik a gyerekeid ne-

vét, búcsúzáskor pedig nagyon meggyőzően tudják mondani, hogy legközelebb mindenképpen hozd el a feleségedet is, és te komolyan helyeselsz, legalább olyan komolyan, mint a délutáni tárgyaláson, noha jól tudod, hogy a feleségeddel csak nyáron jöttök majd el Mariborba, egy hétvégére, és akkor is csak Poldit látogatjátok meg, aki kétszobás, télenyáron egyaránt rendetlen kétszobás lakásában fogad benneteket, télen mindig forró, nyáron mindig jeges teával kínál, és ti elüldögéltek nála egy darabig, megpróbáltok beszélgetni, és te leszel az, aki előbb föladjá, a feleségednek egy kicsit kellemetlen lesz a helyzet, de Poldi ezt nem fogja észrevenni. Csak nyomja majd, csak nyomja a szöveget, a mutatók lassan haladnak, neked úgy tűnik, hogy megállt az idő (mint ahogy meg is állt), a feleséged megpróbál majd néha mondani valamit, noha már rögtön az elején fölhagy az udvarias kérdésekkel, *Mi újság nálad?*, és a dicséretekkel, *Mmmm, finom ez a tea, biztos házi, nálad mindig olyan jó teát lehet inni, ilyet Ljubljanában nem kapni*, aztán már Poldi kérdéseire se válaszol, amelyeket a monológok közötti szünetekben vet csak úgy mellékesen oda, időnként még megpróbál ellentmondani Poldi egy-egy állításának, aztán végleg elhallgat... és ez a jele annak, hogy hamarosan elindultok, Poldi viszont tovább beszél, mintha mit se vett volna észre...

Érted? A böfögés állásfoglalás, a politikai inkorrekttség hangja, mintha azt mondanád: basszátok meg, nekem a saját kényelmem a fontos, a lazaság, a testemmel és nem a kultúrával való szolidaritás, érted, ezért böfögök, egy sör, egy cockta vagy egy kóla után, csak úgy, bele a világba, hogy mindenki hallja, és szarok rá, hogy ki mit gondol rólam. Ha csecsemő lennék, mindenki elérzékenyülne, elmosolyodna, lelkesen megtapsolna, senki nem borzadna el, most meg ha böfögök egyet, ti a padlót vizsgáljátok, mintha lenne ott valami, mintha nem is akarnátok hallani, mit mondtam, mit üzentem a világnak – pedig én pont ezt szeretném: hogy te és te (és itt teljes testével a feleségem felé fordul) ne a padlót nézegessétek minden alkalommal, amikor böfögök, hanem folytassátok a beszélgetést, legyetek vidámak, hogy a haverom (és itt ismét felém fordul) jól érezze

magát a társaságomban, hogy hidegen hagyja a kultúra, hogy maradjon meg olyannak, amilyen volt... (itt egy kicsit elhallgat) Hogy ne váljon aktakukaccá, aki folyton valamit számolgat magában, aki minden alkalommal egyetlen pillantással fölméri a lakásomat, olyan disznóól van-e, mint a múltkor, és vet egy óvatos pillantást a mennyezetre is, vajon fölszereltem-e végre valami lámpát... Nem, nem szereltem föl, és nem is fogok, vegyétek tudomásul. Az égő is pont ugyanúgy világít, nem kell lámpa. Inkább másra költöttem a pénzem. Leginkább sörre, hogy aztán egy lazát böföghessek, miután egész nap dolgoztam, a két kezemmel, nem, á, mint te, hogy néha bepötyögsz valamit a számítógépbe, vagy nagy ritkán aláírsz valamit, érted, én egész nap dolgozom, ezt az örömet, estére olyan nehéz a kezem, hogy néha már a sörösüveget is alig tudom fölemelni, és akkor még vigyázzak, nehogy valakit zavarjon a böfögésem. Na, ne baszogasson engem senki. Te szoktál azon gondolkodni, hogy mások mit gondolnak a te ügyeidről? Az ilyen faszok, mint te, az ilyenek tették tönkre a legnagyobb maribori kiadót. Már nincs se kiadó, se könyv, se könyvesbolt. Már a falai sincsenek meg. Nemrég döntöttük le azt a házat. Tudod, egy nagy vasgolyóval, bumm-bumm, kétszer-háromszor, és már csak a por lebegett a falak fölött. Haha, ez is azt bizonyítja, hogy a cég nem ért semmit. Ott kezdjük most építeni a Freischutz & nemtommit, pénzügyi tanácsadó céget, consulting, mondanád te, mindenesetre olyasvalami lesz, ahol csak még jobban megnyúzzák a már egyébként is kisemmizett szegényembereket, hogy végül csak vésítanak majd, mint a malacok, uúú, uúú, tudod, de azért otthagyják majd a pénzüket, és még könyvet se kapnak érte cserébe, de még egy sört se, csak a pénzüket adják oda ezeknek freisuccoknak. Ja, ja, valaha abban a könyvesboltban loptuk a könyveket, ezt mesélted már a feleségednek, most meg egy egész könyvesboltot elhappoltál, micsoda kibaszás. Látod, ezért böfögök, ezért.

Poldi általában néhány perc alatt belelovallta magát, de aztán a monológja egyszer csak csöndbe torkollt, ilyenkor hosszan ültünk szó nélkül. Ültünk és hallgattunk, és mindenki a saját bögréjébe meredt. Néha te hibáztál, néha a feleséged, de amikor már megtörtént, akkor nem lehetett rajta változtatni. Mondtál valamit, hozzászóltál Poldi monológjához,

mintha megpróbálnád fölvenni a beszélgetés fonálát, hisz tudják, először az egyik beszél, aztán a másik, majd megint az egyik, de egy ilyen apró lökés is elég volt ahhoz, hogy ismét beinduljon a verkli, és mintha már évek óta nem beszélt volna, még nagyobb lendülettel folytatta, te meg csak átkozódtál magadban, hogy ismét elindítottad a bomba időzítőkapcsolóját, miközben nem is bomba volt, hanem egy egész boszniai aknamező, Poldi pedig egyre csak mondta, csak mondta és mondta, valami nőkről éppen, miközben odament a konyhaszekrényhez, és onnan kekszet hozott, gyömbéres kekszet, és ki tudja, mi minden volt még abban a kekszben, nem volt hozzá gusztusunk, neki viszont mintha a beszéd meghozta volna az étvágyát, mi ketten meg csak lopva tekingettünk egymásra, amennyire lehetett, észrevétlenül, mondván, ideje lenne indulni, holnap még rengeteg dolgunk van, egy fontos találkám is van, igaz, informális, a polgármesternél, de ki kell pihennem magam, nehéz veled, tudod, mintha ezer ördög lakozna benne, tényleg le kell feküdnöm időben, de mindezt Poldi soha nem hallotta meg, és soha nem is fogja, csak folytatja, lépésről lépésre haladva, egyre csak beszél, mintha valaki fölhúzta volna, és mintha a szavak valahonnan a mélyből buknának föl, mintha napokat, sőt heteket gondolkodott volna azon, hogy mit mond majd nekünk a következő alkalommal, mintha gyakorolt volna, mintha színházban lenne, a lakása a színpad, mi vagyunk a közönség, ő a főszereplő is, meg a számtalan mellékalak, mi pedig legföljebb a statiszták, akik nyugodtan elnyammoghatnak a száraz kekszen, falhatunk kedvünkre, ő a karmester, mi az észrevétlen szelecske, amely késő estig kíséri a föllépését. Természetesen gyorsan eléged lesz belőle, a feleségednek valószínűleg még korábban, egy ideig ülsz, és hallgatod, vigyázol, hogy bólogatással ne bátorítsd, csak a teát szürcsölöd és időnként megdicséred, majd mondasz valamit a bögrére is, ami tényleg szép darab, ugyan hol találtad, na, hát, érdekes, nem is tudtam, hogy ott ilyesmit kapni, a feleséged is belakapaszkodik a bögrébe, mint mentő szalmaszálba, de Poldi

nem veszi észre a próbálkozásunkat, vagy csak furcsán néz ránk, és megpróbálja megfejtetni, honnan ez a hirtelen támadt érdeklődés az ő bögréi iránt, noha te tényleg a legjobb szándékok szerint cselekszel, még a teát is behunyt szemmel iszod, hogy ne lásd a bögre szélén már a múltkor is ott díszelgő koszcşikot, de Poldi nem érti az igyekezeteket, csak nyomja tovább a szöveget, úgyhogy egyszer csak tényleg nem bírod tovább, és kibököd: Menjünk; de a feleséged csak ül tovább, gondolataiba merülve, Poldi meg csak mondja...

Tudod, itt van ez a sors-dolog, a hinduk azt mondják rá: karma, valami, ami túlmutat rajtunk, mindannyiunkon, már az ókori görögök is ismerték, és ez a sors még az isteneknek is fölötte állt, fölötte bárminek a világon, istennél is hatalmasabb, ott van mindennek az elején és a végén, a sors a múltad és a jövőd genetikai lenyomata, az elkövetkező hétszer hét nemzedék minden apró részletének építési terve, sőt mindem faszom apróság emléke, minden meg van benne írva. Hogy hol? Ne baszogass! Nincs semmiféle könyvek könyve, hiába keresed a csillagokban vagy a sivatag homokszemcséi között... De létezik. Érted? És ezt figyeld. Noha minden előre meghatározott, mégis szabadok vagyunk. Mindent a tetteink határoznak meg. Valamit teszek, és utána amiatt szívok. Nincs kegyelem. Minden összefügg. Nem érted? Mondok egy példát, és mindjárt minden világos lesz. Mondjuk, megkeféled a szomszéd részleg titkárnőjét, és azt hiszed, ezt senki se tudja. Noha persze ő tudja ezt, így aztán tudja az egész világ is. De itt még nem ér véget a történet. A kefélest, höhö, büntetés követi. Nem büntetőpontok, nem pénzbüntetés. Úgyis túl sok pénzed van. Igazi büntetés következik. Olyan, ami fáj. Emlékszel, hogy amikor mindkét lányod megbetegedett, milyen sápadtan jártál-keltél? És te is (itt a feleségre néz) mindig majd' elsírtad magad. Akkor valamit nagyon elbaszhattál. Talán megkefélted a cég összes titkárnőjét, vagy... fogalmam sincs, ugyan, maradjatok még, csak gondolkodom. Érted az elvet? Valamit rosszul csinálsz, és azért megkapod a büntetésedet. Lehet, hogy azonnal, lehet, hogy csak később, senki nem tudhatja. És ez mindenkire érvényes. A középkorú pasikra, a tartomány összes lakosára, egész népekre. Nincs ám

baszakodás, érted? Ezért tűnnek el emberek éjjel vagy nappal, ezért rohadok itt még mindig, és téglát rakodok, hogy azt se tudom, melyik a jobb kezem és melyik a bal, valamit nagyon elbaszhattam, nincs más magyarázat, jól jegyeztétek meg, nem mondhatjátok, hogy nem figyelmeztettelek benneteket, ja, már a múltkor is mondtam, de nektek egyik fületeken be, a másikon ki, de aztán majd sírhattok, vér fog folyni, és minden csepp vér, ami földet ér, hangot ad majd, mondom nektek, hisz tudjátok, igazat beszélek, most már megfizettetek, a lányok egészségesek, ti is minden nap egyre fiatalabbak vagytok, hehe, örülök, hogy eljöttetek, hogy dumáltunk egy jót... gyertek máskor is...

Mindig bólogatsz, a feleséged is bólogat, magában meg ki tudja, ki mit gondol, szinte hang nélkül léptek ki a lakásból, még a lépcsőházban és a liftben is visszatartjátok a lélegzeteteket, mintha azzal együtt a gondolat is kicsusszana a szátokon, kint viszont nem csak egyszerűen mélyeket lélegeztek, hanem úgy kapkodjátok a levegőt, mintha eddig soha, emberemlékezet óta, a látogatás kezdete óta nem jutottatok volna elegendő levegőhöz, és egy darabig együtt hallgattok, már békésen szuszogva, hogy a közös hallgatás végül rövid mondatokba robbanjon át: Ami sok, az sok; Ez a pasi hihetetlen; Egyre rosszabb; Miért járunk egyáltalán hozzá; És ez az én egyetlen barátom az oviból; És ez az én egyetlen haverom a katonaságból; De ha egyszer nem normális; Miért nem mondasz neki valamit; Miért nem mondasz neki te valamit; Miért hallgatsz; Miért bólogatsz; Miért; Miért, csak gyűlnek a kérdések, mint mindig, a válaszok meg, mint mindig, röviddek, töredezetek, semmitmondók, tulajdonképpen nincsenek is, csak amikor a legrosszabban már túl vagy, akkor megpróbálok valahogy megmagyarázni, de persze sikertelenül, hogy Poldi az életed része, érted, a szüleim már nem élnek, a bátyám valahol Amerikában van, igen, Seattle-ben, és fogalma sincs, mit csinálok, hogy érzem magam, de nem is érdekli, persze engem se, Poldi pedig a bizonyíték, hogy tényleg jártam oviba, hogy voltam sorkatona, és akkor még teljesen normális volt, noha ezt most nehéz elhinni, tudom, és mindig mond valamit egy

ősrégi, totál elfelejtett dologról, olyan ez, tudod, mintha egy fekete lyukból előrángatná az életem egy darabját, mint utoljára, amikor arról mesélt, mennyire szerettem a tejbegrízt, most meg rá se tudok nézni, akkor meg megettem minden szomszédom tányérjáról a maradékot, mintha otthon nem kapnék enni, az óvónő meg is kérdezte a szüleit, aggódva, gyanakodva, hogy eszem-e

Játékos fiúk 2011 olaj, vászon, 40x30cm

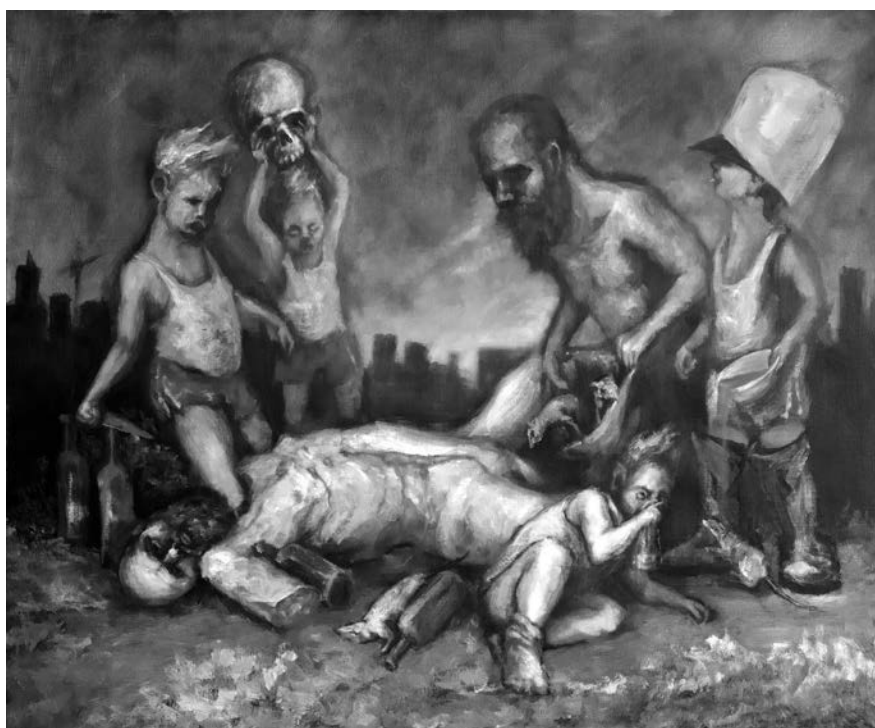
eleget otthon, de úgy hangzott, mintha vádolná őket, kap-e ez a szegény gyerek egyáltalán enni, csak vigyázzatok, nehogy értessem a gyámügyet, éhezettetek, annyira éhes, hogy bármennyit megenne, én pedig ezt a csokoládéporral megszórt grízorszakomat teljesen elfelejtettem, pedig nagyon is fontos volt, erre ez a Poldi, mint egy varázsló, egykettőre előhúzza a cilinderéből ezt a történetet, és te neveltél, kedvesen néztél rám, és végül már mindannyian neveltünk, noha Poldi folytatta a dumát, és végül már nem neveltünk annyit, de ő egyre csak mondta tovább, még most is hallani vélem a szavait...

*Könnyű neked, elmentél világgá, ott megismer-
ted a feleségedet, összeházasodtatok, azt tettétek,
amihez kedvetek volt, remélem, megtettétek, amire*

kedvetek támadt, és elegendő alkalommal, mint Mujo és Fata, biztos hallottatok már, odamegy a nyúlfiú a nyúllányhoz, és azt mondja, hogy 15-20 centis fütyije van, szeretné-e megnézni, de az persze nem fütyi volt, húszcentisen már nyugodtan lehet fütykösnek nevezni, ennyit a nyelvi leleményről, ebben a mi végtelen kicsinyítőképzős világunkban, ahelyett hogy mindent a nevének neveznénk, a szart szarnak például, igen, egy nagy kupac szar az életem. Itt ragadtam Mariborban, egész álló nap csak dolgozom, anyám meg még mindig ellenőrizni próbál: Mit ettél, ettél eleget?, hál' istennek téged már senki nem kérdezet, hogy eleget ettél-e, jó, persze, te nem számítasz, te kedves vagy, te nem, nem vagy... én viszont csak olyan nőket vonzok, hogy már az is eszembe jutott, talán velem van valami baj, tudod, olyanokat, akik kirándulni szeretnének, akik nagy ritkán szeretnének csak... és ennyi; mindegyiknek gyereke van és volt férje, és nem akarják megbántani őket, a faszba már, én nem értem, miért ne bánthatnák meg a volt férjüket, amikor az egy olyan csajjal baszta át őket, aki a lányuk lehetne, amikor nem fizet tartásdíjat, amikor épp csak annyi időre szokott megjelenni, hogy a lányai megzavarodjanak a drága ajándékoktól, amihez nekem hitelt kéne fölvennem, aztán meg megint eltűnik több hónapra, éppen csak annyira, hogy mindenki görcsbe ránduljon, hogy rád megint úgy nézzenek, mint egy gonosz marslakóra, aki szét akarja zúzni a családi boldogság utolsó reményét is, és nem is vagy, nem is vagyok jó semmi másra, csak egy-egy sétára, még egy ebédre se hív el magához soha, a városban se eszünk soha együtt, nehogy meglássanak bennünket a lányai, tudod, vagy a lányai barátnői, havonta egyszer kerül rám sor, ha éppen egyik lánya se depis, ha az anyja se kapott hisztériás rohamot, ha a tökéletes úr sincs éppen a környéken a faszom nagy Volvójával, annak

is a fűtött ülésével, amitől szívrohamot lehet kapni, de előtte még jól megmelegszik tőle az ember segge, igen, havonta egyszer vagyok jó, odacsempészi magát hozzám, és akkor is folyton az erkélyajtót lesi, mintha ott megjelenhetnének a lányai, és olyan csöndben nyögdéssel csak, mintha közben azt figyelné, nem kopog-e valamelyikük az ajtón, aztán meg gyorsan lelép, mielőtt elszunnyadnánk, még mielőtt szólhatnánk egymáshoz egy-két jó szót, lelép a következő alkalomig, és ez az életem szerelme, értitek, ez az életem, értitek...

Hogy értem-e? Egyáltalán meg lehet ezt érteni? Hogyan lehet megérteni valakit, akinek tökéletesen mások a tapasztalatai? Hogyan

Nevelésre vágyás 140x170cm 2010

lehet megérteni valakit, aki minden egyes alkalommal egyre inkább különbözik tőled? Aki azt mondja, hogy a maribori lilák majd megmutatják a ljubljanoi mocsárlakóknak, hogyan kell kesztyűbe dudálni. Hogy Ljubljana kihasználja Maribort, és az egész országot. Hogy basznak a többiekre, hogy csak a peremkerületekig látnak. Hogy ott rengeteg jó állás van, itt meg csak a szívás. Dolgozol, mint állat, de senki se szeret fizetni. Ha megteszi, akkor is késve. Százszor föl kell hívnod, hogy végre kiperkálja azt a néhány bankót. Hogyan érthetnéd meg te, a rendszeres fizetéseddel és a félévenként kapott juttatá-

sokkal. Leadod a dokumentációt, és kapsz még egy fizetést. Ilyen egyszerű. Hogyan érthetnéd meg, amikor negyedévente találkozok, és ilyenkor ő káromkodik, te meg azon tűnődsz, mi a fenét keresel a társaságában? Hál' istennek a feleséged értelmes nő, és azt mondja, hogy fenn kell tartani a kapcsolatokat. A kapcsolatok fontosak. Idővel egyre nehezebb újakat létesíteni. Egyre kevesebb az új kapcsolat. Ezért érdemes kitartónak lenni. És te kitartó vagy, és azon gondolkodsz, mi bennetek a közös. Persze, a katonaságban hasonlóak voltak a tapasztalataitok. Ugyanazokat a buta tizedeseket és tiszteket hallgattátok, a Mladinának és a Delo szombati mellékletének ugyanazokat a számaint olvastátok, kiakadtatok Miloševićről, és eredménytelen vitákba bonyolódtatok a szerbekkel, a többiek leginkább előrelátóan hallgattak, csak ti ketten kezdeményeztetek újabb és újabb vitákat. Hatalmas tenyerével belelapátolt a levegőbe, az ujaival mintha az igazság vagy valami jó érv után kutatott volna, egész testével előrehátra imbolygott, mintha azt üzenné beszélgetőtársainak, hogy bokszoló, őrizkedjenek, így neked tulajdonképpen nem is volt nehéz dolgod. Ő már elintézte őket, neked csak egy jól irányzott térdlövés maradt, vagy a végén a kegyelemgolyó. Egyébként meg a katonaság olyan volt, mint minden másik katonaság. Túl sok, de ugyanakkor túl kevés időtök volt. A ritka szabad vasárnapok gyorsan elrepültek. Minden más értelmetlenül gomolygott. Vasárnap néha a lepusztult moziba jártunk, ahol kétségbeejtő filmeket vetítettek iszonyú másolatokról és még annál is rosszabb fordításban. Számoltuk a hátralevő napokat. A film után pedig leugattuk a rendezőt, aztán a mozit, aztán a hadsereget és az országot, végül pedig még Maribort is, ahol a kultúra faszt se ér. Az ítélet az övé volt, te pedig leginkább egyetértettél vele. Végül is a hadsereg, Maribor lehúzása és a nyolcvanas évek egy szelete közös bennetek. Alig valami, de ahhoz elég, hogy ismét kellenél végighallgasd, hogy ismét azon tűnődj, miért hallgatod, ahogy csak mondja, csak mondja...

Azt kérdezem tőled, tőletek, hogy mit akar a nő a férfitől, meg tudod fogalmazni, vagy lapítasz,

mint szar a fűben, mert itt van a feleséged, és előtte megszólalni se mersz, még egy Playboyt se lapoznál át, legföljebb azt mondanád, hogy persze, úgy hallottad, jók benne az interjúk, te még nem olvastad, nincs is rá időd, anyádat, azt, mi a fenének élsz akkor, nesze, itt az utolsó szám, a dalai láma interjújával, anyám, az a pasi aztán mindent átlát, olyan laza, mintha egész életében csak fingott volna, miközben meg fényes, mint a legerősebb villanykörte, és tiszta, mint vihar után az ég, érted, érdekel, vagy azt fogod mondani, hogy tényleg nincs időd, ja, a faszom, minek is él az ilyen, még a feleséged is meg meri nézni a Playboyt, ugye, nem semmi ez a pina, mi, mondom, kevés ilyen akad, csupa háziasszony és főnökaszony, csupa... mindenesetre ilyeneket, mint amiket itt megnézhetsz, nem sokat találsz, ni, ez meg ljubljana, akár ismerhetnéd is, menet közben is összejöhetne, na, csak vidd magaddal nyugodtan, én már elolvastam, majd otthon végiglapozhatod, és olvasd el az interjút is, együtt olvassátok el, a harmonikus szerelemről és a kozmikus szexről szól, meg hogy hogyan lehet elérni az abszolútumot, ja, nem, nem, nem tantrikus szex, meg semmi darwinizmus vagy népek megmentése, baszki, tiszta abszolútum, egy nő meg egy férfi, ketten, aztán meg magad, érted, értitek, és az a magány, az egy, az a végtelen, több, mint bármi addigi, az ilyen szexben elfelejted az összes titkárnőt és tanító nénit, még ezt a csajt is elfelejted, és arra megy ki az egész, hogy egyszer életben egy halálit keféljél, meglegyen a nagy dugás, nem úgy, mint nekem, aki itt dekkolok, amíg óvatosan föl nem hív, amíg oda nem merészkedik a lakásomba, mintha rühes lennék, mintha fizetne nekem, hogy havonta egyszer megkeféljem, majd lassan megtörténik a lényeg, aztán meg semmi, mintha mi sem történt volna, egészen a következő alkalomig, de ő valahogy elégedett, én meg teát főzök, és az a tea a legforróbb az egész estében, de én se akarom a dolgot túlbonyolítani, a legszívesebben hallgatok, majdnem úgy, mint mikor anyámmal vagyok, aki még mindig azt kérdegeti, hogy mikor nőszülök meg, és válaszol is a saját kérdéseire, hogy egy nőnek se vagyok jó, meg a nők is romlottak már manapság, nem tudják, hogy hol a helyük a világban, de otthon se, az a lényeg, hogy ő tudja, mi a helyes, mi a jó nekem és mi nem, én mondom neked, már előre rosszul vagyok minden

vasárnap, amikor hozzá kell mennem ebédelni, fincsi húsleves, krumplicipüré, rántott csirke, saláta, és persze rétes a végén...

Csak az ő jelenlétében hallgatott. Csak vele volt elnéző. Talán félt is tőle. Valószínűleg félt. Vagy csak nem tudott a sarkára állni. Az anyja mondta a magáét, ő meg hallgatott, az anyja semmibe vette, ő magába fordult, az anyja azt vágta a fejéhez, hogy nem tud semmit, ő pedig soha nem sorolta föl, mi mindent csinált a saját két kezével. Csak az anyja előtt állt mindig úgy, mint egy megvert kutya, behúzott farokkal. Úgy állt ott a konyhában, mint ahogy más a gyóntatófülkében térdel, az anyja pedig csak olvasta rá a bűneit, jobb kezével kevert valamit a lábasban, de közben csak mondta, egyre csak mondta, és az ember csak csodálkozott, hogy Poldi miért is hallgatja szótlantul, miért nem megy ki a konyhából, miért nem csapja be maga után az ajtót, miért nem költözik el egy szomszédos bolygóra, ahol nem akadhat a nyomára, ahová nem érne el a hangja, nem ismételné már évek, már évtizedek óta ugyanazt, mint egy megkarcolt lemez: nem tudsz te semmit, semmire nem vagy jó, mindig is ilyen voltál, olyan vagy, mint apád, semmire nem viszed te se, egy nagy nulla vagy, és így is fogod végezni, érted, neked beszélek, de közben a fazékba néz, és keveri azt a látványra is szörnyű masszát, amit aztán majd Poldi elfogyaszt ebédre, és még meg is dicséri, noha az egybefőzött tök, a marhahús és a krumplicipüré már a könyökén jön ki, ezentúl is mindig meg teszi majd, te pedig a kamaszos hirtelenségben képtelen voltál ezt megérteni, és ma sem érted, miért vett hozzá ennyire közeli lakást, miért hallgatja azóta is a cseszegetést, és hogy nem örül meg, hogyan hallgathatja szó nélkül, éppen ő, aki a politika miatt még verekedni is képes volt, ő, aki szerbeknek már a nyolcvanas években a képébe mondta, hogy Milošević el fogja baszni Koszovót, és azért olyan verést kapott, hogy utána még egy hétig nem tudott aludni, és tényleg, soha nem tudott erőt venni magán, és befogni a száját. Nem, ő nem olyan volt, mint te, aki tudtál viselkedni, és viselkedtél is, és a volt kommunistákkal szőrmentén beszélgettél csak a há-

ború utáni dolgokról, és még óvatosabban a katolikusokkal a pedofil papokról vagy az egyház kapzsiságáról. Nem, ő ugyanolyan maradt, mindenkivel egy perc alatt olyan vitákba bonyolódott, amelyekből nem lehetett kimászni, mindenkire egyetlen kérdésével ráhúzta a vizes lepedőt, egyáltalán, mindenkire képes volt egyetlen szavával fölbaszni, elszomorítani, megbántani, amikor először mentünk hozzá a későbbi feleséggel, azt kérdezte: Ti eleget keféltetek, vagy mindenki még ráadásképpen magához is nyúl, ki-ki a saját ágyvégében?, na ja, a feleséged gyorsan átlátott Poldin, ezért előbb észrevette, hogy mostanában mintha más lenne... Más? Ugyan, hülyeség, pedig ha a feleséged mond valamit, akkor az általában úgy is van, és ha szerinte Poldi más lett, akkor nyilván így is volt, csak éppen én ezt nem láttam, nem halottam meg...

Tudod, mostanában az a benyomásom, mintha túl sokat beszélnek, de tényleg, mintha egész életemben sokat beszéltem volna, miközben tulajdonképpen nem beszélek eleget, érted, én csak akkor szólok meg, ha látogatóm van, az meg ritkán van, nektek elmondhatom, különösen mostanában, Marija sem jön már, ismét együtt a családdal, együtt járnak vasárnapi ebédekre, a lányok, ő, meg az ismét megtalált férj, és a tisztára síkált volvó, Marija elhagyott, ő is elhagyott, sejtethitek, mi van akkor velem, nem lopózik már be hozzám, nem nyögdecselel visszafogottan, nem, nem búcsúzik már lesütött szemmel, nem kérdezi, ettem-e valami meleget aznap, nem bizony, egyszerűen kilopózkodott az életemből, és anyámnak is megmondtam, hogy tele a tököm a fincsi húslevesével meg hogy folyton az eszemet sózza, meg hogy túl sok fahéjat tesz a rétesbe, és hogy fáj a fejem mindattól, amit eddig elmondott, az összes véleményétől, ítéletétől, tanácsától, prédikációjától, így csináld és úgy csináld, az nem jó, de mi a jó, honnan veszik maguknak az emberek a bátorságot, hogy meg merjék mondani: Ez jó, ez meg nem jó; és azt is megmondtam neki, hogy találja föl magát, ahogy tudja, hogy nem fogom tovább a gazt irtani a kertjében, és hogy egy életre, de még a következő életemre is elegendő lett belőle, és hogy az én életem az az én életem, nem pedig az övé, ne hívjon már percenként mindenféle szarás mi-

att, ne kérdezze folyton, hogy mikor nősülök meg, és ki fogja gondomat viselni, ha ő meghal, hogy már az, hogy eddig csesztetett, tökéletesen elegendő, sőt, és jelenleg szart se érdekel, gondomat viseli-e majd valaki, noha Marija hiányzik, ő szerette a teáimat, nem zavarta a koszos szélű bögre se, mint ahogy például téged zavar, nem, azokban a ritka pillanatokban tényleg velem volt, tudom, hogy hihetetlen, de akkoriban ez a lakás étellel teli volt, tiszta, rendezett, persze nagy széjjelség volt, ezerszer mondtam neki, hogy az én szobáimat nem kell takarítania, de ő mindig azzal válaszolt, hogy nem élhetsz ilyen trágyadombon, és csak amikor megmondtam neki, hogy tényleg elköltözöm, hogy abban a hatalmas házban nem akarok se élni, se meghalni, hogy nem fogom beengedni a saját lakásomba, soha többé, csak akkor fagyott bele a szó, próbálkozott még keresgélni, de valahogy nem lelt rá a megfelelőre, és én tudtam, mit akart mondani, a szokásos megrovásokat és prédikációkat, de menjen a templomba prédikálni, persze a papok nem hagynák, csak nekem kellett ezt folyton elviselnem, de most vége, és ő hápogott és kereste a szavakat, de nem talált egyet se, ja, mint az a jólfésült orvos, aki mintha nem tudta volna megmondani, milyen betegségem van, mi a fenének tanulnak olyan sokat, ha ezt se tudják, és hogy gyógyíthatatlan, még egy ilyen orvost, és hogy későn jöttem, még egy ilyen mestert, egy igazi mester mindent meg tud javítani, egy akármennyire szétkúrt falat is, ez meg ott ismételte, hogy későn, későn, kereste a szavakat, mint anyám, az arcán látszott, hogy a legszívesebben behunyta volna a szemét, és lelépett volna, mint Marija...

Vicces, hogy a dolgok időnként mennyire tökéletesen alakulnak. A temetésen Poldi anyja csodával határos módon nem szólt egy szót se, a szerény halotti toron se szólt túl sokat, köszöntött bennünket, mintha emlékezne ránk, noha valószínűleg csak rám emlékezhetett, és arra a mondatomra, hogy a katonaságban jobb babot adtak, mint amilyet ő főzött, és hogy a seregben a tizedesek soha, de soha nem nyúzták annyira az embert, mint ő a saját fiát, noha az évek és évtizedek bizonyára megtették a magukét: ma vagy ötven kilóval nehezebb vagy, egyre nagyobb foltban kopaszodsz, a tokádnak már társa is akadt, a dühös mondataidhoz pedig

már nincs elég szuflád, csak röviden és hűvösen veted oda: Ez jó lesz; Nem jó még; Jobb is lehetne; de Poldi anyja ilyen szerepben téged soha nem látott, persze hogy nem, és Marija se ismert meg, tétován biccentett csak oda, mintha valaki olyat veszített volna el, akit szeretett, erre utaltak kisírt szemei, és te persze nem kérdezted meg, hogy vajon a volvós hagyta-e el ismét, harmadszor, vagy ötödször, ki a fene tudja már megszámlolni, vagy pedig tényleg Poldi miatt sírt, nem kérdezted meg, mit mondott a már felnőtt lányainak, amikor megkérdezték, miért sír a fürdőszobában, inkább, mint már annyiszor az utóbbi években, időben visszafogod magad, nem akarod megbántani, meg egyébként is tudod, hogy a lányai nem kérdeztek tőle semmit, rá se néztek, nem hogy meglátták volna a szomorúságot és a félelmet a szemében, a felvillanó életet, ami valahogy fura fordulatot vett, hogy egyedül van, hogy egyedül lesz, hogy az életének a pasija valahol máshol éli az életét, az a pasi meg, aki mellett nagy ritkán jól érezte magát, az az otromba, félszeg, fárasztó pasi szó szerint halott. Később többször eszedbe jut ez a tor, mindig egyformán elgondolkodsz rajta, furcsállod, hogy te még mindig élsz, hogy van, aminek vége van, és már csak az emlékeidben él, mindig feltűnik valami új dolog is, ami utoljára elkerülte a figyelmedet, most meg elgondolkodsz Poldi fényképe fölött, amelyik ott kallódik valamilyik sarokban, az anyjánál, aki napról napra szikárabb, aki minden tényért a gyengébb kezével nyújt, a falakból pedig árad az öregség szaga, az étel pedig egyre langyosabb és langyosabb, a konyha és a nappali csöndje egyre nyomasztóbb, még a feleséged is elszótlanodik, te pedig észreveszel egy könyvespolcot Poldi könyveivel, és azon tűnődsz, vajon elolvasta-e őket, és még napokig és hetekig ezen tűnődsz, mi a fenéért állsz meg Mariborban minden alkalommal, amikor hazafelé tartasz Bécsből, miért térsz le az autópályáról, miért mész végig a Tomšič fasoron, mit keresel a szép és üres villák között, mit remélsz találni a közönyös gesztenyefák alatt, mit gondolsz, miért van még mindig a levegőben az *it grows darker with the day* verssor,

noha a cédé már rég lejárt, miért nyitod le az ablakot, mintha tényleg azt remélnéd, hogy még egyszer hallhatod, utoljára, ahogy szózza az agyadat, ahogy nyomja a szöveget az anyjáról, Marijáról, Marija csöcséről, ahogy fölidézi a seregben töltött utolsó nap verekedését, amikor végül véres fejjel lépte át a kaszárnya kapuját, és azt, hogyan adogatta neked a grízes tányérokat a maradékokkal, és te hogyan ettél meg mindent, ami még a tányérookban volt, így mesélte, nem egyszer, többször, te pedig mindig elmosolyodtál ezen, és még most is elmosolyodsz, majd lassan rákanyarodsz az új hídra, hazafelé véve az irányt, mögötted meg ottmaradnak a fura történetek, a tiéd is, persze, de leginkább az övéi, és csak ritkán jut eszedbe Ljubljánában, például amikor elolvasod a Playboyban az interjút, és elgondolkodsz. Hogy lehetnél író, alpinista, színházi rendező, talán filmszínész is, vagy újságíró, sportoló, de az vagy, ami vagy, csak döglesz a heverőn, energia nélkül, elszállva, mintha hinnenél abban, hogy ha elég hosszán ülsz ott, akkor ismét meghallod majd azt a hangot, és egyre csak vársz, és talán már hallod is...

Tudod, minden összefügg, érted, megint összejöttünk Marijával, utoljára nálam voltunk, leeresztettem a redőnyt, a lányai SMS-t küldtek: Mikor lesz vacsora; anyám üzenetet hagyott: Mit fogsz ma vacsorázni, figyelj oda, hogy egyél valamit; valaki rátehenkedett a csöngőre, de mi éppen együtt voltunk, egyszer, majd még egyszer, aztán aludtunk egy keveset, valamit ettünk, nem is tudom, mit, valamit ittunk is, talán bort, majd a tűzlépcsőn lementünk sétálni. Az égen ragyogtak a csillagok, a zöldek kiegészítették egymást és összefolytak a szem örömére, a nap melegen süttött és nem siettünk sehova, minden előttünk volt még, és nyáron nyaralni megyünk több napra és hétre, sátorban és szállodákban alszunk, ahol tetszik, akkor eszünk, amikor tetszik, és annyiszor, ahányszor jólesik, sehova nem sietünk, talán vissza se jövünk, talán ottmaradunk a tengeren, talán... bármi lehet, sőt. Minden nap bekenem Mariját naptejgel, ő is engem, heverészünk a napon, még ha rákot kapunk, akkor is, és sokat nevetünk majd...

RAJSLI Emese fordítása

Mészáros Zsolt

AZ APA FELSZÁMOLÁSA

Reviczky Gyula és Wohl Stefánia regényében

– próbatisztítás

„Sok minden nem a testtel, hanem a lélekkel történik, de a test által mutatható meg. A testen mint matérián keresztül válik érzékelhetővé, hogy mi történik azzal a személlyel. A legvilágosabban, hosszú körülírás nélkül a test sebeivel, öregedésével, sérüléseivel mutatható meg maga a történet, anélkül, hogy nagyon-nagyon sokat kellene mesélni.”

Tóth Krisztina¹

A francia-amerikai szobrász, Louise Bourgeois *The Destruction of the Father* (1974) című ikonikus munkájához magyarra fordított történetet csatolt, amelyben a gyerekek asztali étkezés során elfogyasztják, felszámolják (liquidated) az apát. Maga a mű egyszerre jeleníti meg a családi élet fő helyszíneit: az asztalt és az ágyat.² Az installáció szobaszerű, és a bomlás érzetét keltő, testszínű buborékformák térrendezéséből, a művész által említett két elem keresztezéseként

¹ Lőrincz Gergely: Édes párom, jer csak vélem, szép kis este lesz! Tóth Krisztina-est. Prae.hu, 2012. 02. 08. <http://prae.hu/prae/articles.php?aid=4616&cat=3> [2012.03.08]

² Alice Quinn: Review: Daddy dearest (compilation of artist Louise Bourgeois's writings and interviews from 1923 to 1997). ArtForum, 1998. nov. <http://www.procuriarworkshop.com/references> [2012.03.06]

kibontható egy harmadik motívum, a ravatal. Erre a megrendítő képre rezonál a múltból két tizenkilencedik századi magyar regény, az *Apai örökség* és az *Aranyfüst*, amelyekben Bourgeois szobrához hasonló módon kerül a fiú előtt kiterített apai holttest bomló, széteső látványa a középpontba.

A kendőző szerekekkel elfedett apai test szokatlan reprezentációja vajon milyen irodalmi előzményekkel, analógiákkal rendelkezik? Reviczky Gyula invenciója-e, és Wohl Stefánia tőle vette át, vagy véletlen egybeesésről van szó, már ha létezik koincidencia az irodalomban? Ha átvétel történt, akkor Wohl miért gondolta érvényesnek saját mondanivalójának kifejezéséhez? Beszélhetünk-e tizenkilencedik század második felének nemzedéki tapasztalatáról, amelyhez közös ikonográfia kapcsolódik? A feltáró kutatásokra alapozott, körütekintő válaszokra egyelőre még várni kell, jelen írásban arra vállalkozhatom, hogy restaurátori szakszóval próbatisztítást végezve, élesebbé tegyem a kompozíció körvonalait, és néhány értelmezési perspektívát villantsak fel a testreprezentációk kontextusában. A megjelenés időrendjében haladva nézzük először Reviczky Gyula *Apai örökség* című regényét, amelyet 1884-ben, majd a szerző változtatásaival 1887-ben adtak ki.³ Mindkét verzió tartalmazza azt a leírást, amikor a főhős, Fejérházy Tibor szembesül az erősnek és daliásnak ismert apa metamorfózisával, a felravatalozott öreg, emberi ronccsal: „Fejérházy Béla eltorzult vonásokkal, festett fakoporsóban feküdt a szoba közepén. Feje kopasz volt, s ami kevés haja még látszott, az is fehér volt, mint a hó, szájába csüngő, kajla bajusza is alig mutatta nyomát hajdani fénylő feketeségének. Azelőtt izmos, férfierőtől duzzadó karjai iszonyúan le voltak soványodva; arcát, homlokát sötétbarna foltok éktelenítették, majdnem olyanok, mint a kolerában megholtakét”.⁴ Most állítsuk mellé Wohl Stefánia *Aranyfüst* című művének (1887) azon

részletét, amely az egyik mellékalak, báró Vanderbilt Róbert kiszenvetését Félix fia szemszögéből mutatja be: „Ilma báróné [az özvegy] csendes fájdmába nem vegyült semmi keserűség. Nem az ágyon heverő élettelen tömeget siratta, mely a fűzőváltól megszabadulva, teljesen összeesett, míg őszülő hajáról a halál veritéke választotta le a párnákra csepegő fekete festéket, és tömörítette piros foltokká az arc számtalan apró ráncaiban felszaporodott rózsaszínű rizsport”.⁵ A regényben Vanderbilt Róbert szépsézeteti praktikáira nincsenek korábban előrejelzések, a haldoklás során lepleződnek le. Az *Apai örökség*ben viszont Fejérházy Béláról már az elején kiderül, hogy megözvegyülése után parókát kezdett hordani. Ugyanakkor gondosan vigyázott, hogy a legszűkebb környezete se szerezzen erről tudomást. Alvás közben is viselte a vendéghaját, ha otthon napközben félrecsúszott, akkor élenken másról kezdett el beszélni, hogy elterelje a figyelmet. Tibor fia azonban észrevette, ugyanúgy, mint azt, hogy festi a bajuszát, amikor mostohája vonakodott férjét megcsókolni a fekete „bajuszpedrő” miatt. A regény flashback technikája azt sugallja, hogy a főhős emlékezete, bár rögzíti ezeket a véletlen elszólásokat, baleseteket (félrecsúszott paróka, feketén fogó bajusz), mégsem építi bele apja alakjába, hanem maga is aktívan részt vesz a fess, életerős úriember képének fenntartásában, azért, hogy őt tudja okolni saját életképtelenségéért. A ravatal helyszínén Tibor a függés megszűnésével szembesül, ahogy az apa romló testén keresztül saját szubjektumának felbomlására lát rá: „a hősnek el kell pusztulnia az apáért”, ahogy a regény végén olvashatjuk.⁶ A második, 1887-es verzióban ugyan Tibor nem lesz öngyilkos, de kiíródik a történetből, eltűnik, szétfoszlik, azért, mert nem sikerült önálló, apjától független személyiséggé formálódnia.

„Az ember külseje egy része sorsának”, írja Eötvös József *A falu jegyzője* című regényében.⁷ Milyen ember volt tehát Fejérházy

3 A két változat filológiai összevetését Szilágyi Márton végezte el: Egy átírás tanulságai. *Alföld*, 1994/10. 57–68. o.

4 Reviczky Gyula: *Apai örökség*. In: *Régi magyar regények II.* Unikornis, Budapest, 1994. 152. o. [1887-es változat]

5 Wohl Stefánia: *Aranyfüst*. II. kötet. Franklin, Budapest, 1907. 253. o.

6 *Apai örökség*, 198.

7 Eötvös József: *A falu jegyzője*. Magyar Helikon, Budapest, 1974. 29.

Béla és Vanderbilt Róbert, és milyen életpályát futottak be? Az előbbi könnyelmű, perekkel és váltókkal hazardírozó lecsúszott dzsentri, az utóbbi simlis arisztokrata, aki a zsarolástól sem riad vissza, hogy talpon tudjon maradni anyagi veszteségei után. Karakterükben az a közös, hogy túlélésükhöz a legfőbb fegyvert az előkelő származásuk mellett a külsejük tudatos manipulálása jelenti. Náluk a külső nem biológiai adottság, hanem szociokulturális konstrukció, saját maguk által létrehozott mesterséges felület, amely társadalmi állásuknak megfelelő maskulin jegyeket reprezentál. A paróka, a bajuszpedrő, a fűző és a pirosító használata a társadalmi presztízs fenntartását szolgálják. Miért volt erre szükség? Mind a ketten elvesztették vagyონukat, földjeiket, de, hogy továbbra is birtokolhassák a bourdieu-i értelemben vett szimbolikus tőkét, nemesi címük és külsejük segítségével olyan homlokzatot emeltek maguk elé, amellyel megőrizni, illetve kommunikálni tudták egzisztenciájuknak és státuszuknak legalább a látszatát a nyilvánosság felé. Csabai Márta írja a test átalakításának mentalitástörténetéről, hogy a „XVIII–XIX. századi polgárság egyre többen foglalkozott az öltözködéssel, beszéddel, megjelenéssel mint »védőréteggel«, ami megóv a másik behatoló tekintetétől. Az a nézet, hogy a külső »kimutatja« a jellemet, egy újfajta kontrollt, odafigyelést hozott létre...”.⁸ Ezt a társadalmi játszmat a fiúk elutasítják, amelynek látható jeleként öregebbnek néznek ki apjuknál. Vanderbilt Félix „halántékain már is ősülő hajtól környezett kopasz fejével és hosszú sötét szakállával határozottan idősebbnek látszott édesapjánál, kihez némileg hasonlított. Csakhogy nemes fején minden vonás élesebb, jellemzőbb volt, a homlok magasabb, komolyabb, míg egy erőteljes vonás a száj körül arcának sajátosan imponáló jelleget kölcsönzött, mely teljesen hibázott Róbert báró finom, kellemes vonásaiból”.⁹ Fejérházy Béla aktív mozgékonyásával, hu-

száros fellépésével szintén fiatalabbnak hatott, mint a koravén, szemlélődő Tibor. Az apák és fiúk összetett viszonyának elemzéséhez termékeny interpretációs keretet kínál Daniel Punday korporális narratíva elmélete.¹⁰ Punday az irodalmi szövegekben megkülönböztet szétválogatott [sorted] testeket, amelyek határozott vonásaikkal elkülönülnek a többi szereplőtől, és általános testeket, amelyek közvetítenek a szereplők, valamint az olvasó és a cselekmény között, hozzáférési pontokat kínálva a befogadó számára az értelmezésben. A korporális narratológia szempontjából tehát a két általunk vizsgált regényben ilyen kulcsjelenetként értékelhető a ravatal-kép, amikor a szereplők közötti reláció és saját identitásuk felépítése válik egyszerre láthatóvá, úgy, hogy Fejérházy Béla és Vanderbilt Róbert kiterített holtteste fényérzékeny matériaként egymásra exponálja az apai és a fiúi karakterek belső szubjektumkompozícióját.

A beteg/haldokló test, illetve a holttestem reprezentációs sémáihoz kapcsolódva érdemes Greguss Ágost (1825–1882) esztétikai dolgozatainak azon passzusait újraolvasni, amelyben a „rút” és az „undokság” fogalmairól értekezik a betegség és a halál kontextusában.¹¹ Milbacher Róbert szerint Greguss felfogása „kiterjeszhető az esztétikai diskurzuson túlra is – hiszen maga a jeles esztéta is általános, magától értetődő tudásra hivatkozik a betegség rútságáról értekezvén –, vagyis a XIX. század betegséggel kapcsolatos elbeszélési gyakorlatának modelljévé szélesíthető”.¹² Éppen ezért a korporális narratológia

10 Daniel Punday: *Narrative Bodies: Toward a Corporeal Narratology*. Palgrave Macmillan, New York, 2003. Elméletének összefoglalása magyarul: Földes Györgyi: *Szövegek, testek, szövegtestek. A testírás-elmélet irányjai*. Helikon, 2011/1-2. 3–49. o.

11 Röviden összefoglalva elméletét, Greguss a betegségben és a halálban bomlásnak indult szervezet látványát az undorító dolgok közé sorolja, amelynek művészi ábrázolását csak a legritkább esetben, a komikum vagy a lelki nagyság érzékeltetésére tartja indokoltnak. „Undorító minden, ami a szervezeti felbomlás jeleit mutatja, ezért undorító a halál s a betegség is, ezért undorító minden, ami az élő szervezetből külön mintegy élőből holtta válik, aminő az izzadság, a nyál...” Greguss Ágost: *Részletes széptan* [Dr. Greguss Ágost ny. r. t. előadásai után összeáll. és kiad. Sirokai Albert]. Budapest, 1877. 54. o.

12 Milbacher Róbert: *Roncsolt anyag, fájó gép. Arany János testéről*. In: *Nympholeptusok. Test, kánon, nyelv és költőiség problémái a 18-19. században*. Szerk. Szűcs Zoltán és Válderna Gábor. Daykányok. L'Harmattan, Budapest, 2004. 126. o.

8 Csabai Márta: *A test átalakítása. Technikák és perspektívák. In: Test-beszédek. Köznapi és tudományos diskurzusok a testről*. Szerk. Csabai Márta és Erős Ferenc. Új Mandátum, Budapest, 2002. 126. o.

9 Aranyfűst II., 203. o.

mellett egy másik lehetséges interpretációs megközelítésként kínálkozik Greguss test-felfogásának és a rútról alkotott korabeli teóriájának ütköztetése Wohl és Reviczky ravatal-jelenetével. A szondázó méréseket a szépirodalomban tovább folytatva elgondolkodhatunk azon, hogy hol találkozunk az *Apai örökségben* és az *Aranyfüstben* megfogalmazott testábrázolással, amelyben a korpusz felszíne egy adott pillanatban láttatja a korábban nem észlelt öregség, csúnyaság jegeit? A magáról elfeledkezett test reális állapotának a meglazult önuralom fedezékén keresztül való megpillantása óhatatlanul intim helyzetet feltételez a két fél között. Leggyakrabban szerelmi elbeszélésekben fordul elő, ahogy a szerelmes alvás, merengés vagy haldoklás közben, tehát öntudatlan állapotában látja meg a szeretett lény igazi arcát. Alphonse Daudet, Zola kor- és versenytársa *Sapho* című regényében (1884) ezt a helyzetet lírai tömörséggel az álom árulásának nevezi (trahison du sommeil), amelyet a halál csendje vesz körbe.¹³ A hirtelen támadt betegség vagy fizikai sérülés is képes felsérteni és leoldani a mesterségesen kialakított burkot, és morális igazságtételként nyilvánosságra hozni a valót, ahogy a *Veszedelmes viszonyok* végén található bonmot fogalmaz: „[a himlő] kifordította Merteuilné; amit eddig belül viselt, azt hordja most kint”.¹⁴ A test és a sors, a személyiség és a külső kölcsönhatásának egyik emblemikus műve, a *Dorian Gray arcképe* című regény végkifejletében a főhős öngyilkosságával szűnik meg a bűvölet, és a festmény által felfogott fiziognómiái változások rákerülnek a modellre: „Mikor a szobába beléptek, a falon függve találták gazdájuknak egy arcképét, ahogy legutóbb látták őt, gyönyörű fiatalságának és szépségének virágában. A padlón egy halott feküdt estélyi ruhában, késsel a szívében. Petyhüdt volt, ráncos és undorító arcú. Csak mikor megvizsgálták a gyűrűit, ismerték fel, hogy kicsoda”.¹⁵

13 Alphonse Daudet: *Sapho*. In: *Romans, contes, récits*. Omnibus, Paris, 1997. 800. o.

14 Choderlos de Laclos: *Veszedelmes viszonyok*. Ford. Örkeny István. Fehér Holló Könyvek. Magvető, Budapest, é. n. 477. o.

15 Oscar Wilde: *Dorian Gray arcképe*. Ford. Schöpflin Aladár. Lampel,

Az *Apai örökségben* és az *Aranyfüstben* a fenti példakkal ellentétben nem belülről kifelé, hanem kívülről befelé megy végbe a változás. A testet elfedő védőréteg (festék, szépségszerek) leolvad, és felszínre kerül az, ami alatta van. Másrészt Fejérházy Béla és Vanderbilt Róbert saját testén hajtja végre, és felügyeli a beavatkozásokat, amely felett a végelgyengülés pillanatában már nem uralkodhatnak, így lelepleződnek. A festék, illetve a vele rokon értelmű, korban elterjedt „aranyfüst”, „fényes máz” motívuma társadalomkritikát rejt, amely a nemesi létforma ürességét és értéktelen, talmi mivoltát célozza.¹⁶ Wohl Stefánia optimista befejezést kínál, az utódok tanulnak a szülők hibájából, és új, hasznos életet kezdenek. Reviczkynél az utódok csalódottak, kiábrándultak. Látnak apáik hibáit, de tehetetlenek, nem mozdulnak, ezért elvesznek. Azonban mind a két regény a patriarcha szerepkörét kezdi ki, amely dekonstrukciójának végső akkordjaként jelenik meg a ravatalon/ágyon kiterített atyai test képe. Az apai test felszámolásával való szembesülés bensőségessége és intenzitása megrázó erővel bír, és döntő pillanatot jelent Vanderbilt Félix és Fejérházy Tibor énejlődésében. Bár ők nem azonosak a Louise Bourgeois történetében szereplő gyerekekkel, akik kannibálok módjára felemészítik nemzójüket, de azáltal, hogy próbálnak ellenszegülni befolyásuknak, leszámolni a kötődéssel, maguk is asszisztálnak apáik végső felbomlásához.

Budapest, é.n. 293. o.

16 Szelényi István az *Aranyfüst* egyik központi szereplője, aki szép és előkelő küllemével, ékesszólásával testesíti meg a sikeres, ám demagóg parlamenti képviselő típusát: „Olyan anyagból való, mely az idő viszontagságaival dacolni képtelen. Ami rajta egy nemzetet elváltva fénylik, aranyfüst, mit lemos az eső és lefúj a főrteteg. (...) Eljön az a nap, midőn teljesen le fog róla válni a csillogó máz és a világ meg fog győződni arról, milyen értéktelen anyag ez a bálvány”. *Aranyfüst* II., 206. o.

KISPRÓZÁK

Őrláng

Mondhatta volna később, hogy az ilyen le-
hűlésekkel vigyázni kell. Mert a májusi eső
megint hideg volt, a kertben méteres kilen-
gésekkel csavarta a jegenyefákat, felettük pe-
dig égő rózsaszín lett az ég. Azon gondolkoz-
tam, ha megint be kell gyújtani, az egy újabb
beszélgetés, kérdések hosszú sora, aminek
a végén úgyis én hallgatok el. A kazán aj-
taját rendesen minden este bezártam, ráhaj-
tottam a riglit, de most már kimondhatom,
apám arra járt, és nem érdekelte. Kinyitotta,
ha vasrudat húztam elé, és akkor is, ha szé-
pen kértem. Utóbb a földhöz vágta a Black
& Deckert, hogy „Talán elvétetted a sulykot,
fiam”.

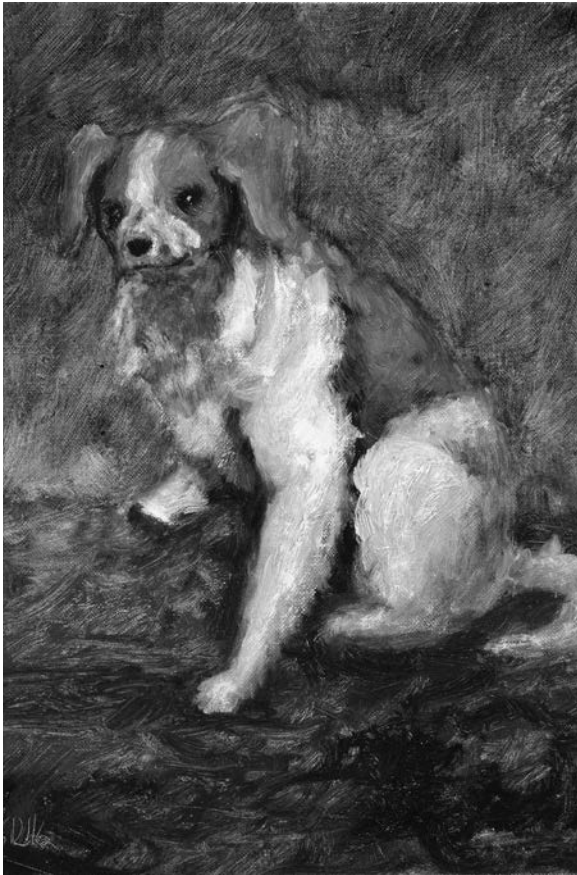
Gyerekként, ha apára gondolok, apa az au-
tóbusz, anya a troli, mondja Karika. Aztán apa
kigyullad majd 2011-ben nemegyszer, elég,
én meg hiába szóltam volna előre, hogy fájni
fog, magam se hittem volna. Cserébe, hogy
eltussolják a botrányt, egész éjjel jár majd a
4-es–6-os, és a körút alvó emberei nyugtalan-
ná válnak, remeg a lámpakörte, hullik rájuk
a vakolat. Pedig csak a csodára akartak em-
lékezetni, éjjel is hazatalál az ember. Anya
vörös és nyikorog, a Városliget nyöszörgő
gépe, ami a sok zöld között kerimbókázik,
ez is az ő szava volt, én csak kölcsönveszem,
mióta nem él. A Földtani Intézetbe jártam, a
nyári vakáció alatt mégsem hagyhattak egye-
dül, ahogy annyi általános iskolást az anyja
vagy az apja, engem is uzsonnával, színező-

vel és könyvvel vitt magával a munkahelyé-
re. A folyosókra emlékszem belőle, ahol el-
szórva mindenhol tárlókat helyeztek el, a
tárlókban kristályok, kipreparált madarak és
hüllők óriásira dülledt szemekkel. Úgy kép-
zeltem, ha elég erős és jó lennék, ők megszó-
lítanának, és anya végre nemcsak a gyerek-
kor szaga lenne, a gyerekkor nyikorgó vasa,
hanem élhetne most is. Karika most messzi-
re néz, látom, ahogy anyja belékarol és ka-
cag, hosszúcombúnak képzelem ezt a nőt és
sudárnak, pedig ki tudja, mekkorák voltak a
csontjai. Annyi biztos, belülről szívódtak fel,
a kilyuggatott csontszövetet nézve nagyokat
sóhajtozott a doktor. Én meg arra gondol-
tam, apám ott lent a pincében vajon mire vár,
mikor tűnik végre el.

Akkor is nyár volt, a szomszéd majdnem
kiégette a muskátlikat, pedig csak egy hétre
mentünk le a tóhoz. A házban erőssé és vir-
gonccá tett a hűvös, a nagy spalettákat anya
csak négy óra után hajtotta ki, addig a sötét-
ben kuksoltunk. Az asztalnál a lábait figyel-
tem, a legapróbb női láb, szám szerint 36-os, a
körmét sosem festette, azt mondta, arra csak
a sarkon van szükség. Én viszont gyönyörű-
nek láttam a kurvák vörös körmét, talán mert
már akkor is a vörös ruhásra emlékeztettek.
Lipóton a nővérek is színesre kenték, az idő-
sebbek az ortopédszandálból bújtatták ki a
rózsaszín gyöngyházfényt, mint az óvónők a
Madárdombon, a fiatalabbak pedig a klum-
pából csúsztatták ki a lábukat, hogy „Most
már megérdemlek egy cigit”, és amíg mély-
re szívták a füstöt a kerti csapnál, én felülről
leskelődtem, milyen a rüsz, milyen a boka
íve. Szerintem csak én tudtam róla, hogy ti-
tokban imádja magának masszírozni a nya-
kát, merev farokkal néztem, ahogy hátradől,
nyújtózkodik, és lassan, kéjesen fordítgatni
kezd a bokáját, ráfeszít és ellentart, mintha
tudná, valaki nézi vagy épp fordítva, abban
a biztos nyugalomban, hogy ezt úgyse látja
senki. A haját oldotta ki először, onnan tud-
tam, hogy mi következik. Sosem láttam a csa-
pon kívül kiengedett hajjal.

Attól még, hogy a nevét megmondták, nem
lett pontosabb az érzés. Hetente háromszor
jártam a Lipótra festeni a férfit, a konkrét di-

agnózisra nem emlékszem, kataton skizofrénia, ezt már utólag találtam ki magamnak, ahogy fellapoztam egy orvosi szótárt, rákeresve a szóra. A lélekhasadás lehetne pillanatnyi állapot. Sosem értettem, hisz ez egy tünet, hogy lehetne az ember belül egyes egyedül és egy, de tényleg. Dühös voltam az orvosokra, hogy bezárták, hiszen azon túl,

Önbosszú, 2011, olaj, vászon, 45x35 cm

hogy semmit nem csinált, láthatóan teljesen egészséges volt. Vártam, hogy megmozduljon, darabokra törtem, aztán összemorzsoltam a pittet a szeme láttára, de nem érdekelte. Egy hónapon keresztül minden hétfő, szerda és csütörtök délután egy-egy új fényben, mert a katatónia valahogy átfesti az ember arcát, kisimítja és összegyűri tetszés szerint, próbáltam rendszert találni az arcban, megtalálni a fény metszéspontjait, azt a sávot, ahonnan végre látom őt is. Esettanulmányokat kezdtem olvasni, ahol maga alá szaró és csontsoványra fogyott lányokhoz jártak terapeuták énekelni. Persze senki nem hitt nekik, mint ahogy az is elfogadhatatlan volt,

hogy a Duna partján egy év közös hallgatás és éneklés után megmozdítja a lány kezén a csengőt. Olyan volt, mint a kisállatok, elesettségében megindító, olyan, aki mellé le kell ülni, aztán mihamarabb csak annyi dübörög a fülben, el innen, mert ez kibírhatatlan. A fehér bőr, az évek során kamaszosan kiszőrösödött vádli és hónalj, képtelen lehet a csend, ahogy az nő.

A nővérke kinyitotta az ajtót, aznap utoljára mentem, gondoltam, illene valahogy megköszönni, elköszönni, de végül csak egy hülye Boci csokit találtam a boltban, hogy jó lesz. Jó nem lett, már odafele dühöngtem, mekkora fasz vagyok. Leültem a székre, kezembe vettem és felé tartottam a képet, hogy nézd, ez lett. Tegeztem, pedig lehet, hogy nem illett volna, de az a heti háromszori találkozó, mégis úgy éreztem, a barátommá tette. Meg az a sok Lipóton kívüli idő, amit vele töltöttem, orvosi szakkönyveket lapozgatva, az arcával éjjel, szóval ezekért. Apámat vártam így haza, ahogy hozzá menni vártam, apám akkoriban negyvenkét éves volt, én meg kitálgáltam, azzal jót teszek, ha minden óra negyvenkettedik percében végigkövetem a mutatót, ahogy lépked. A görbe és vékony vörös mutató el-elakadt a kidülledő számlapokban, naponta be kellett állítani a pontos időt. És arra gondoltam, Karikának igaza lehetett, amikor azt mondta, csak az idő miatt van minden, gyerekként azt nem értjük, nem éljük. Csak a hűvöset vagy a betonon felcsapódó esőcseppeket, azokat a meztéllábas bőrig ázott hazaszaladó nőket, a túloldalon a Fűvészkeret előtt a fehér nadrágos lányt a fiúval, ők lelassítanak, a lánynak szép a lába, a mellére tapad a blúz, ilyenekre emlékszem felnőttként, ha az idővel nem számolok. De abban a negyvenkettedik percben is ugyanez van, apám negyvenkétéves, én meg ezt nem értem, hogy lehet ennyit élni, és hogy lehet, hogy a kazán ajtaja állandóan nyitva, ha ő évek óta halott.

Az ágyon nem változtak a fények. Az arcán sem, bár úgy biztos mesélhetőbb lenne a történet, egyszerűen annyi történt, hogy odatettem a csokit a kisasztalra, és beszéltem, tartottam a képet, és beszéltem, hogy én

nem tudom, téged mi a faszért zártak be ide, mert ilyen erővel szobatársak lehetnénk. Aki bennem van, na tudod, az a vörösruhás, az is kataton állapotot szül, pedig annak nemcsak a bokája és a melle, a csípője, de észvesztőek a mozdulatai, amilyen könnyedséggel az öszszegörnyed, ahogy a mellébe markol vagy a nyakán simít végig, ahogy alszik, tudod, az őrjít meg a legjobban. Ahogy vár.

A lift hangos csapódással záródott be, a vasak, a huzalok nyikorogtak, bambán tartottam a jobb kezemben a képet. Néztem a számlálót, még tizenhét másodpercem van, hogy elhiggyem, elmosolyodott, amíg a képet néztem. Ez megint egy vörös görbe mutató, ha hazaérek, kitől kérdezzem meg, szerinted is jó lett-e a kép, ha újra megszólítom apát abban a májusi esőben, amikor kialszik a gáz.

Szaltó

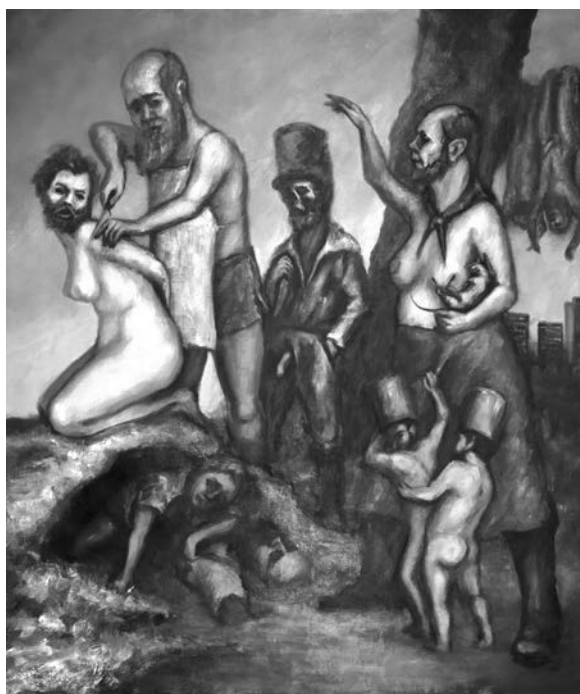
Kisnémát nem lehet elfelejteni. Jakob lassan lépegetett az avarban, és közben azon tűnődött, hogyan lehetséges, mégis van múlt és emlékezés, hogy ezek a levelek nem állnak kettejük közé. Mindenhol az évek alatt unásig kiismert utca. A házak jobbra és balra, amelyekre akkoriban sosem így figyelt. Egyáltalán nem figyelt sehogy, most mégis idegenségükben lettek ismerőssé. Minden ablak mögött tudott titkokat, minden ajtó mögé

elképzelt egy-egy fogast, rajta kabátot, sálát és sapkát. Aztán az élet úgy hozta, mára csak a lombok fénye maradt, az a képtelen világosság, ami az őszi lombzajból válik ki, fényből hangok, és mégis lehetséges. Mert akárhány év volt is, ezt a birsalmafényű neszezést először hallotta, ahogy a fák végig a hosszú utcán duruzsoltak a fülébe. „Megbolondultam”, gondolta Jakob, aztán azt, „Nocsak, megismernek a fák”. A kerítések réseibe beszorult apró propelleres levelet figyelte, vajon miféle szél sodorhatta pont erre, pont oda. Megállt egy fa alatt, és felnézett, a sóhajtásban belül egy darabka test mégis könnyedebb lett, „Vagy Uram, tehát, és én is létezem”. Felül a birsalmaszín, mintha a nap süttött volna át a leveleken. Gyerekkorában tartotta így vonatablakon keresztül a napfelkeltébe a tenyerét. Később a kislámpa fényébe, de ugyanaz a mesés képtelenség, hogy a bőre áteresztő, az erek kimutathatóak, akár a létezés. Október vége volt, egész nap ónos eső szitált, a Duna felett köd gomolygott, mintha valami láthatatlan végenincs kamrából fújnák Pestre ezt a nedves vattát. De abban az utcában se köd, se csönd nem volt, a fák duruzsoltak, neszeztek, megismerték a férfit. Alul ugyanaz az aranysárga, „Mintha víztükörben állnék, hallgatott el Jakob”.

Látta maga előtt azt a másik tócsát, amiben majd János áll évekkal később egy kerítés

Örökké a világ sem áll, 2011 olaj, vászon, 50x110 cm

Kis Róka Csaba,
A nagyok is kicsin kezdték 2010 olaj, vászon 200x180cm

mögött, alatta arany szín, felette arany szín, de nem ez lesz, ami megmarad. Elképzeld az unokája mellé egy füves asszonyt és egy kölyköt is, az asszony életeken át csak hallgat, a teste gyökeret ereszt, terebélyesedik, diófa lenne, ha választana. A kölyök néma, máskor csahos, mint a legvadabb kutyák, akikből végül szomorú szemű lesz, olyan, aki nem könnyörög majd a halálért, maga fogja kézen, és vezeti. Ebben a mozdulatban csönd van, csak a birsalmák fényét hallani, ahogy megcsillan az ágak között. És János előredől, megbillen, jobb lenne végre nem megint egy kűszöbben bukni fel.

Mint Kisnéma, akiért az egész tábor odavolt, kerítésen innen és túl, de ő csak a katonákat szerette. És néma sem volt, hiába terjedt róla el, formás combjai felett a vékony derék és a mellék hangot ringattak, a nővére volt néma, úgy ragadt rá a név. Szóval előredől, mint Kisnéma, a kerítésen vágott kerék lyuk köré hajol, odaátrol egy kiskatona dugja át éppen a farkát, „Gyere, Kisnéma, szopj le szépen”. Voltak katonák, mesélték, akik csak lyukakon keresztül érintkeztek Kisnémával. Amikor János megismerkedett vele, már a nyolcadik hónapban járt. A telepet körbevezelte, mint a kankutyák, nem

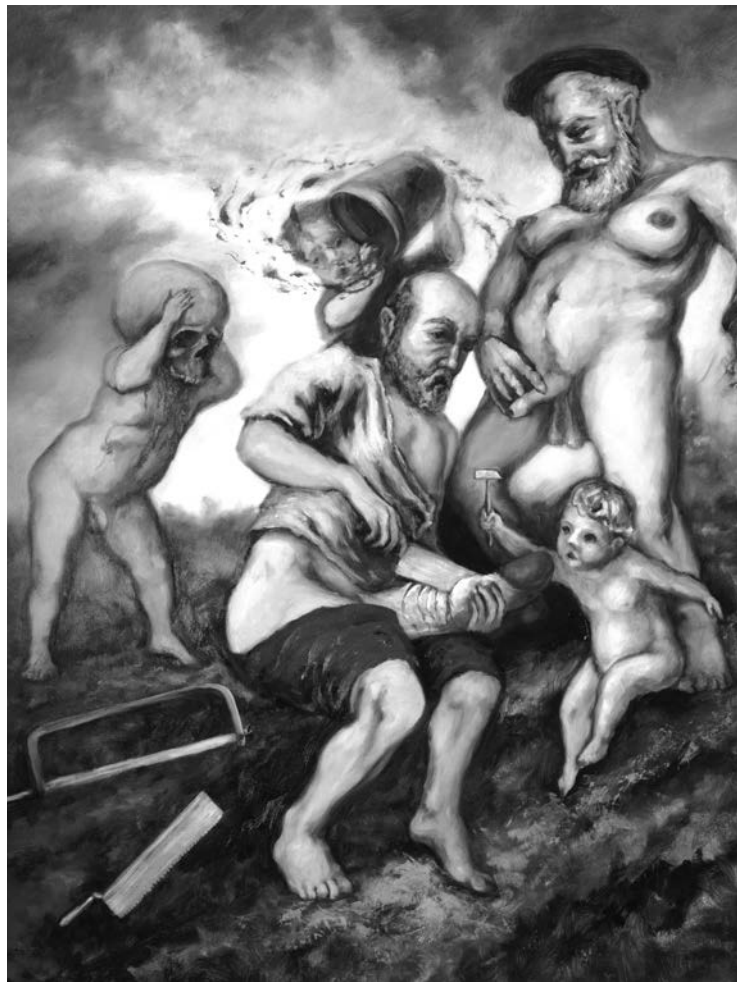
engedett oda más nőt, se pelyheset, se csúnyát. A katonáknak fekete-fehér karcos filmeket vetítettek egy-egy eldugott teremben, és míg a frottírzoknis házmester rámászott a fogatlan házmesternére, a vászon előtt reszelt májat ettek és vaskos szeletekkel tunkolták fel az uborka mellől a saftot. Zorót eközben a kaszárnya legkisebb ágához kötözték, vergődött, hánykolódott, mint aki rosszat álmodik éjjel, mert nem engedték Kisnémához. „Feleségül veszek”, mondta neki, mire Kisnéma a szeme közé köpött, „Hercegné leszel”, mondta, mire Kisnéma arcul ütötte, Zoró ekkor sírt először föl. Álmában ugyan Kisnéma kredences lakásban fújta mellette a húslevest, de igazából az ágyzsomszédok borogatták a homlokát. Azok már tudták, amit Zoró sok év múlva a sírásás közben sem tudott megemészteni, hogy vannak olyan nők, akik legendává válnak, és Kisnéma éppen közülük való. Persze ritka példány, és amikor tiszta fejjel fogadkozott, senki sem firtatta, most hirtelen miért gondolkodik róla másképp, hanem aztán a lázban újra lekötözték, újra borogatták, hogy legalább a nagyanya briliánsgyűrűjét ne kapja az arcába. A mandulaverések alkalmával látott ilyen erővel repülni bármit, miközben a férfiak botokkal az ágakat csapkodták, a nők és a gyerekek énekeltek, és a vászon fölé görnyedve szedegették a földről a lehullott mandulát. A királynő udvarán téli füge nő. A legkorábbi gyümölcs a mandula virága. „Uram, királyom, másikat is tudok: a királynő udvarán téli füge nő”. Így duruzsoltak a férfiak fülébe, akik ugyanezt a dalt hallgatták éjszaka az ágyban is, amikor a nők föléjük kerekedtek, puha testtel rájuk nehezedtek, és finom ringásokkal a dal ritmusára hagyták, hogy beléjük élvezzen a férfi.

Ez hiányzott hónapokon át ott a kerítés mögött, ez a súly vált pótolhatatlanná, de Kisnéma mégis érzékkel hitette el a férfiakkal, hogy ismeri a mandula dalát. Zoró lázálmában mintha a száraz héjat dörzsölte volna le törés előtt, pedig csak az ujjai mozogtak esetenül valaki és bárki után kutatva. „Amikor Kisnéma engem talált meg, emlékezett vissza János, egy sarkot választottam ki magam-

nak a kocsmában, tudtam, 11-re vissza kell érnem, egy sört guríthatok még le. De csak szopogattam, a kesernyés telt sör új csapról volt, ízesebb is, mint másnap ilyenkorra lett. Kisnéma kinézett magának. A kerítés mögött óva intettek, »Csak arra vigyázz, el ne kapjon téged is«. Nem értettem, de mégis akartam látni ezt a néma nőt, aki nem volt néma és mégcsak nőből is alig. A formák állatot rejtegettek, tudta ezt mindenki, aki megjárta a testét, de utólag már nem tudtak beszélni róla. Hiszen semmi sem történt, csak Kisnéma odaült az asztal sarka mellé, odakucorodott, mint egy apró madár, talán cinke vagy veréb. Többen ezt a két madarat mondták, én viszont nem értettem, hogy nem lehet eldönteni. Igazuk volt. Aztán csak hallgatóztam, hallgatott, és a katonáknak felcsillant a szeme, míg az italát elé tették, mert a résnyire elnyíló ajkakon megcsillant a nyál, mert a mandulákat most otthon más verte az ágról, és mert késő volt már mindegyik virághoz azon a sarkon. Amikor háromnegyedre járt az idő, Kisnéma megvadult, mint a legjámborabb lovak szoktak, ha tüzelnek, szétcsapta füleit, a katona után ment, és csak annyit várt, hogy a kocsmán legyenek kívül. Ott elkezdte kigombolni a zakómat. Én utánanynyúltam, visszagomboltam, alulról kezdtem, azt hittem, attól védettebb leszek. De amíg a szegycsont körül matattam, ő máris a nadrágomhoz nyúlt, gyakorlott mozdulattal kioldotta az övet. Úgy omlott minden csatos szíj és öv azon a küszöbön, mintha Kisnéma varázsigejét mormolt volna rá. Hagytam a nyakam a fenébe, eltoltam a kezét, bújtatni kezdtem az övet. Ő megint a fenti gombokhoz nyúlt, a nagy sietségben a zakóm félig nyitva maradt, végeztem az övvel, és erősebben, mint az előbb, ellöktem a kezét. Kisnéma, mint a legelszántabb rágcsálók, egyszerre sokan lett, és ezer keze nyüzsgött a nyílásokon, míg én az övet és a sliccet, ő a fenti gombokat pattintotta újra ki.

Erősebb volt nála egyenként mindegyik katona. Együtt pedig arra is képesek voltak, hogy kizavarják meztelenül a hóba, és fényes nappal vonuljon át rajta az egész csapat. Kisnéma nem azért visított úgy, mintha vágnák, mert annyi-

ra fájt neki. Törődött is azzal. Egy egész regimentnek tárta volna örömmel ki az ölét, hisz ő az ezred babája volt. De hogy ezek fényes nappal, szabadidőben másznak rá, és gyalognak rajta végig, az elviselhetetlen. Csak egy kicsit maradj még, sugdosott a fülembe, duruzsolt,

Kitartás, 2011, olaj, vászon, 170x150 cm

mint a legelszántabb fák azon a hosszú utcán. Mert az idő volt számára a legértékesebb. Aból az időből akart, amit tilos volt a kerítésen túl tölteni. Azt akarta, olyan nő legyen, aki miatt a férfiak elfelejtik a mandula illátát, elejtik botjaikat. A szabályok szerint egy hónapja lett volna hátra, aztán elkotródik, és új ezred után néz. De maradt. A kilencedik hónapban is volt, aki a küszöbön bukott fel, akit megtanított az Úristen birsalmafénybe nézni. De mind elnémult utána. A királynő udvarán téli füge nő, mormogta lázalmában Zoró, és mormogtam olykor én is, de ezt csak mesélték, én csak a lengő trapézra emlékszem.”

Jonathan Garfinkel

A SAKTER SZOBÁJA

Először Varsóban, kilépek az éjjeli vonatból
pénz nélkül és a 17 éve legnagyobb
hóviharban. Két srác a műszaki egyetemről
megszán és megengedi, hogy ledőljek
műmárvány padlójukra. Żywiecet iszunk és lengyel
hangalámondással nézzük a Dirty Dancinget. Egy
férfi, egyetlen monoton hang.
Patrick Swayze magánhangzóit kissé
jobban megnyomja, mintha maga is
Swayze szeretne lenni.
Lazán.

A következő nap felkeresem a zsinagógát, túlélő,
amit egy kozmetikai cég renováltatott.
Megkapom a sakter szobáját. Ingyen van és a fagyos
utcára néz, a fagyos időre.
A sakter nics itthon a hétvégén, borjút
és csirkét öl Magyarországon.
Isten vigyáz rám Lengyelországban. Azt hiszem.

Hideg a szoba, dísztelen.
Sehol egy kép a családról, a kedvenc bárányról
vagy valamelyik ősről. Sztanyiszlavszkij
egy könyve, kinyitva: a test a torony
és a hang. A fűtés hagymát
és heringet lehel. Egy szűk ágy nyeli
a december fehér fényét. Képzeld el
Lázár megtermett testét
a Hegedűs a háztetőnből. Az ágy
egy fél Lázárnak elég, nem többnek.

Figyelem a szellemeket, jeleket,
valamit a múltból, de nem hallok mást,
csak kilenc férfit, akik egy minjant keresnek, hangok
dadognak két történetet odalent. Csatlakozom hozzájuk
és akadozva
köszöntjük szombat-menyasszonyt. Mikor az imának vége,
akad vodka és bor mindenesetre.
Egy másfajta imádság, bizalmasabb.

Itt van Ruben, aki azt se tudta, hogy zsidó, huszonegy
éves koráig.

És Piotr, aki azért tért be, mert szombatoként ingyen
volt az étel.

A másik hét, öregek, haldoklók.
Elhalványult emlékek, elfeledett imák.

Mickey, a biztonsági őr egyáltalán nem imádkozik.
Az ő története: kijutott Majdanekből, beállt partizánnak,
elkapták, aztán Auschwitzba vitték. A vöröslő hold
alatt megszökött egy cirkuszvonattal
Sanghaj felé. Mikor végignézte, ahogy apját
japán kutyák felfalják,
labdákkal zsonglörködött, hattal egyszerre. Most ecetes
tojást eszik, böfög,
nem imádkozik semmi lélekhez.

Visszatérve szobámba, egy kazettát találtam –
Leonard Cohen a szekrény felső rekeszében:
Ez minden, amire vágytam,
élni egy kísértetjárta házban...
Semmi dolgom, csak inni és imádkozni.
Mickey sorsán gondolkodva.
Táncolni kezdtem egyedül egy tükör előtt.
Csábítónak éreztem magam, önmagam ellenére.
Élőnek, Varsó ellenére.

Különös módon zajlanak a dolgok.
Az eltörölt gettófalak,
az egész város eltörölve.
És mégis, ahogyan egykor volt,
Varsó most újraépíti
polgárai emlékezetét,
fölemeli
kőről kőre.

Addig esik a hó, míg elbizonytalanodsz, létezik-e
egyáltalán a világ. Egyszerre érzem
magam és nem-magam,
elveszve és még meg sem találva,
ugyanúgy, mint Varsó, ugyanúgy, akár
a fél-Lázár sakter,
amikor végighúzza kését egy állat nyakán,
és megérzi annak hangját, melegen a kézfejen.

sakter: jiddis kifejezés a rituális vágást végző személyre

HÁBORÚ

Jöjj.

Legyünk háború egymás ellen.
Rejtőzzünk lövészárkainkban,
bukjunk le napalm alatt, fújjunk
ébresztőt az utcának
s a szürkületnek.

Míg hallgatunk, egymás
tenyeréből ehetjük ellenségeink
csontját. Te is hallod
az örült népeket,
a gazdát s a szolgát
ebben az érintésben?

Betegségeket hoztam neked.
Kóstold meg Szarajevóimat, gyermekem,
törött gerenda,
kemény faszén a kezed.

Jöjj közel. Közelebb. Nyelvedet
nyomd karom Kambodzsájához,
mit elfeledtél, ízleld Hirosimát.

Vetkőzz, szerelmem,
mutasd Bergen-
Belsened. Megtanítalak
Mao Ce-tungra.

Vetkőzz és hallgass,
szerelmem, ne mozdulj,
ne mozdulj és hallgass.

A NYUGATI-PARTI FALAFELÁRUS IMÁJA

Testvér, friss a humusz. Én magam daráltam
a csicseriborsót. Esküszöm. Az életemre. Finom, megéri.

Úgy nézek ki, mint aki szórakozik? Üzletről beszélünk.
Szemet szemért. Ételt ételért.

Higgy nekem, testvér. Nincsen ennek
semmi baja. Ezt az ételt a saját kezemmel készítettem.
A földet én formáztam s feltámasztottam a holt Ábelt.
Mi többet tehet az ember?

Mondj egy árat. Gyerünk, testvér! Az ételnek el kell
fogyni. Adj valamit. Egy sékelt. Egy magot. Késed
pengeélét. Az lesz kötelékünk.
Pecsétünk. Megéri.

Vér,
és a
szomszédaid íze.

KRUSOVSKY Dénes fordításai

BEBA BABA

– részlet a Banya-tanya
című regényből¹

Beba és a teste kölcsönösen utálták egymást. Beba már nem is tudott visszaemlékezni arra, hogy mikor esett meg köztük az első ellenséges incidens. Akkor, amikor ráragadt az első plusz öt kiló? Lehetséges, hogy a teste már akkor átvette fölötte a felügyeletet, és többé semmi sem akadályozhatta meg abban, hogy tovább konspiráljon ellene. Közben ő azzal áltatta magát, hogy öt kilótól megszabadulni semiség, s már a jövő hétfőn nekikezd az akciónak! Aztán amikor egy napon szembesült a tükörben az alakjával, elképedve állapította meg, hogy olyan testben lakozik, mely már nem az övé, s ami még ennél is rosszabb, ezt a testet a jövőben büntetés gyanánt kell viselnie. A mellei, amelyek azelőtt nem voltak se kicsik, se nagyok, előbb csak megdagadtak, aztán jó nagyokká váltak, aztán akkorákká, hogy olyasmi történhetett vele, mint ma reggel, a masszázsról távozóban... Egy borzas hajú, puffadt orosz pacák, két hasonló pasinger társaságában, odaszólt neki – *Aj, maaaaa, titki kak u gipopotama!* –, nem tudván, hogy a „víziló” ért oroszul. Csakhogy Beba elérte; a sértések amúgy sem szorulnak fordításra.

Vállát meggörbítette melleinek a súlya, a felkarja pedig úgy megdagadt, akár egy kikötői rakodómunkásé, és lehúzta a nyakát. Mindig tisztességes hosszúságú nyaka volt, most azonban hirtelen mintha eltűnt volna. Testének felső része burjánzani kezdett, a dereka köré vastag hájszalag tekeredett, olyan, mint a régimódi úszógumik, melynek tetejében virított a nagy Beba, miközben testének alsó része, derekától lejjebb, vékonyodni kezdett. Teljesen új ülepet is kapott, a szomorú, lapos ülepek közül valót, melyek alapján lehetetlen megkülönböztetni az öregasszonyt az öregembertől. Egyedül az alsó lábszára meg az alkarja maradt a régi. És az arca, mely néhány évvel ezelőtt még von-

¹ Dubravka Ugrešić *Baba Jaga je snijela jaje* című regényének részlete. A regény magyar fordításban *Banya-tanya* címmel fog megjelenni a Libri kiadónál.

Vécsei Rita Andrea

TERRAKOTTA

álomban terrakotta lány voltam,
és azt mondtad, nyílj ki,
és én nem nyílтам,
szép volt bőröm színe,
napsütötte, ilyenre vágytam,
tónusom kandírozott narancsok héjától
sötét mézre vált attól függően,
merről esik rám a fény,
nyílj ki, ordítottad, nyalj ki,
gondoltam, érdes vagyok és forró,
mint a kemence, ahol kiégettek,
mi vagy te hozzájuk képest, karom
csípőmhöz szorul, combjaim
egymáshoz, köldököm csodálatos,
oda célozz, ha van botod,
a helyes kis lyukba,
ahol a legvékonyabb az agyag,
szétcsapod könnyedén,
onnantól nyílt titok, hogy üres vagyok.

zó volt, ah!, az is bosszút esküdött ellene! A szeme körül kis zsíros tás-
kák keletkeztek, a valaha élénk, kék szeme most elvesztette fényét és
besüppedt a bőr alatti hájba. Alsó állkapcsán elernyedte a bőre, és legör-
bítette a száját. A haja megritkult, a lába pedig
két számmal megnagyobbodott. Azelőtt har-
mincnyolcas lába volt, most negyvenes lett. Az
egyetlen dolog, amire úgy-ahogy gondot viselt,
a lábkörmei voltak, s ha nem járt volna rend-
szeresen pedikűröshöz, a lábfeje bizony patává
váltzott volna. S a fogai? Hogy azok mit mű-
veltek vele! Egész életét a fogorvosi székben
töltötte, mert meg akarta őrizni a fogai egész-
ségét, azonban ebben sem járt sikerrel. Igen, csú-
nya bosszút esküdött ellene a teste, semmi sem
volt már a sajátja...

Igaz, még mindig igyekezett javítani a hely-
zeten. „Minimizert” kezdett hordani, ami egy
fűző, mely kisebbíti a melleket; nagy fülbevalót
tett fel, feltűnő, hosszú sálat tekert a nyakára,
szembetűnő brossokat hordott és nagy gyűrűt
húzott az ujjára, mindezt azzal a szándékkal,
hogy a szemlélő kritikus tekintetét a nagy mel-
léről ezekre a kirívó részletekre csábítsa. Ez ok-
ból ragaszkodott annyira a nyakékehez, ami
egy szalag volt, rajta jókora, lapos, középütt
lyukas kő. És a trükk bevált, az emberek tekint-
ete általában rátapadt erre a kőre...

Igen, lassan azzá változott, amitől borsózdott
a háta: a rövidre nyírt, szőkített hajú asszony-
ságok egyikévé, akiknek olcsó szoláriumok-
ban sült barnára a bőre, kezüket duzzadt erek
és öregségi pigmentfoltok tarkítják, ujjaikon

szembeötlő, olcsó gyűrűk virítanak, csuklójukon jókora strassz karkö-
tő fityeg. Hát még a fülcimpák, azok a szomorú, lógó fülcimpák, ame-
lyek megnyúltak a nehéz fülbevalók súlyától!

Másrészt: mi marad a nőnek, miután megette kenyere javát? Ritkák
az olyan szerencsések, akiknek übermensch-génjeik vannak, mint pél-
dául Hitler kegyencnőjének, Leni Riefenstahlnak, aki megérte a száz-
egyedik esztendejét, és mindenkinek megmutatta, mit jelent az akarat
diadala! Az a nőci százéves koráig hegyet mászott és sielt, kilencven-
évesen tanulta meg a scuba-divingeot, Afrikába utazgatott, a sze-
gény nubákat fényképezte, lefeküdt velük, szívta a vérüket, és ez tar-
totta őt formában! S hogy vannak-e más, tisztességesebb változatok?
Jessica Fletcher? Gloria Swanson a *Sunset Boulevard*-ból? Bette Davis és
Joan Crawford a *Mi történt Baby Jane*-nel című filmben? A többségnek
marad a „jó egészségnek örvendő nagymama”-féle look. Ezek azok a
deszexualizált csatalovak, akiknek rövid, fiús frizurájuk van, világos
színű, sportos dzsekiben és nadrágban járnak, semmiben sem külön-
böznek a velük egykorú férfiaktól, és csak akkor veszi őket észre az em-

ber, ha csoportban jelennek meg. Igen, talán ez a megoldás, talán egy harmadik nemet kell eljátszani, egy nem nélküli nemet, és élni a magunk észrevétlen párhuzamos életét: hegyet mászni, gyaloglóbotokkal sétálni, az operarajongók társaságával, az elzászi borok rajongóinak vagy a mediterrán sajtók rajongóinak szervezett turistacsoportjaival utazgatni... Milyen variációk vannak még a koros nők tipológiájában? A bolondos vénasszonyok, akik macskákkal élnek együtt, s akiknek az ajtaját egy napon betörik a szomszédok, és holtan találják az öregasszonyt a macskahúgy bűzében? A csillapíthatatlan szexuális étvágyú, könnyelmű spinék, akik minden tavasszal olyan földrajzi régiókba látogatnak, ahol a helybéli legények jó szokása, hogy pénzért árulják magukat? A gazdag nyanyák, akik hisztérikusan járnak mindenféle kezelésekre – lifting, zsírleszívás, hormonterápia, szarterápia –, csak azért, hogy egy kicsit késleltessék a kérlelhetetlen vénülést? Vajon a fürdőhelyek nem olyan helyek, melyek az öregedés elhalasztásának illúzióját nyújtják? Igen, a fürdőhely az éltes asszonyok természetes környezete, a fürdőhely nyanya-műfaj, csak azelőtt fürdőhelynek nevezték, ma pedig – ugyanaz a szar, más csomagolásban – wellness centrum a neve...

Beba a pucér testére felkapott kurta frottír köpenyben nézegette magát a tükörben. Minden totyakos rajta, mindene megvénült, mindene deformálódott, csak az a kis „bokor” ott lenn, ősz szálakkal tarkítva, csak az buja még mindig... Jé, mi ütött belé, hogy egyszeriben ilyen büszke lett a kis „bokrának” a bujaságára? Micsoda hülyeség, mintha valami kincstárról volna szó! Mintha a többi testrészt – rendőrök, könyvelők, portások – csak azért lenne, hogy ezt a kincstárat szolgálja! Mi van, mi ütött belé hirtelen, hogy moralizálni kezdett?! Hiszen évek hosszú során át valóban a „kincstára” volt a kis „bokor”, hát nem? Nem a szex körül forgott minden fél életén keresztül?! Fiatalkorában eladta volna a lelkét az ördögnek ezért, a patenterek pofonegyszerű mechanikájáért... *Olyanok a férfiak meg a nők, mint a patenterek*, mondta volt az egyik szeretője. A nevére már nem emlékszik, de ezt a mondatot megjegyezte. Akkor ellenállhatatlanul mulatságosnak érezte ezt a képet. Klikk-klakk! Klikk-klakk! Immár azonban gusztustalannak látja... Pedig ha jobban belegondol, létezik-e bármi a klikk-klakkon kívül? Nem ködkép-e minden egyéb, enyhítendő az igazságot, hogy ne látsszon oly elrettentően szimplának az emberi patent-mechanika? No persze, nézőpont kérdése minden. Ma úgy látja, hogy bizony így van – azelőtt, fiatalkorában, pont fordítva gondolta. Kész lett volna meghalni azért az ördögadta *patentért*...

Beba apatikusan meghuzigálta a lenti kis „bokrot”... És amikor beakart menni a fürdőszobába, egy pillanatra úgy tűnt neki, hogy a száraz, szürkés kis „bokor” helyett fényes, fekete tollat lát. Egészen közel ment a tükörhöz, és lám, most látta, hogy arról a helyről egy madár szeme néz rá, mi több, hogy az a ragyogó, gonosz, gonosz madárszem rákacsint. Hess, ördögfióka...! – sziszegte Beba, összerántotta a kurta frottírköpenyt, és bement a fürdőszobába.